

**Εναλλακτικά σενάρια διαχείρισης του Εθνικού Υγροτοπικού Πάρκου
Δέλτα Έβρου: Κοινωνικές διαστάσεις**

ΠΡΟΪΚΑΚΗ ΜΑΡΙΝΑ

ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Που υποβλήθηκε στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Περιβαλλοντική Πολιτική και Διαχείριση
του Τμήματος Περιβάλλοντος ως μέρος
των απαιτήσεων για την απόκτηση
Διπλώματος Ειδίκευσης
στην Περιβαλλοντική Πολιτική και Διαχείριση

Μυτιλήνη

Σεπτέμβριος, 2010

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους υπευθύνους της διπλωματικής μου διατριβής κ. Παναγιώτη Δημητρακόπουλο και κα. Νικολέτα Τζόουνς για την εμπιστοσύνη, το αμέριστο ενδιαφέρον τους και την υποστήριξη που μου έδειξαν καθόλη την διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας. Ευχαριστώ επίσης, τα μέλη της τριμελούς επιτροπής αξιολόγησης. Σε προσωπικό επίπεδο θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου, για την συμπαράσταση, την υπομονή και κατανόηση που απλόχερα μου έδωσαν σε όλη την διάρκεια της ακαδημαϊκής μου πορείας. Τέλος, δεν θα μπορούσα να ξεχάσω, να ευχαριστήσω τους φίλους που απέκτησα στην διάρκεια του μεταπτυχιακού στο νησί της Μυτιλήνης, χωρίς αυτούς θα ήταν όλα διαφορετικά..!

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η Προϊκάρη Μαρίνα, γεννήθηκε στην Αλεξανδρούπολη το 1985. Σπούδασε στο ΤΕΙ Καβάλας και αποφοίτησε από το τμήμα Δασοπονίας και Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος το έτος 2007 με βαθμό “Λίαν Καλώς” ενώ η πτυχιακή της εργασία είχε τίτλο: «Επίδραση της συγκολλητικής ουσίας και του πάχους στις μηχανικές και φυσικές ιδιότητες της μοριοπλάκας». Το 2009 έγινε δεκτή από το Μονοετές Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: «Περιβαλλοντική Πολιτική και Διαχείριση» το οποίο και ολοκληρώνει με την παρούσα διπλωματική εργασία. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα αφορούν τους τομείς της Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Περιβαλλοντικής Πολιτικής. Γνωρίζει πολύ καλά την Αγγλική γλώσσα και έχει άριστες πιστοποιημένες γνώσεις ηλεκτρονικών υπολογιστών.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Προϊκάκη Μαρίνα

Σεπτέμβριος 2010

Κοινωνικές διαστάσεις εναλλακτικών σεναρίων διαχείρισης, του Εθνικού Υγροτοπικού Πάρκου Δέλτα Έβρου.

Στην παρούσα διπλωματική διατριβή, γίνεται μια προσπάθεια ανάδειξης του σημαντικού ρόλου των τοπικών κοινωνιών αναφορικά με την αποτελεσματική διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών. Συγκεκριμένα, επιχειρήθηκε να καθοριστεί ο βαθμός στον οποίο οι κοινωνικό-οικονομικοί παράγοντες, επηρεάζουν τα επίπεδα αποδοχής των εναλλακτικών σεναρίων διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών. Για τους σκοπούς της εργασίας πραγματοποιήθηκε έρευνα μέσω της διανομής ερωτηματολογίων σε δείγμα 240 ατόμων στο Εθνικό Υγροτοπικό Πάρκο Δέλτα Έβρου. Ένα από τα βασικότερα συμπεράσματα της εμπειρικής έρευνας είναι ότι η τοπική κοινωνία της περιοχής, εμφάνισε υψηλή περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και φιλοπεριβαλλοντικές στάσεις. Επιπλέον διαπιστώθηκε, ότι οι κοινωνικό-οικονομικοί παράγοντες και ειδικά οι μεταβλητές του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου, που εξετάστηκαν επηρεάζουν άμεσα τις αντιλήψεις της κοινωνίας και το επίπεδο αποδοχής για 3 εναλλακτικά σενάρια διαχείρισης. Συνεπώς, αναδεικνύεται η σημαντικότητα να λαμβάνονται υπόψη οι τοπικές ιδιαιτερότητες πριν την υιοθέτηση και εφαρμογή συγκεκριμένων πολιτικών για την προστασία περιοχών με ιδιαίτερη οικολογική αξία.

ABSTRACT

Proiakaki Marina

September 2010

Social aspects of management scenarios in the National Wetland Park in Evros Delta.

The following study aims to highlight the important role of local communities in the management of protected areas. In particular, the study focuses on social factors, emphasizing elements of social capital, and their influence on citizens' perceptions concerning alternative management scenarios for protected areas. These issues were investigated through an empirical study where a questionnaire was distributed to a sample of 240 individuals living around the National Park of Evros Delta in Greece. According to the results of the study, social and institutional trusts are significant explanatory parameters concerning citizens' perceptions for the different management scenarios of the protected area. A main conclusion of the study is that local social characteristics should be taken into consideration during decision making processes and the formation of environmental policies for protected areas.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	4
2.1 Εισαγωγικά.....	4
2.1.1 Συστήματα Κατηγοριοποίησης των προστατευόμενων περιοχών	6
2.1.2 Το Κοινοτικό νομοθετικό πλαίσιο των προστατευόμενων περιοχών	7
2.1.3 Η Σύμβαση Ραμσάρ.....	8
2.1.4 Το Δίκτυο Natura 2000.....	9
2.2. Διαχείριση προστατευόμενων περιοχών	11
2.2.1. Διαχείριση προστατευτέων περιοχών στα πλαίσια κανονιστικών εργαλείων πολιτικής.....	11
2.2.2. Εργαλεία Οικονομικών Κινήτρων.....	15
2.2.3. Ήπια εργαλεία περιβαλλοντικής πολιτικής: η συν-διαχείριση.....	17
2.2.4. Η συμμετοχή των πολιτών.....	19
2.2.5. Η συν-διαχείριση στις προστατευόμενες περιοχές.....	20
2.2.6. Περιβαλλοντική διαχείριση προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.....	27
3.1. Προστατευόμενες περιοχές και αλληλεπιδράσεις με την τοπική κοινωνία	27
3.2. Κοινωνικές συγκρούσεις σε προστατευόμενες περιοχές.....	27
3.3. Περιπτώσεις αποτελεσματικής διαχείρισης	28
3.4. Ο ρόλος της πληροφόρησης	29
3.5. Ο ρόλος των δημογραφικών χαρακτηριστικών.....	31
3.6. Οικονομικές διαστάσεις	32
3.7. Κοινωνικό Κεφάλαιο.....	33
3.7.1 Κοινωνική εμπιστοσύνη	34
3.7.2. Θεσμική εμπιστοσύνη	35
3.7.3. Κοινωνικά δίκτυα και συμμετοχή στα Κοινά.....	36
3.8. Προστατευόμενες περιοχές και αλληλεπιδράσεις με την τοπική κοινωνία στην Ελλάδα.....	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	40
4.1 Ερευνητικό ερώτημα	40
4.2. Περιοχή μελέτης Περίπτωσης	40
4.2.1. Νομικό πλαίσιο Περιοχής Μελέτης	42
4.2.2. Φυσικό Περιβάλλον Περιοχής Μελέτης	44
4.2.3. Ανθρωπογενές περιβάλλον.....	45
4.3. Μεθοδολογία εμπειρικής έρευνας.....	46
4.3.1 Τεχνική δειγματοληψίας και χαρακτηριστικά του δείγματος	46
4.3.2 Περιγραφή ερωτηματολογίου.....	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	50
5.1. Περιβαλλοντικό ενδιαφέρον και σημαντικότητα του Πάρκου, για την τοπική κοινωνία.....	50
5.2. Συχνότητα επίσκεψης και δραστηριότητες στην περιοχή	50
5.3 Σενάρια διαχείρισης και προθυμία πληρωμής.....	52

5.3.1. Περιορισμός της καθημερινότητας των πολιτών	53
5.3.2 Προθυμία πληρωμής διαχειριστικών σεναρίων	53
5.3.3 Αίτια Άρνησης πληρωμής	54
5.3.4 Περιβαλλοντικά και Κοινωνικά οφέλη	56
5.4 Κοινωνικές διαστάσεις	57
5.4.1 Κοινωνική εμπιστοσύνη	57
5.4.2 Θεσμική Εμπιστοσύνη.....	58
5.4.3 Συμμετοχή σε δραστηριότητες και κινητοποίηση.....	58
5.5. Συσχετίσεις κοινωνικών μεταβλητών με περιβαλλοντικές αντιλήψεις.....	61
5.5.1 Κανονιστικού Εργαλείου- Σενάριο Α	61
5.5.2 Οικονομικό Εργαλείο- Σενάριο Β	62
5.5.3 Εθελοντικό Εργαλείο- Σενάριο Γ	63
5.5.4 Σημαντικότητα προστασίας και ύπαρξης του Εθνικού Πάρκου	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	66
6.1. Ζητήματα περιβαλλοντικής γνώσης και ενδιαφέροντος	66
6.2 Περιορισμός από τα εναλλακτικά σενάρια διαχείρισης.....	67
6.3 Περιβαλλοντικά και κοινωνικά οφέλη διαχειριστικών σεναρίων	68
6.4 Προθυμία πληρωμής.....	69
6.5 Δραστηριοποίηση της κοινότητας	69
6.6. Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	72
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	78

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

ΓΡΑΦΗΜΑ

Σελ

Γράφημα 1. Ποσοστά συχνότητας επίσκεψης στο Εθνικό Πάρκο Δέλτα Έβρου	51
Γράφημα 2. Δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο Ε.Π. Δέλτα Έβρου.....	51
Γράφημα 3. Γνώση Νομικού Καθεστώτος.....	52
Γράφημα 4. Μέσος όρος περιορισμού σε τρία Διαχειριστικά Σενάρια	53
Γράφημα 5. Προθυμία πληρωμής σε τρία Διαχειριστικά Σενάρια	54
Γράφημα 6. Λόγοι άρνησης προθυμίας πληρωμής για το Κανονιστικό Σενάριο	55
Γράφημα 7. Λόγοι άρνησης προθυμίας πληρωμής για το Οικονομικό Σενάριο.....	55
Γράφημα 8. Λόγοι άρνησης προθυμίας πληρωμής για το Εθελοντικό Σενάριο	56
Γράφημα 9. Κοινωνικά και Περιβαλλοντικά Οφέλη	57
Γράφημα 10. Θεσμική Εμπιστοσύνη των πολιτών	58
Γράφημα 11. Συμμετοχή σε δραστηριότητες της κοινότητας.....	59
Γράφημα 12. Μέλος και Εθελοντής σε ΜΚΟ	59
Γράφημα 13. Κινητοποίηση της κοινότητας.	60
Γράφημα 14. Κινητοποίηση φορέων.....	60
Γράφημα 15. Αποδοχή πράξεων	61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται μια σημαντική παγκόσμιο επίπεδο, ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση σε θέματα περιβάλλοντος. Οι απαιτήσεις για βιώσιμη ανάπτυξη και για καλύτερη ποιότητα ζωής, κάτω από την πίεση της συνεχιζόμενης υποβάθμισης της φύσης, έχουν οδηγήσει σε αύξηση των ατομικών και συλλογικών προσπαθειών για την διάσωση των οικοσυστημάτων. Η διαδικασία της προστασίας του περιβάλλοντος, προϋποθέτει πάνω από όλα μια νέα ηθική αντίληψη και αναθεώρηση του τρόπου σχεδιασμού και διαχείρισης των περιβαλλοντικών πόρων, έτσι ώστε να μην διακυβεύεται η δυνατότητα χρήσης τους από τις μελλοντικές γενιές. Επιπρόσθετα απαιτείται, ένας επαπροσανατολισμός της διαχείρισης με μεγαλύτερη έμφαση στις προσπάθειες που βοηθούν στην ενίσχυση γνώσεων των πολιτών βραχυπρόθεσμα και στην έγκαιρη αλλαγή της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς μακροπρόθεσμα.

Σημαντικό βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση είναι η θέσπιση των προστατευόμενων περιοχών, με στόχο την προστασία οικοσυστημάτων υψηλής αξίας. Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης περιβαλλοντικής πολιτικής, προσδιορίζεται αρχικά, γεωγραφικά η υπό προστασία περιοχή και στην συνέχεια καθορίζονται οι δραστηριότητες που μπορούν να υλοποιηθούν εντός των συγκεκριμένων περιοχών. Κατά συνέπεια, στην πλειοψηφία τους οι προστατευόμενες περιοχές συνεπάγονται ένα περιοριστικό καθεστώς διαχείρισης για τις τοπικές κοινωνίες, το οποίο ορίζει απαγορεύσεις των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, σε τομείς όπως η γεωργία, η κτηνοτροφία, η αλιεία, το κυνήγι καθώς επίσης και ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Αποτέλεσμα αυτών των πρακτικών είναι, η συχνή εμφάνιση έντονων αντιδράσεων των πολιτών κατά την θεσμοθέτηση προστατευόμενων περιοχών (Idles&Bines, 2004).

Επιπλέον, οι κοινωνικές αντιδράσεις εντείνονται περαιτέρω, λόγω του αποκλεισμού των πολιτών από τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Αυτός, ο αποκλεισμός οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην έλλειψη ενημέρωσης και γνώσης, αναφορικά με την ύπαρξη σχετικής νομοθεσίας που να επιτρέπει την εμπλοκή της τοπικής κοινωνίας σε αυτές. Ειδικά στην Ελλάδα, η πλειονότητα των μελετών καταδεικνύει ότι οι τοπικοί πληθυσμοί και οι απόψεις τους, αποκλείονται τόσο κατά την διάρκεια του σχεδιασμού, όσο και κατά την διαδικασία υλοποίησης διαχειριστικών πρακτικών για τις προστατευόμενες περιοχές.

Παρόλα αυτά, σήμερα στα πλαίσια της περιβαλλοντικής πολιτικής, είναι ευρέως αποδεκτό ότι η επιτυχία, ενός σχεδίου διαχείρισης και προστασίας ως μέσο διατήρησης ενός φυσικού οικοσυστήματος, δεν εξαρτάται απλά από την κυβερνητική υποστήριξη και τις τοπικές διαχειριστικές αρχές, αλλά και από την εμπλοκή του τοπικού πληθυσμού. Η συμμετοχή των πολιτών στον σχεδιασμό, στην λήψη απόφασης και τον έλεγχο των σχετικών πολιτικών δεν θεωρείται απλά δικαίωμα αλλά ουσιαστική και αποτελεσματική λειτουργία. Οι συμμετοχικές

διαδικασίες εξασφαλίζουν πολλαπλά οφέλη στους φορείς που έχουν αναλάβει την διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών (Idles&Bines, 2004).

Ένα σημαντικό θέμα, που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, είναι ότι αν και μια προστατευόμενη περιοχή ορίζεται συνήθως από την πολιτεία, επηρεάζει το σύνολο του πληθυσμού και ιδιαίτερα, την τοπική κοινωνία που συχνά καλείται να την υποστηρίξει. Συνεπώς η αποτελεσματική διαχείριση και προστασία, δεν εξαντλείται στην εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου (Προεδρικού Διατάγματος-ΚΥΑ), αλλά προϋποθέτει την αποδοχή και την συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και όλων όσων χρησιμοποιούν τους φυσικούς πόρους. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι ιδιαίτερα σημαντική η διεύρυνση των στάσεων και αντιλήψεων των μελών της τοπικής κοινωνίας όσον αφορά το υπό προστασία αγαθό και το επίπεδο αποδοχής εναλλακτικών διαχειριστικών σχεδίων. Τέτοιου τύπου μελέτες, παρέχουν σημαντικές πληροφορίες, για τον βέλτιστο τρόπο διαχείρισης της εκάστοτε προστατευόμενης περιοχής λαμβάνοντας υπόψη και τα ιδιαίτερα τοπικά κοινωνικά χαρακτηριστικά.

Με αφετηρία, το υφιστάμενο διαχειριστικό καθεστώς, κεντρικός στόχος της παρούσας εργασίας, είναι η διερεύνηση και αποτύπωση των στάσεων, αντιλήψεων και συμπεριφορών των πολιτών που διαβιούν, παρακείμενα του υδροτοπικού Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου. Ειδικότερα, μέσα από την υλοποίηση της εμπειρικής κοινωνικής έρευνας, εξετάστηκε η περιβαλλοντική συμπεριφορά των πολιτών, το επίπεδο γνώσεων σε θέματα που αφορούν το Εθνικό Πάρκο, καθώς επίσης και οι αντιλήψεις τους για τρία εναλλακτικά σενάρια διαχείρισης της περιοχής. Ακόμη επιχειρήθηκε να καθοριστεί ο βαθμός στον οποίο οι κοινωνικό-οικονομικοί παράγοντες, επηρεάζουν τα επίπεδα αποδοχής των εναλλακτικών σεναρίων διαχείρισης.

Η παρουσίαση της θεωρητικής επισκόπησης και των εμπειρικών αποτελεσμάτων της διπλωματικής εργασίας πραγματοποιείται σε έξι κεφάλαια. Αναλυτικότερα, στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται μια βιβλιογραφική επισκόπηση, αναφορικά με τα συστήματα κατηγοριοποίησης των προστατευόμενων περιοχών, το κοινοτικό και νομοθετικό πλαίσιο που τις διέπει και τα διαχειριστικά πλαίσια των προστατευόμενων περιοχών.

Στο τρίτο κεφάλαιο, δίνεται έμφαση στους παράγοντες του κοινωνικού κεφαλαίου, που σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία, παίζουν σημαντικό ρόλο στην ερμηνεία περιβαλλοντικής συμπεριφοράς. Ειδικότερα, οι παράγοντες που αναλύονται είναι η κοινωνική και θεσμική εμπιστοσύνη, τα κοινωνικά δίκτυα και η συμμετοχή στα κοινά.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, αναλύεται η μεθοδολογία, που χρησιμοποιήθηκε για την διεξαγωγή της εμπειρικής έρευνας. Παρουσιάζονται τα κεντρικά επιστημονικά ερωτήματα, περιγράφεται η μελέτη περίπτωσης και τα κριτήρια επιλογής της καθώς επίσης και οι τεχνικές για την διερεύνηση των επιστημονικών ερωτημάτων.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της στατιστικής επεξεργασίας των δεδομένων. Ειδικότερα, περιγράφεται η περιβαλλοντική γνώση και συμπεριφορά των πολιτών καθώς και τα σενάρια διαχείρισης και η προθυμία πληρωμής των κατοίκων. Τέλος παρουσιάζεται η μέτρηση του κοινωνικού κεφαλαίου και η συσχέτιση αυτού με την περιβαλλοντική συμπεριφορά των πολιτών.

Στο τελευταίο κεφάλαιο, της εργασίας, συνοψίζονται τα βασικά συμπεράσματα που προέκυψαν από την εμπειρική έρευνα με ιδιαίτερη έμφαση στα επίπεδα αποδοχής των τριών εναλλακτικών σεναρίων διαχείρισης. Επιπλέον, αναδεικνύεται η συμβολή της παρούσας εργασίας και πιθανές μελλοντικές ερευνητικές αναζητήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

2.1 Εισαγωγικά

Με τον όρο προστατευόμενες περιοχές, εννοούμε χερσαίες ή υδάτινες εκτάσεις, με ιδιαίτερα οικολογικά χαρακτηριστικά ή και τοπικά χαρακτηριστικά που προστατεύονται νομοθετικά με ειδικό καθεστώς διαχείρισης και έχουν ως κύριο σκοπό την διατήρηση των ιδιαίτερων αξιών τους, για την παρούσα και τις μελλοντικές γενιές καθώς και την εξυπηρέτηση σύγχρονων κοινωνικών αναγκών (Κασιούμης, 1995). Τα εθνικά πάρκα και οι προστατευόμενες ζώνες, καθορίζονται ως φυσικές περιοχές που προστατεύουν την οικολογική ακεραιότητα των οικοσυστημάτων και παρέχουν ευκαιρίες στον πνευματικό, επιστημονικό, εκπαιδευτικό και ψυχαγωγικό τομέα ενώ παράλληλα προσφέρουν και ευκαιρίες αναψυχής για τους επισκέπτες (Mc Neely, 1995).

Η κήρυξη κάποιων περιοχών ως προστατευόμενες κρίνεται απαραίτητη όταν υπάρχει ανάγκη για μεγαλύτερη προστασία, είτε προκαλείται από το ενδιαφέρον πολιτών, κοινωνικών ομάδων και φορέων. Οι οικολογικοί στόχοι, των προστατευόμενων περιοχών, αποτελούν την κύρια αιτία ίδρυσης και διαχείρισης τους, και αφορούν κυρίως την προστασία και διατήρηση πολύτιμων στοιχείων της φυσικής κληρονομιάς (βιότοποι, είδη χλωρίδας και πανίδας και φυσικοί σχηματισμοί). Αποτελεί την βασικότερη λειτουργία, που αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σπουδαιότητα στην εποχή μας. Μεγάλη επίσης θεωρείται η αξία των περιοχών αυτών, όσο αφορά την διαφύλαξη της γενετικής ποικιλίας, δηλαδή εύρους γενετικού υλικού που υπάρχει στον πλανήτη (Κασιούμης, 1995).

Η ποικιλότητα, των ειδών μιας προστατευόμενης υγροτοπικής περιοχής, επηρεάζεται από αβιοτικούς παράγοντες, από το υδρολογικό καθεστώς, από τις φυσικές και χημικές ιδιότητες του νερού και του υποστρώματος. Οι παράγοντες αυτοί, επηρεάζουν τόσο την πανίδα και όσο και την χλωρίδα της περιοχής. Η ποικιλότητα της πανίδας, συνδέεται στενά με την ποικιλότητα της χλωρίδας, με την ποσότητα και την δομή της βλάστησης καθώς και με την χωροδιάταξη της φυτικής κάλυψης. Πάνω από όλα, η βιοποικιλότητα ενός υγροτόπου, όπως και όλων των οικοσυστημάτων, είναι το αποτέλεσμα των άπειρων αλληλεπιδράσεων, μεταξύ των συστατικών, μεταξύ των συστατικών υλικών του οικοσυστήματος (9^ο Διεθνές Συνέδριο Λέσβου). Η διατήρηση της ποικιλότητας, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την εξασφάλιση των οικολογικών διεργασιών, στις οποίες στηρίζεται η λειτουργία των οικοσυστημάτων, που στηρίζουν την ζωή στο πλανήτη μας. Οι προστατευόμενες περιοχές, αποτελούν καταφύγιο, όπου εκεί μπορεί να προστατευτεί η βιολογική ποικιλότητα και παραγωγικότητα (Γεράκης&Τσιούρης, 1991).

Η επιστημονική αξία των προστατευόμενων περιοχών και σημασία τους στην ανάγκη της γνώσης, ξεκινά από το γεγονός ότι ο κόσμος δεν έχει διερευνηθεί ολοκληρωτικά. Οι προστατευόμενες περιοχές αποτελούν το σημείο αναφοράς, για να συγκρίνει κανείς τις φυσικές και ανθρωπογενείς μεταβολές, παρέχοντας τις απαραίτητες πληροφορίες, για την λειτουργία και εξέλιξη των οικοσυστημάτων και κατά συνέπεια την διαχείριση τους. Η επιστημονική έρευνα δεν έρχεται σε αντίθεση με την λειτουργία και την εξέλιξη τους, καθώς πολλά φαρμακευτικά προϊόντα προέρχονται από ορισμένα είδη φυτών αυτοφυούς χλωρίδας που υπάρχουν κυρίως στις προστατευόμενες περιοχές. Επιπλέον σπάνια είδη ή φυλές άγριων ζώων και φυτών, χρησιμοποιούνται για την δημιουργία αποδοτικότερων ποικιλιών στην γεωργία, δασοπονία, κτηνοτροφία και αλιεία (Μαραγκού Π, 2003).

Η επιστημονική αξία, των προστατευόμενων περιοχών και η σημασία τους, στην ανάγκη της γνώσης, ξεκινά από το γεγονός ότι ο κόσμος δεν έχει διερευνηθεί ολοκληρωτικά. Οι προστατευόμενες περιοχές, αποτελούν το σημείο αναφοράς, για να συγκρίνει κανείς τις φυσικές και ανθρωπογενείς μεταβολές, παρέχοντας τις απαραίτητες πληροφορίες για την λειτουργία και εξέλιξη των βιοτόπων και κατά συνέπεια την διαχείριση τους. Η επιστημονική έρευνα, έρχεται σε αντίθεση με την λειτουργία και την εξέλιξη τους, καθώς πολλά φαρμακευτικά προϊόντα, προέρχονται από ορισμένα είδη φυτών αυτοφυούς χλωρίδας, που υπάρχουν στις προστατευόμενες περιοχές. Επιπλέον, σπάνια είδη ή φυλές άγριων ζώων και φυτών, χρησιμοποιούνται για την δημιουργία αποδοτικότερων ποικιλιών στην γεωργία, δασοπονία, κτηνοτροφία και αλιεία (Μαραγκού, 2003).

Σήμερα, η δημιουργία προστατευόμενων περιοχών, συνδέει την οικολογική αξία, μιας περιοχής με το κοινωνικό-οικονομικό πλαίσιο που την επιβάλλει. Συνεπώς στόχος είναι, η προστασία φυσικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών (Σκούλλος, 2008):

- Προστασία των ενδιαιτημάτων.
- Διατήρηση της γενετικής ποικιλότητας. (γενετικά αποθέματα)
- Προώθηση της επιστημονικής έρευνας.
- Διατήρηση των φυσικών-παραδοσιακών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών.
- Προώθηση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε τοπικό και ευρύτερο επίπεδο.
- Αναψυχή και ανάπτυξη βιώσιμου τουρισμού και άλλων συμβατών δραστηριοτήτων για την ανάπτυξη της περιοχής.
- Αειφορική διαχείριση των φυσικών πόρων.
- Συμβολή στην διατήρηση ενός συνόλου από υπηρεσίες και αγαθά που είναι απαραίτητα για την διατήρηση της ζωής πάνω στην γη σε όφελος της παρούσης αλλά και των επόμενων γενεών.

2.1.1 Συστήματα Κατηγοριοποίησης των προστατευόμενων περιοχών

Κάθε χώρα μπορεί να σχεδιάσει ένα σύστημα διαχείρισης καθώς και ταξινόμησης των προστατευόμενων περιοχών της, που να ανταποκρίνεται στους φυσικούς της πόρους και στις απαιτήσεις της. Ένα τέτοιο σύστημα μπορεί σε εθνικό επίπεδο να βοηθήσει ένα κράτος, να ανταποκριθεί στις ευθύνες ως προς την προστασία των πεπερασμένων φυσικών πόρων και την συνεισφορά στην ανάπτυξη του ανθρώπου σε αειφορική βάση. Στην Ευρώπη, έχει χρησιμοποιηθεί το σύστημα ταξινόμησης της International Union for conservation of nature (Vandekerkhove, et al, 2004).

Σύμφωνα με την International Union for conservation of nature το 1974, οι κατηγορίες των προστατευόμενων περιοχών που πρότεινε ήταν οι εξής: α) Φυσικό απόθεμα απόλυτης προστασίας, β) αδιατάρακτη περιοχή, γ) εθνικό πάρκο, δ) μνημείο της φύσης, ε) Περιοχή διαχείρισης βιοτόπων/ειδών, στ) Προστατευόμενο τοπίο, ζ) Περιοχή διαχειριζόμενων φυσικών πόρων (Vandekerkhove et al 2004, Philips&Miller 2000, Κασσιούμης 1995, IUCN 1994). Τελικά το 1994 οριστικοποιήθηκαν 8 κατηγορίες. Από τις κατηγορίες αυτές, οι δύο αφορούν παγκόσμιους χαρακτηρισμούς και είναι τα καταφύγια της βιόσφαιρας και οι περιοχές παγκόσμιας κληρονομιάς. Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση έχουμε: α) Αυστηρώς Φυσικό καταφύγιο-περιοχή άγριας φύσης, β) Εθνικό πάρκο, γ) Φυσικό μνημείο, δ) Περιοχή διαχείρισης βιοτόπων, ε) Προστατευόμενο τοπίο, στ) Περιοχή διαχειριζόμενων φυσικών πόρων, ζ) Καταφύγια βιόσφαιράς, η) Περιοχές παγκόσμιας κληρονομιάς (Mose, 2007; IUCN-UNEP, 2003).

Πολλοί διεθνείς οργανισμοί στα πλαίσια του ΟΗΕ προχώρησαν σε αντίστοιχες ή παράλληλες ταξινομήσεις (Mose, 2007). Ορισμένα ενδεικτικά παραδείγματα παραθέτονται παρακάτω:

- Οι Υγρότοποι διεθνούς σημασίας ιδρύθηκαν, σύμφωνα με την σύμβαση Ramsar, πρόκειται για μεγάλες υγροτοπικές εκτάσεις με μόνιμα ή εποχικά νερά που φιλοξενούν σημαντικό αριθμό υδρόβιων πουλιών και σπάνια ή απειλούμενα είδη. Η Ελλάδα χαρακτηρίζει 10 υγροτόπους ως διεθνούς σημασίας σύμφωνα με την Σύμβαση αυτή.
- Η σύμβαση για την Παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά, η οποία λειτουργεί υπό την αιγίδα της UNESCO, έχει κηρύξει περιοχές ως Μνημεία Διεθνούς Κληρονομιάς.
- Η σύμβαση της Βαρκελώνης για την προστασία της Μεσογείου και ειδικότερα το πρωτόκολλο της περί των «ειδικά προστατευόμενων περιοχών» της Μεσογείου.

- Τα βιογενετικά αποθέματα, αποσκοπούν στην διατήρηση αντιπροσωπευτικών δειγμάτων χλωρίδας και πανίδας της Ευρώπης. Στην Ελλάδα, έχουν χαρακτηριστεί 16 τέτοιες περιοχές.
- Τα αποθέματα βιόσφαιρας (Biosphere Reserves) σύμφωνα με το πρόγραμμα της UNESCO «Άνθρωπος και Βιόσφαιρά».

2.1.2 Το Κοινοτικό νομοθετικό πλαίσιο των προστατευόμενων περιοχών

Η περιβαλλοντική πολιτική της ΕΟΚ κάνει διστακτικά την εμφάνιση της το 1972, αλλά αποκτά νέες διαστάσεις το 1987, μετά την ενιαία Ευρωπαϊκή πράξη και την νέα Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση το 1992. Στο διάστημα αυτό, πάνω από 300 οδηγίες και κανονισμοί ψηφίζονται και καλύπτουν θεσμικά την προστασία του περιβάλλοντος. Παρά την εφαρμογή των παραπάνω οδηγιών, υπήρχε κοινή διαπίστωση από τις υπηρεσίες των κρατών-μελών της Ε.Ε., ότι οι οικοτόποι συνεχώς υποβαθμίζονται και αυξάνεται ο αριθμός των άγριων ειδών που απειλούνται σοβαρά (ΓΕΩΤΕΕ, 2009).

Στο **Νομοθετικό Κοινοτικό πλαίσιο**, περιλαμβάνεται το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Προστατευόμενων περιοχών Natura 2000 που στοχεύει στην διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και των ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος(Οδηγία 92/43/ΕΟΚ) και στην διατήρηση όλων των ειδών πτηνών, που ζουν εκ φύσεως σε άγρια κατάσταση, στην επικράτεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης(Οδηγία 79/409/ΕΟΚ). Συστατικά μέρη του Δικτύου Natura 2000 αποτελούν αφενός οι περιοχές που αναγνωρίζονται ως ζώνες ειδικής προστασίας (ΖΕΠ) βάσει της παραπάνω Οδηγίας. Όλα τα κράτη- μέλη οφείλουν με κάθε τρόπο να διασφαλίσουν την λειτουργία των ΖΕΠ από ρύπανση και κάθε άλλου είδους υποβάθμιση που θα επηρεάσει αρνητικά την άγρια πανίδα της προστατευόμενης περιοχής.

Την εφαρμογή της 74/409/ΕΟΚ επιβλέπει η Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Έπιτροπής, υποβοηθούμενη από την επιτροπή για την συμμόρφωση με την Τεχνική και Επιστημονική Πρόοδο, η οποία ονομάζεται (ORNIS Committee). Στην Ελλάδα την εφαρμογή της 74/409/ΕΟΚ παρακολουθεί το Υπουργείο Γεωργίας, κυρίως ως προς τα μέτρα προστασίας των πουλιών και ειδικότερα ως προς τα θέματα ρύθμισης του κυνηγιού (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2003).

Η Οδηγία 2000/60/ΕΟΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23^{ης} Οκτωβρίου 2000 για την θέσπιση κοινοτικού πλαισίου δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων, εισάγει την ιδέα ενός ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης υδάτων σε επίπεδο

λεκάνης απορροής ποταμού, με στόχο να επιτύχει καλή κατάσταση για τα υπόγεια και επιφανειακά ύδατα.

Σημαντική θεωρείται η επισήμανση όλων των παραπάνω οδηγιών ότι κατά την εφαρμογή των μέτρων θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις καθώς και οι περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες της περιοχής προστασίας. Στα πλαίσια των παραπάνω οδηγιών επιλέχθηκαν στην χώρα μας 296 περιοχές, συνολικής έκτασης περίπου 30.000.000 στρέμματα. Το 75% των είναι ορεινές περιοχές, ενώ περιέχονται και μεγάλες θαλάσσιες εκτάσεις και πάρκα καθώς και εσωτερικά ύδατα (ΓΕΩΤΕΕ, 2009).

2.1.3 Η Σύμβαση Ραμσάρ

Ως επιστημονικός όρος η λέξη υγρότοπος, υποδηλώνει συλλογικά κάθε τόπο που καλύπτεται εποχικά ή μόνιμα από ρηχά νερά ή δεν καλύπτεται καθόλου από νερά, αλλά έχει υπόστρωμα υγρό (άμμο, χαλίκια, έδαφος) για μεγάλο διάστημα του χρόνου. Ρηχές λίμνες, ποτάμια, έλη, λιμνοθάλασσες, με νερό γλυκό, υφάλμυρο είναι υγρότοποι. Η σύμβαση για τους Υγροτόπους διεθνούς σημασίας υπογράφηκε το 1971, στην Περσική πόλη Ραμσάρ και άρχισε να ισχύει τον Ιανουάριο του 1975. Επικυρώθηκε από την Ελλάδα το 1974 και προέβλεπε την οριοθέτηση υγροτόπων Διεθνούς σημασίας. Στην Ελλάδα υπάρχουν 10¹ τέτοιοι υγρότοποι.

Στο πλαίσιο των ορισμών του υγροτόπου δεν εξαιρούνται και οι παράκτιες λιμνοθάλασσες, παρά το γεγονός ότι αποτελούν επίκεντρο όσον αφορά στην ανάπτυξη προστατευόμενων παράκτιων ζωνών, όπως για παράδειγμα αυτών στην περιοχή της Μεσογείου (Pearce&Crivelli, 1994). Οι περισσότεροι ορισμοί περιγράφουν ως λιμνοθάλασσες ποικίλα ρηχά παράκτια ύδατα με λιμναία χαρακτηριστικά τα οποία είναι πλήρως ή μερικώς προστατευμένα από θάλασσα με γραμμικά φράγματα διαφορών ειδών (Dimitriou et al, 2001).

Η σύμβαση Ramsar που ως το τέλος του 1995, είχε υπογραφεί από 90 χώρες, είναι η μόνη διεθνής σύμβαση που αφορά αποκλειστικά υγροτόπους. Επιπλέον η σύμβαση αυτή, επιβάλλει όχι μόνο την προστασία των υγροτόπων διεθνούς σημασίας αλλά και κάθε υγρότοπο συμβαλλόμενου μέρους (Ντάφης, 1996). Η ανάγκη για προστασία των υγροτόπων οδήγησε στην δημιουργία της Μεσογειακής Επιτροπής για υγροτόπους MedWet, μια πρωτοβουλία που ξεκίνησε στις αρχές τις δεκαετίας του '90 και εξελίχθηκε ως μια προσπάθεια μακροπρόθεσμης συνεργασίας, ανάμεσα σε διαφορετικούς φορείς, όπως είναι οι εθνικές κυβερνήσεις,

---

¹ Οι υγρότοποι Διεθνούς σημασίας της Ελλάδας : Δέλτα Έβρου, Λίμνη Βιστωνίδα και λιμνοθάλασσα Πόρτο λάγος, λίμνη Ισμαρίδα και λιμνοθάλασσες της Θράκης, Δέλτα Νέστου, λίμνες Βόλβη και Λαγκαδά, Κερκίνη, δέλτα Αξιού –Λουδία-Αλιάκμονα και αλυκή Κίτρους, Αμβρακικός κόλπος, λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου- Αιτωλικού και εκβολές Αχελώου, λιμνοθάλασσα Κοτυχίου και Μικρή Πρέσπα.

Ευρωπαϊκούς Οργανισμούς και Φιλοπεριβαλλοντικές Οργανώσεις. Σκοπεύει στην προστασία, μελέτη και διαχείριση υγροτόπων της Μεσογειακής λεκάνης και τελεί υπό την αιγίδα της Σύμβασης Ραμσάρ με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EKBY,1998).

Όσον αφορά τους Ελληνικούς υγροτόπους, η οικολογική αξία τους, είναι ανυπολόγιστη, καθώς εκεί απαντώνται, πολλά είδη οικοτόπων, χλωρίδας και πανίδας. Περίπου όλοι οι υγρότοποι στην Ελλάδα, είναι παράκτιοι Μεσογειακού τύπου, στους οποίους έχουν καταγραφεί 31 διαφορετικοί τύποι οικοτόπων, σύμφωνα με το σύστημα ταξινόμησης της Σύμβασης Ραμσάρ. Στις περιοχές αυτές, απαντώνται επίσης και πολλά σπάνια και απειλούμενα είδη χλωρίδας και πανίδας που προστατεύονται από τις αντίστοιχες κοινοτικές οδηγίες και περιλαμβάνονται σε εθνικούς και διεθνείς καταλόγους. Το μέσο μέγεθος, ενός ελληνικού υγροτόπου ανέρχεται στα 163,500 εκτάρια και ο μεγαλύτερος είναι η λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου που καλύπτει το 336,70 εκτάρια. Στην Ελλάδα, δεν υπάρχουν διασυνοριακοί υγρότοποι Ραμσάρ, ωστόσο δύο από αυτούς, εκ των οποίων ο ένας, αποτελεί αντικείμενο μελέτης της παρούσας εργασίας, αποτελούν τμήματα ενός ευρύτερου διασυνοριακού υγροτοπικού συμπλέγματος: Το Δέλτα του Έβρου (το 75% ανήκει στην Ελλάδα) και η Λίμνη της Μικρής Πρέσπας (το 92% ανήκει στην Ελλάδα). Τρεις ακόμη υγρότοποι, Δέλτα Αξιού-Δέλτα Νέστου- Λίμνη Κερκίνη, βρίσκονται σε διασυνοριακές λεκάνες απορροής και άρα η προστασία τους απαιτεί συνεργασία με άλλες χώρες (EKBY, 1998).

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι πενήντα χρόνια πριν η Ελλάδα είχε τους τριπλάσιους υγροτόπους, τότε η κυριότερη απειλή για τους υγροτόπους ήταν οι αποξηράνσεις για αύξηση της γεωργικής γης και του διαθέσιμου αρδευτικού νερού για την αντιμετώπιση της Ελονοσίας. Συνολικά από το 1920 μέχρι σήμερα αποξηράνθηκε το 60% των υγροτόπων της χώρας μας. Σήμερα οι κυριότεροι λόγοι υποβάθμισης των υγροτόπων είναι η μείωση της έκτασης τους(εξαιτίας της οικιστικής ανάπτυξης, των καταπατήσεων και των αυθαιρέτων, του μαζικού τουρισμού, της επέκτασης των καλλιεργειών και της κτηνοτροφίας), η ρύπανση, η κλιματική αλλαγή, η μείωση των υδροτροπικών πόρων και η μεταβολή των υδρολογικών παραγόντων².

2.1.4 Το Δίκτυο Natura 2000

Με την οδηγία 92/43/EOK, δημιουργήθηκε το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Natura 2000, πρόκειται για ένα δίκτυο φυσικών και μη φυσικών περιοχών που το κάθε κράτος μέλος και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναγνωρίζουν ως σημαντικές, για τα είδη χλωρίδας, πανίδας και τα ενδιαιτήματα τους και περιλαμβάνει δύο κατηγορίες προστατευομένων περιοχών: Τις ζώνες ειδικής

---

² www.ekby.gr

προστασίας –ΖΕΠ για τα πουλιά και τους τόπους κοινοτικής σημασίας –ΤΚΣ που εκδίδονται για κάθε μια από τις γεωγραφικές περιφέρειες της ΕΕ-(αλπική-ατλαντική-αρκτική-ηπειρωτική-μακαρονησιακή-μεσογειακή και παννονιακή. Η Ελλάδα έχει χαρακτηρίσει σήμερα 202 Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) και 241 Τόπους Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ), εκ των οποίων οι δύο είναι ακόμη προτεινόμενοι. Οι δύο κατάλογοι περιοχών παρουσιάζουν μεταξύ τους επικαλύψεις όσον αφορά τις εκτάσεις τους.

Πιο συγκεκριμένα το Άρθρο 6 του κεφαλαίου της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ αναφέρεται στην «διατήρηση των φυσικών ενδιαιτημάτων και των ενδιαιτημάτων των ειδών» και περιέχει τις διατάξεις που διέπουν την διατήρηση και την διαχείριση των περιοχών του Natura 2000. Στις τέσσερις διατάξεις του άρθρου περιέχονται 3 βασικά σύνολα διατάξεων. Στην παράγραφο 1 προβλέπεται ο καθορισμός των αναγκαίων μέτρων διατήρησης και επικεντρώνεται σε θετικές και προορατικές παρεμβάσεις. Στην παράγραφο 2 περιέχονται οι διατάξεις για την αποφυγή υποβάθμισης των ενδιαιτημάτων και την σημαντική ενόχληση αυτών. Στην παράγραφο 3 και 4 περιέχονται οι διατάξεις που αφορούν τυπικά και ουσιαστικά μέτρα διασφάλισης στα οποία υπόκεινται τα έργα ή σχέδια που μπορεί να επηρεάσουν σημαντικά τις περιοχές του Natura 2000.

Πιο συγκεκριμένα, η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ που αναφέρεται στην διατήρηση και προστασία της βιολογικής ποικιλότητας, εξαρτάται άμεσα από τα μέτρα διατήρησης που οφείλουν να λάβουν τα κράτη- μέλη για την διατήρηση και αποκατάσταση των ενδιαιτημάτων σε ικανοποιητική κατάσταση. Κατάσταση διατήρησης ενός οικοτόπου ορίζετε όταν σε μια περιοχή: α) Τα δεδομένα τα σχετικά με την πορεία των πληθυσμών του οικείου είδους, δείχνουν ότι το είδος αυτό εξακολουθεί και μπορεί μακροπρόθεσμα να συνεχίσει να αποτελεί ζωτικό σημείο των οικοτόπων στους οποίους ανήκει, β) η περιοχή της φυσικής κατανομής του είδους αυτού δεν φθίνει και δεν υπάρχει περίπτωση να μειωθεί στο εγγύς μέλλον, γ) υπάρχει και θα συνεχίσει να υπάρχει ενδιαίτημα σε επαρκή έκταση έτσι ώστε οι πληθυσμοί του να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα.

Οι προβλέψεις του Άρθρου 6 είναι προαιρετικές για τόπους Κοινοτικής σημασίας και υποχρεωτικές για τις Ειδικές ζώνες Διατήρησης. Σε έρευνα του WWF (2004), αναφέρεται ότι ο κατάλογος των περιοχών αυτών δεν έχει οριστικοποιηθεί λόγω αργοπορίας των κρατών- μελών. Οι αρχές των κρατών-μελών πρέπει να εξασφαλίσουν ότι οι περιοχές αυτές δεν θα υποβαθμιστούν. Θεωρείται ευθύνη των κρατών-μελών η διαχείριση των περιοχών και η επιλογή των κατάλληλων μέτρων για την διατήρηση των φυσικών ενδιαιτημάτων και της άγριας πανίδας και χλωρίδας, καθώς και την ευθύνη του κοινωνικού συνόλου για την διατήρηση της φυσικής κληρονομιάς (Δημητρακόπουλος, 2004).

Η προστασία των περιοχών που ανήκουν στο Δίκτυο Natura 2000, εφαρμόζονται και διέπονται από διοικητικές αποφάσεις σύμφωνα με το Νομοθετικό πλαίσιο των Οδηγιών. Οι περιοχές που περιλαμβάνονται στο Δίκτυο αυτό διαφέρουν από τις άλλες προστατευόμενες περιοχές σε 2 σημεία. Το πρώτο είναι πώς η προστασία μιας περιοχής δεν μπορεί να αναιρεθεί με εθνική απόφαση και το δεύτερο είναι ότι η προστασία τους έχει άμεσο αντίκτυπο σε εκτάσεις πέραν της προστατευόμενης περιοχής.

Από την έκδοση της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ περί οικοτόπων, έχουν προταθεί να ενταχθούν στο Ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο, περίπου 420000 km² και 12000 περιοχές, έκταση που αντιπροσωπεύει το 13% της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Δημητρακόπουλος, 2004).

Οι κυριότεροι στόχοι του Ευρωπαϊκού Δικτύου Natura 2000 είναι οι κάτωθι:

- Η αξιολόγηση αύξηση του αριθμού των περιοχών διατήρησης της φύσης στην Ευρωπαϊκή ήπειρο.
- Η ενσωμάτωση των σκοπών διατήρησης της φύσης στις τομεακές πολιτικές που αφορούν τον χωροταξικό σχεδιασμό, την αγροτική ανάπτυξη, την Κοινή Αγροτική Πολιτική.
- Η κινητοποίηση των χρηματοοικονομικών πόρων σε τοπικό, εθνικό και κοινοτικό επίπεδο, προς την κατεύθυνση της αποτελεσματικότερης λειτουργίας του Δικτύου.
- Η δημιουργία θέσεων εργασίας στους τομείς της γεωργίας, του τουρισμού, της αναψυχής, στο πνεύμα της αειφόρου ανάπτυξης³.

Η σημασία της πολιτικής του δικτύου Natura 2000 είναι θεμελιώδης για την διατήρηση της βιοποικιλότητας παγκοσμίως, επειδή εδώ και 32 χρόνια συμβάλλει στην χάραξη περιβαλλοντικής πολιτικής σε χερσαία κλίμακα (Troumbis et al, 2004).

2.2. Διαχείριση προστατευόμενων περιοχών

2.2.1. Διαχείριση προστατευτέων περιοχών στα πλαίσια κανονιστικών εργαλείων πολιτικής

Η διαχείριση του περιβάλλοντος, γενικά είναι το σύνολο των οικονομικών, τεχνολογικών, θεσμικών, κοινωνικών και εμπειρικών μέτρων αλλά και μέσων που είναι αναγκαία για την επίτευξη του στόχου, δηλαδή την προστασία ή την βελτίωση του περιβάλλοντος στα πλαίσια πλέον, της αειφόρου ανάπτυξης. Σκοπός της περιβαλλοντικής διαχείρισης είναι η προστασία του περιβάλλοντος, και η διασφάλιση της δυνατότητας να αυτορυθμίζεται. Για να επιτευχθεί

---

³ www.natura.org

αυτό, είναι απαραίτητη η θεσμοθέτηση κανόνων και λειτουργιών για τις ανθρώπινες δραστηριότητες, που να επιτρέπουν στους φυσικούς μηχανισμούς να λειτουργούν σωστά. Κατά τον σχεδιασμό της διαχείρισης πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα ενδιαφέροντα και οι απαιτήσεις των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων (stakeholders), οι χρήσεις των περιοχών και οι ασκούμενες πιέσεις. Ο σχεδιασμός της διαχείρισης μιας προστατευόμενης περιοχής, είναι μια συνεχής, δυναμική και ευπροσάρμοστη διαδικασία (Idles & Bines, 2004)

Οι ρόλοι του σχεδιασμού της διαχείρισης είναι οι εξής: α) αναγνώριση σκοπών διαχείρισης, β) απόκτηση και κατανομή πόρων, γ) διασφάλιση αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας, δ) παροχή πληροφόρησης και διασφάλιση επικοινωνίας, ε) διαβούλευση και επίλυση διαφορών, στ) συμμόρφωση με περιφερειακές, εθνικές και διεθνείς πολιτικές (Idles & Bines, 2004).

Το επίπεδο του σχεδιασμού εκπονείται ανάλογα με το επίπεδο του χρόνου και του χώρου. Το επίπεδο του χρόνου, προσεγγίζεται από τις πρόνοιες του θεσμικού πλαισίου, το οποίο ορίζει το χρονικό διάστημα ισχύος του προγράμματος διαχείρισης. Η επιλογή του χωρικού πλαισίου έχει να κάνει με ποικίλους παράγοντες όπως είναι το καθεστώς προστασίας μιας περιοχής ή οι διαφορετικές απαιτήσεις και νομοθετικές πρόνοιες. Εάν πρόκειται για πολύ μεγάλη έκταση προστατευόμενης περιοχής δεν προκύπτει η ανάγκη το σχέδιο να επεκταθεί και πέρα από τα όρια της. Όμως η ανάγκη αυτή μπορεί να προκύψει για πιο μικρές περιοχές, ώστε να διατηρηθεί η οικολογική συνοχή και επίτευξη των λειτουργιών των οικοσυστημάτων, μέσα στην προστατευόμενη περιοχή. Στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει να αυξηθεί ο αριθμός των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων και συνεπώς η επιλογή της έκτασης της προστατευόμενης περιοχής θα πρέπει να είναι ένα αποτέλεσμα μεταξύ συμβιβασμού και ιδανικού. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα επέκτασης των ορίων μιας περιοχής για τις ανάγκες του σχεδιασμού της διαχείρισης αποτελούν οι προστατευόμενες υδροτοπικές περιοχές. Σε αυτές ο σχεδιασμός διαχείρισης γίνεται σε επίπεδο *λεκάνης απορροής* όπου η διαχείριση του νερού θα αποτελεί μέρος του ευρύτερου φυσικού περιβάλλοντος σε σχέση με την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη (Ευρωπαϊκή Οδηγία Πλαίσιο, 2000/60/ΕΟΚ).

Όσον αφορά το επίπεδο του χώρου, ο σχεδιασμός μιας περιοχής, περιλαμβάνει και την διάκριση σε *ζώνες διαχείρισης (management units)*. Η προσέγγιση αυτή δίνει την δυνατότητα εφαρμογής διαφορετικών πρακτικών διαχείρισης, σε διαφορετικά τμήματα περιοχών, ενώ παράλληλα διασφαλίζει την συμμετοχή των κοινωνικών ομάδων (Stakeholders). Όταν η προστατευόμενη περιοχή διακρίνεται σε ζώνες διαχείρισης είναι σημαντικό το συνολικό αποτέλεσμα να αποτελεί μια οντότητα και τα επιμέρους τμήματα του, να μην αναιρούνται και να μην έρχονται σε σύγκρουση μεταξύ τους (Thomas&Middleton, 2003).

Σύμφωνα με τον (Idles&Bines, 2004), η διάκριση των ζωνών διαχείρισης είναι η εξής:

- Ζώνες στις οποίες δεν εφαρμόζεται κανένα διαχειριστικό σχέδιο.

- Ζώνες στις οποίες ασκείται περιορισμένη ή ειδική διαχείριση, διαχείριση για την διατήρηση ειδών ή οικοτόπων, διαχείριση για την αποκατάσταση οικοσυστημάτων.(επαναεισαγωγή ειδών, αποκατάσταση λειτουργιών)
- Ζώνες για την προώθηση και διαχείριση αναψυχής.
- Ζώνες επιστημονικής έρευνας, όπου ο πειραματισμός θα είναι ασφαλής και η προκύπτουσα διατάραξη περιορισμένη.

Η διαχείριση μιας προστατευόμενης περιοχής, σχεδιάζεται και ασκείται σε άμεση εξάρτηση από την α)διεθνή προσέγγιση στην διαχείριση, β)Κοινοτικές υποχρεώσεις, γ)το εθνικό-θεσμικό και διοικητικό πλαίσιο.

Παλαιότερα, οι διεθνώς επικρατούμενες αντιλήψεις, όσον αφορά τις προστατευόμενες περιοχές και ειδικότερα τα εθνικά πάρκα, ήταν ότι ήταν άγριες περιοχές που έπρεπε να παραμείνουν στην πρότερη κατάσταση τους, θα πρέπει να προστατεύονται από την υποβάθμιση και πώς είναι διαθέσιμες μόνο για επιστημονικούς και για τουριστικούς σκοπούς (Conference of the parties to the Ramsar Convention, 2002:38). Με την πάροδο των ετών, οι αντιλήψεις αυτές άλλαξαν, εξαιτίας της βελτίωσης της γνώσης, βαθύτερη συνειδητοποίηση των κοινωνικών και πολιτισμικών όψεων της διαχείρισης, της τεχνολογικής προόδου καθώς και των πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων. Στην εποχή μας, οι προστατευόμενες περιοχές αποσκοπούν στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, θεωρούνται χώροι κατάλληλοι για την ανάπτυξη του τουρισμού ώστε να βοηθηθούν οι τοπικές κοινωνίες, προστατεύονται όσο και αποκαθιστούνται (Phillips, 2003:6-7).

Επιπλέον, όσον αφορά τις κοινοτικές υποχρεώσεις, συστατικά μέρη του Δικτύου Natura 2000, αποτελούν οι περιοχές που αναγνωρίζονται ως *Ειδικές Ζώνες διατήρησης* βάση της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, για να εκπληρωθούν οι βασικές υποχρεώσεις που απορρέουν από τον χαρακτηρισμό αυτό, θα πρέπει να ενσωματωθούν στις οικίες κανονιστικές πράξεις.

Οι σκοποί της διαχείρισης μιας προστατευόμενης περιοχής πρέπει: α) να εστιάζουν στα προστατευόμενα είδη, β) να είναι μετρήσιμοι και να επιδέχονται παρακολούθηση, γ) να είναι ρεαλιστικοί, δ) να είναι περιεκτικοί και να λαμβάνουν υπόψη τους τα προστατευόμενα είδη.

Η εκπόνηση ενός σχεδίου διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, προβλέπεται από την Διεθνή και Κοινοτική νομοθεσία και περιλαμβάνει 6 φάσεις: (Alexander, 1996:102).

- Περιγραφή της περιοχής: Το φυσικό περιβάλλον, οι κοινωνικές-οικονομικές-πολιτιστικές συνθήκες.
- Αξιολόγηση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος: αξιολογούνται οι βιοτικοί και αβιοτικοί παράγοντες, συγκρίνονται τα πλεονεκτήματα ή προβλήματα ανάπτυξης της περιοχής και εκτιμώνται οι ανθρώπινες δραστηριότητες στα φυσικά οικοσυστήματα.

- Επιλογή των σκοπών της διαχείρισης: Πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι οικολογικές και οικονομικές συνθήκες της περιοχής καθώς και το θεσμικό πλαίσιο της περιοχής.
- Επιλογή των μέτρων που είναι κατάλληλα για την επίτευξη των σκοπών: Τα μέτρα μπορεί να διακρίνονται σε διαχείριση υδάτων- ρύθμιση της άσκησης δραστηριοτήτων- διαχείριση οικοτόπων-περιβαλλοντική ενημέρωση και εκπαίδευση-διαχείριση επισκεπτών.
- Περιγραφή προγράμματος παρακολούθησης: Η φάση αυτή είναι πολύτιμη καθώς μας παρέχει τον τρόπο να εκτιμήσουμε το αποτέλεσμα της διαχείρισης.
- Προγραμματισμός εργασιών: Αφορά τον προγραμματισμό των μέτρων διαχείρισης, αναφορικά με το κόστος, τις πηγές και τους φορείς χρηματοδότησης.

Εντούτοις, εκτός από την παραπάνω ταξινόμηση των παραπάνω φάσεων, είναι σημαντικές για την εκπόνηση του διαχειριστικού σχεδίου: α) οι *συμμετοχικές διαδικασίες* που προάγουν την απαραίτητη κοινωνική συναίνεση για την εφαρμογή του σχεδίου, β) η έγκριση του σχεδίου διαχείρισης, γ) η εφαρμογή του σχεδίου διαχείρισης, πραγματοποιείται μέσω έργων(projects) που αποτελούν την βάση για τον έλεγχο, την πρόβλεψη του κόστους, τις εκθέσεις και τις αξιολογήσεις των εργασιών, δ) αξιολόγηση του σχεδίου διαχείρισης και της εφαρμογής του, όπου στο στάδιο αυτό αξιολογείται η επίτευξη των σκοπών διαχείρισης σε σχέση με τους οικονομικούς πόρους, τα τεχνικά μέσα και το ανθρώπινο δυναμικό, ε) αναθεώρηση του σχεδίου διαχείρισης, με βάση αυτό αναθεωρείται πριν ή μετά την λήξη της ισχύος του (Καραβέλλας et al, 2003:166).

Η αποτελεσματικότητα της προστασίας, εξαρτάται από το πόσο ολοκληρωμένο και στρατηγικά σχεδιασμένο, είναι ένα πρόγραμμα διαχείρισης. Τα σημαντικότερα προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίσει ένα τέτοιο πρόγραμμα είναι η έλλειψη επιστημονικών πηγών, ειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού και ερευνητικών ινστιτούτων, αδυναμίες του δημοσιονομικού συστήματος, αντικρουόμενα οικονομικά συμφέροντα μεταξύ διαφορετικών χρήσεων γης και η έλλειψη συνεργασίας των τοπικών κοινωνιών με στόχο την προστασία της άγριας ζωής, των υδροτόπων (Baldock et al,1988;Goodhead & Zeynep, 2007;Ballinger et al, 2008).

Παρόλα τα επικείμενα προβλήματα, που μπορεί να αντιμετωπίσει ένα πρόγραμμα διαχείρισης, υπάρχουν επίσης και αναμενόμενα οφέλη από την εφαρμογή ενός τέτοιου προγράμματος. Ένα πρόγραμμα διαχείρισης μπορεί να συμβάλει στην μακροπρόθεσμη βιώσιμη ανάπτυξη των παράκτιων περιοχών, με σεβασμό στο περιβάλλον, στην διατήρηση και την ορθολογική χρήση φυσικών και πολιτισμικών πόρων. Η ολοκληρωμένη διαχείριση έχει ως αποτέλεσμα την προστασία και την διατήρηση της υψηλής παραγωγικότητας των παράκτιων αγροτικών ζωνών, την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων των αγροτικών

δραστηριοτήτων και την ήπια αστική ανάπτυξη (Ballinger et al, 2008). Επιπρόσθετα ρυθμίζει τις αγροτικές δραστηριότητες με τρόπο τέτοιο, ώστε να μην διαταράσσεται η οικολογική ισορροπία και να αυξάνονται οι αριθμοί ψαριών, σε περιοχές όπου έχουν μειωθεί δραματικά. Οφέλη προκύπτουν και από την μετακίνηση ορισμένων βιομηχανικών δραστηριοτήτων, από την παράκτια ζώνη η οποία αφήνει ελεύθερο χώρο σε δραστηριότητες, με λιγότερη επιβάρυνση περιβάλλοντος όπως ήπιες δραστηριότητες αναψυχής (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2006).

2.2.2. Εργαλεία Οικονομικών Κινήτρων

Οι κυβερνήσεις με το πέρασμα του χρόνου, αναγνώριζαν τις προστατευόμενες περιοχές ως οικονομικά ιδρύματα που διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην εξάλειψη της φτώχειας και στην διατήρηση ζωτικών οικονομικά συστημάτων της Παγκόσμιας κοινότητας. Δημιουργήθηκε ένα νέο όραμα των προστατευόμενων περιοχών, που απαιτεί την ευαισθητοποίηση και αξιοποίηση των οικονομικών αξιών που δημιουργούνται στις περιοχές αυτές (IUCN, 1994). Όσο ισχυρή και αν είναι η διεθνής υποστήριξη για τις προστατευόμενες περιοχές, οι διεθνείς συμβάσεις και τα προγράμματα προστασίας δεν αποδεικνύονται επαρκή ώστε να είναι βιώσιμη και συνεχής η ύπαρξη και η χρηματοδότηση τους.

Σε περιόδους δημοσιονομικής λιτότητας και μειωμένων κρατικών προϋπολογισμών ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες που φιλοξενούν το μεγαλύτερο μέρος της βιοποικιλότητας του πλανήτη, οι παραδοσιακές πηγές χρηματοδότησης βρίσκονται υπό απειλή. Σε αυτό το πλαίσιο, η διαδικασία της αποτίμησης περιβαλλοντικών αγαθών παρέχει στους λήπτες αποφάσεων πολύτιμες πληροφορίες όσον αφορά τα αγαθά, τις υπηρεσίες και τις ανθρώπινες αξίες των δυνητικών υποστηρικτών και χρηστών μιας προστατευόμενης περιοχής. Επιπλέον παρέχει πληροφορίες για το ποιές αξίες της προστατευόμενης περιοχής μπορούν να αξιοποιηθούν και ποιες όχι και με αυτόν τον τρόπο λαμβάνονται οι αποφάσεις που αφορούν την διαχείριση και χρηματοδότηση των περιοχών αυτών (Stojanovic, 2007).

Για παράδειγμα, ο διαχειριστικός φορέας μιας προστατευόμενης περιοχής αναζητώντας για εναλλακτικούς τρόπους χρηματοδότησης, μπορεί να συνειδητοποιήσει στα προκαταρκτικά στάδια μιας μελέτης αποτίμησης, ότι δεν παρέχεται καμιά χρηματική αξία από τους παρατηρητές πουλιών που κάνουν χρήση της περιοχής. Για να το πετύχει αυτό, ο διαχειριστής μπορεί να αποφασίσει να εκμισθώσει τα κιάλια που χρησιμοποιούν ή να δημιουργήσει ένα ταμείο που να χρηματοδοτείται από παρατηρητές πουλιών, προοριζόμενο για την προστασία και διατήρηση των άγριων πτηνών (IUCN, 1994).

Επιπλέον, ο φορέας διαχείρισης της προστατευόμενης περιοχής, καλείται να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της παρακείμενης τοπικής κοινωνίας που συχνά δεν έχει κάποιο όφελος από την προστατευόμενη περιοχή, αλλά αντιθέτως έχουν παραιτηθεί από την χρήση γης για δασικούς-γεωργικούς ή άλλους σκοπούς λόγω της εγκαθίδρυσης της προστατευόμενης περιοχής. Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να βρεθούν εναλλακτικές λύσεις που θα επιτρέπουν στην τοπική κοινωνία να επωφεληθεί από την ύπαρξη της προστατευόμενης περιοχής και ταυτόχρονα να μην τεθεί σε κίνδυνο η προστασία της περιοχής. Κάποιες χρήσιμες εναλλακτικές λύσεις είναι να προωθήσει την προστατευόμενη περιοχή στην αειφόρο ανάπτυξη δασικών προϊόντων ή στον οικοτουρισμό εντός της προστατευόμενης περιοχής, εξαιλείοντας με τον τρόπο αυτό τις όποιες αντιδράσεις και συγκρούσεις εκ μέρους της τοπικής κοινωνίας (Davey, 1998; Stojanovic, 2007; Dimitrakopoulos et al, 2010).

Σημαντικό οικονομικό εργαλείο μιας προστατευόμενης περιοχής, μπορεί να αποδειχθεί η *σύσταση ταμείων διατήρησης* που έχουν δημιουργηθεί την τελευταία δεκαετία ως σημαντική μακροπρόθεσμη πηγή χρηματοδότησης για την διατήρηση της βιοποικιλότητας. Πρόκειται για ιδιωτικές οργανώσεις που κεφαλαιοποιήθηκαν από δωρεές οργανισμών ή από κρατικές επιχορηγήσεις. Αποτελούν μια σταθερή χρηματοδοτική πηγή για τα Εθνικά Πάρκα και για άλλου είδους προστατευόμενες περιοχές, χρηματοδοτώντας και ΜΚΟ καθώς και κοινοτικές ομάδες με στόχο την διατήρηση της βιοποικιλότητας με ταυτόχρονη βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων (Brandon, 1996; Sims, 2010).

Επιπλέον τα ταμεία διατήρησης δεν αποτελούν απλούς χρηματοδοτικούς μηχανισμούς αλλά είναι και αποτέλεσμα ευρείας διαδικασίας διαβουλεύσεων. Διαθέτουν κυβερνητική δομή, αποτελούμενα από άτομα από διαφορετικούς τομείς και διαφανής επιχειρησιακή και δημοσιονομική διαχείριση. Είναι ένα αποτελεσματικό οικονομικό εργαλείο, όταν η απειλή της βιοποικιλότητας προϋποθέτει μια μακροπρόθεσμη χρηματοδοτική λύση και δεν ενδείκνυται σε επείγουσες απειλές της βιοποικιλότητας που απαιτούν χρηματοδότηση σε σύντομο χρονικό διάστημα (Brandon, 1996; Sims, 2010).

Τα τελευταία χρόνια, σημαντικό οικονομικό εργαλείο αποδεικνύονται και *τα τέλη χρήσης* της προστατευόμενης περιοχής. Με τον όρο τέλη χρήσης προστατευόμενης περιοχής, ορίζουμε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, όπως εισιτήρια εισόδου, ειδικά εισιτήρια για αξιοθέατα, όπως μουσεία ή βοτανικούς κήπους, τέλη για κάμπινγκ ή εγκαταστάσεις πικ-νικ, τέλη που λαμβάνονται από ανάδοχους που αναλαμβάνουν την τροφή-στέγαση-αλιεία-βαρκάδες-καταδύσεις κτλ. Επιπλέον, εθνικά Πάρκα, που τροφοδοτούν με νερό παρακείμενες πόλεις, μπορεί να συγκεντρώσουν τα τέλη μέσω φόρων στο νερό ή το ρεύμα (UNEP, 2001). Στόχος είναι να δημιουργηθεί, ένα σύστημα αποτίμησης του αγαθού και τις υπηρεσίας, μετατρέποντας το σε μια δίκαιη χρηματική αξία. Επίσης, αυτό απαιτεί σαφείς στόχους και σημεία αναφοράς,

ώστε να υπάρξει μια τιμολόγηση της αξίας του τέλους, σε ένα ρεαλιστικό και προσαρμοστικό επίπεδο. Πολλές οργανώσεις, σε προστατευόμενες περιοχές, ξεκινούν με ένα είδος τέλους και αργότερα προσθέτουν επιπλέον τύπους φορολογίας (Eiken, 1992; Christensen et al, 2019). Υπάρχουν ορισμένοι κίνδυνοι συνυφασμένοι με το σύστημα τελών χρήσης διότι έχει ως αποτέλεσμα σε ορισμένες περιπτώσεις να αποξενώσει προστατευόμενες περιοχές στις οποίες υπήρχε ελεύθερη πρόσβαση και να ευνοήσει περιοχές που ήδη είχαν υψηλή επισκεψιμότητα έναντι περιοχών με χαμηλή επισκεψιμότητα. Ωστόσο αποτελεί μια καλή οικονομική λύση για τους διαχειριστές των προστατευόμενων περιοχών καθώς παρέχει σταθερά και επιθυμητά έσοδα (UNEP, 2001).

Ένα ακόμη οικονομικό εργαλείο που χρησιμοποιείται ευρέως από τους διαχειριστές προστατευόμενων περιοχών είναι οι *Μισθώσεις* και οι *Συμβάσεις Παραχώρησης*. Οι πράξεις παραχώρησης συνήθως περιλαμβάνουν καταστήματα δώρων-τροφίμων-ποτών μέσα στις προστατευόμενες περιοχές. Μια δύσκολη πτυχή του εργαλείου αυτού μπορεί να θεωρηθεί η ισορροπία ανάμεσα στο ποσό που παίρνει ο ανάδοχος της Σύμβασης και του ποσού που παίρνει το κράτος. Στην Αμερική το ποσό αυτό υπολογίζεται στο 2-3% των αποδοχών του αναδόχου (Eiken, 1992).

Τέλος, τα *προγράμματα για μέλη* παρέχουν την δυνατότητα οικονομικής υποστήριξης μιας ομάδας ή κοινότητας που μπορεί ή δεν μπορεί να επισκεφτεί την περιοχή αυτή. Παρόμοιο τέτοιο παράδειγμα οικονομικού εργαλείου αποτελούν οι “Friends of the Park” που συνεργάζονται με ΜΚΟ παρέχοντας μια γέφυρα σύνδεσης μεμονωμένων χρηματικών προσφορών στους διαχειριστές των προστατευόμενων περιοχών. Η δημιουργία ενός προγράμματος μελών αποτελεί μια διαδικασία, ανανέωσης και διατήρησης της ιδιότητας του μέλους για συνεχή παροχή εισφορών καθώς και αναζήτηση εθελοντών και κοινοτικής υποστήριξης (European Commission, 1996).

2.2.3. Ήπια εργαλεία περιβαλλοντικής πολιτικής: η συν-διαχείριση

Το περιβάλλον, ως κοινό και συλλογικό αγαθό, αποτελεί προνομιακό χώρο ανάδειξης, νέων μορφών, συμμετοχικής διακυβέρνησης και συνεργασίας. Στην δεκαετία του 60', δεν υπήρχαν θέματα συμμετοχικής διαδικασίας, αυτοδιαχείρισης και κοινωνικής αυτονομίας σε σχέση με το οικολογικό πρόβλημα. Από την δεκαετία του 70' άρχισε να καθιερώνεται σε θεσμικό επίπεδο, η συμμετοχική δημοκρατία, ως ουσιαστικό στοιχείο διαβούλευσης και άσκησης δημοκρατικής περιβαλλοντικής πολιτικής (Σοφούλης, 2006). Παράγωγο της συμμετοχικής διαδικασίας, των πολιτών, είναι η ανάπτυξη κινημάτων πολιτών ή ΜΚΟ σε τοπικό και διεθνές επίπεδο,

αποτυπώνοντας την αντίληψη ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα, ως πολυσύνθετα-οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, δεν μπορούν να επιλυθούν μόνο από επίσημα θεσμικά και κρατικά όργανα, αλλά ούτε και από ιδιωτικές επιχειρήσεις ή άλλου είδους κερδοσκοπικές οργανώσεις. Το γεγονός αυτό, σηματοδοτεί την ύπαρξη νέων πολιτών, που συμμετέχουν ενεργά και άμεσα στην περιβαλλοντική πολιτική, όχι μόνο για χάριν της προστασίας της φύσης, αλλά και της ποιότητας της ζωής τους. Τα προηγούμενα συνθέτουν, την συνειδητοποίηση της περιβαλλοντικής συνείδησης και λειτουργούν ως μέσο, πίεσης της περιβαλλοντικής πολιτικής (Σοφούλης, 2006).

Σε πολλές περιπτώσεις, η λήψη αποφάσεων, είναι αποκλειστική αρμοδιότητα κυβερνητικών φορέων και διεθνών οργανισμών, οι οποίοι οριοθετούν τις προστατευόμενες περιοχές, και περιορίζουν την διαβίωση ή τις χρήσεις, εντός μιας προστατευόμενης περιοχής. Το γεγονός αυτό, προκαλεί σοβαρές συγκρούσεις και συχνά οι αποφάσεις αυτές, εφαρμόζονται μόνο μέσω κανονιστικών διατάξεων και εντατικού κρατικού ελέγχου. Η αποτυχία αναγνώρισης, των ισχυρών συνδέσεων μεταξύ των οικολογικών και πολιτισμικό-κοινωνικών συστημάτων έχει ως αποτέλεσμα, να μην επιτυγχάνεται η αποτελεσματική προστασία της βιοποικιλότητας (IUCN, 1993). Για παράδειγμα οι Jim και Xu, (2002) μελέτησαν με την χρήση, κοινωνικών τεχνικών τις αντιλήψεις και προσδοκίες των κατοίκων που ζουν κοντά στην προστατευόμενη περιοχή Shimentai στην Κίνα. Οι κάτοικοι που ζούσαν, σε μικρή απόσταση από την περιοχή, διατηρούσαν αρνητική στάση, λόγω του περιορισμού των παραδοσιακών τους δραστηριοτήτων. Η έλλειψη τοπικής συμμετοχής, στην διαχείριση και η ανεπαρκής διάδοση πληροφοριών, εμπόδιζαν την ανεπαρκή διατήρηση των φυσικών πόρων. Σε παρόμοια έρευνα που διεξήχθη, σε κατοίκους της Utah από τους Durrant και Sumway, (2004) διερευνήθηκε η στάση, των πολιτών απέναντι στον χαρακτηρισμό της περιοχής, ως προστατευόμενη και η διαχείριση της. Διαπιστώθηκε ότι οι κάτοικοι, είχαν αρνητική στάση, στην απόφαση αυτή και εστιάζει στο γεγονός, ότι οι αρχικές αποφάσεις, πάρθηκαν χωρίς την συγκατάθεση ή χωρίς να δοθεί, η απαιτούμενη βαρύτητα στις απόψεις της τοπικής κοινωνίας.

Παρόμοιο, παράδειγμα συμμετοχής και συν-διαχείρισης, μπορεί να θεωρηθεί και ο εθελοντισμός. Οι ανεπτυγμένες χώρες στηρίζονται, σε εθελοντές, προκειμένου να τους παρέχουν υπηρεσίες για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί η Widder Carrebean στις ΗΠΑ, όπου οι εθελοντές αναπτύσσουν δράσεις, όπως α) Στελέχωση γραφείων πληροφοριών σχετικά με την προστατευόμενη περιοχή, β) παροχή τουριστικών υπηρεσιών, γ) περιβαλλοντική εκπαίδευση και ενημέρωση, γ) συγκέντρωση και διεξαγωγή ερευνών για την άγρια πανίδα της περιοχής. Το κλειδί της επιτυχίας του εθελοντισμού προϋποθέτει οριοθετημένα καθήκοντα εθελοντικής δράσης, ώστε να

εξασφαλιστεί ότι ο εθελοντής ενδιαφέρεται πραγματικά και αποκομίζει θετικά στοιχεία από την εμπειρία, διατηρώντας ταυτόχρονα και το ενδιαφέρον του ενεργό (UNEP, 2001).

Σήμερα, είναι ευρέως αποδεκτό, ότι είναι απαραίτητο, να συμμετέχουν οι πολίτες, στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, καθώς επίσης και στην διαχείριση των μιας προστατευόμενης περιοχής (IUCN, 1993:19;Davos et al, 2007;Guerreiro et al, 2010). Πολιτικές διαχείρισης, αποξενωμένες από την τοπική κοινωνία, είναι άδικες απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα και επιβλαβείς στην διατήρηση των περιοχών αυτών (Kothari et al, 1995;Guerreiro et al, 2010).Η αειφορική διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών, θα πρέπει να είναι αποτέλεσμα, της συμμετοχής και συνεργασίας του τοπικού πληθυσμού, στα πλαίσια της περιβαλλοντικής διαχείρισης (Wells&Brandon, 1993;Bhattacharya et al, 2010). Η αειφορική διαχείριση, των προστατευόμενων περιοχών, θα πρέπει να είναι αποτέλεσμα, της συμμετοχής και συνεργασίας του τοπικού πληθυσμού, στα πλαίσια της περιβαλλοντικής διαχείρισης (Wells&Brandon, 1993). Διασφαλίζεται έτσι, ότι οι αποφάσεις και τα μέτρα, στηρίζονται σε κοινή γνώση και εμπειρία, ότι λαμβάνουν υπόψη τους, την γνώμη αυτών, που θα υποστούν τις συνέπειες από την εφαρμογή τους, έχουν καινοτόμο χαρακτήρα είναι εφαρμόσιμα και αποδεκτά από το κοινό και τους χρήστες (Nursey&Rist, 2009).

2.2.4. Η συμμετοχή των πολιτών

Ο όρος «συμμετοχή», μπορεί να ερμηνευθεί με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Αναδρομικά μέχρι το 1970, η συμμετοχική διαδικασία στην διατήρηση, συχνά θεωρούνταν ως ένα μέσο για την επίτευξη της τοπικής υποστήριξης κατά την εφαρμογή χωροταξικών σχεδίων και η συμμετοχή ήταν απλά άσκηση δημοσίων σχέσεων. Κατά την διάρκεια του 1980, η συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού θεωρούνταν ως μηχανισμός για την επίτευξη καλύτερων αποτελεσμάτων στην φυσική προστασία ενώ την δεκαετία του 1990 η συμμετοχή των πολιτών ερμηνεύεται ως μέσο στην ανάμειξη τους στην διαδικασία διαχείρισης (Pimbert and Pretty, 1997:308;O' Faircheallaigh, 2010).

Στο Ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο, οι συμμετοχικές διαδικασίες σε θέματα διαχείρισης περιβάλλοντος, αναδεικνύονται σε ουσιαστικό δικαίωμα του πολίτη και σε υποχρέωση του κράτους. Η συμμετοχή, απαιτείται για το πώς θα προστατευτεί μια περιοχή, όχι για το αν θα προστατευτεί ή όχι. Βασική αρχή της συμμετοχικής διαδικασίας, αποτελεί η Σύμβαση του Αάρχους, που αποτελεί σύμβαση ορόσημο για την ελεύθερη πρόσβαση στην πληροφόρηση, συμμετοχή του κοινού στην λήψη αποφάσεων και πρόσβαση στην δικαιοσύνη για ζητήματα που αφορούν το περιβάλλον. Ως συνέχεια αυτής, εκδόθηκε και μια νέα οδηγία, που αφορούσε

την πρόσβαση του πολίτη στην πληροφόρηση σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον (Οδηγία 2003/4/EK).

Το πρώτο και πολύ σημαντικό βήμα, όσον αφορά την συμμετοχική διαδικασία είναι η *διαβούλευση*. Με τον όρο διαβούλευση, ορίζουμε την διαδικασία κατά την οποία οι ομάδες συμφερόντων, εκφράζουν προφορικών ή γραπτώς την γνώμη τους στα μέτρα και στα σχέδια που λαμβάνουν οι αρμόδιες αρχές. Οι αρμόδιες αρχές, διαβουλεύονται με διάφορες κοινωνικές ομάδες, για να αποτυπώσουν ειδικές γνώσεις, αντιλήψεις, απόψεις και προσδοκίες, ώστε να τις χρησιμοποιήσουν ως μέτρα (Franks&Gloin, 2007). Ένα δεύτερο βήμα, στην συμμετοχική διαδικασία, είναι η *κοινή διαδικασία λήψης αποφάσεων* και η *αυτοδιάθεση*. Το πρώτο, προϋποθέτει όχι μόνο συνεισφορά στον σχεδιασμό, αλλά και συνυπευθυνότητα, για το αποτέλεσμα και η αυτοδιάθεση, αποδίδεται μέσω της δημιουργίας ενώσεων χρηστών. Τα παραπάνω βήματα και επίπεδα συμμετοχής δεν δρουν μεμονωμένα, αλλά το ένα προϋποθέτει το άλλο για να υλοποιηθεί. Εν τέλει ο συμμετοχικός σχεδιασμός, πέρα της παροχής πληροφόρησης, επιχειρεί την αλλαγή στάσεων και συμπεριφορών, απαιτώντας σταδιακή προσέγγιση. Το αμέσως επόμενο, βήμα είναι η αξιολόγηση και η αποτίμηση των αποτελεσμάτων (Κατσιακιώρης et al, 2005; Eichhorst&Bongardt, 2009;Prager&Freese, 2009).

2.2.5. Η συν-διαχείριση στις προστατευόμενες περιοχές

Στις προστατευόμενες περιοχές, η συμμετοχή των πολιτών, έχει ενσωματωθεί στα πλαίσια της «συν-διαχείρισης». Οι Pimbert and Pretty, (1997), ταξινόμησαν τα είδη συν-διαχείρισης και συμμετοχής των πολιτών, στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σε:

- Παθητική συμμετοχή.
- Συμμετοχή σε παροχή πληροφοριών.
- Συμμετοχή σε διαβουλεύσεις.
- Συμμετοχή με παροχή κινήτρων.
- Λειτουργική συμμετοχή.
- Ενεργή συμμετοχή.
- Αυτοενεργοποίηση, (self mobilization).

Παθητική συμμετοχή, σημαίνει πληροφόρηση των υπευθύνων τι συμβαίνει στην προστατευόμενη περιοχή ή τι πρόκειται να λάβει χώρα, ενώ η αντίδραση όσον αφορά τις δράσεις, δεν λαμβάνεται υπόψη. Η *συμμετοχή σε παροχή πληροφοριών* σημαίνει συγκέντρωση πληροφοριών από τους κατοίκους μέσω ερευνών αλλά δεν έχουν την δυνατότητα να επηρεάσουν τις διαχειριστικές διαδικασίες, παρά μόνο να παρέχουν πληροφορίες. Ένα επιπλέον

βήμα στις συμμετοχικές διαδικασίες είναι η *συμμετοχή σε διαβουλεύσεις* όσον αφορά τον καθορισμό και την αναζήτηση λύσεων στα προβλήματα των προστατευόμενων περιοχών. Στην *συμμετοχή με παροχή κινήτρων* δεν έχουν ενεργό ρόλο στην λήψη αποφάσεων αλλά καθοδηγούνται από ειδικούς. Μερικές φορές ορίζουμε την συμμετοχή με την έννοια της παροχής κινήτρων από τους τοπικούς παράγοντες όπως εργασία-έδαφος ή συλλογή γενετικού υλικού σε αντάλλαγμα με φαγητό-χρήματα ή άλλα κίνητρα. Στην περίπτωση αυτή η συμμετοχή λήγει, όταν τελειώνουν τα κίνητρα (Ite, 1996; Ahmed&Ali, 2006).

Τα 3 τελευταία είδη συμμετοχικής διαδικασίας, αρκούν για την επίτευξη αποτελεσματικής, αποδοτικής και βιώσιμης διατήρησης της προστατευόμενης περιοχής. Ως *λειτουργική συμμετοχή* εννοούμε την συμμετοχή της κοινωνίας, δημιουργώντας ομάδες ώστε να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα της προστασίας της φύσης. Επίσης σε αυτό το είδος, μπορούν να δράσουν και εξωτερικές κοινωνικές οργανώσεις που με την με την συμμετοχή τους αργότερα να αποκτήσουν πιο ανεξάρτητη οντότητα. Στην *ενεργή συμμετοχή* τα άτομα δημιουργούν κοινό σχέδιο δράσης, με την δημιουργία νέων τοπικών ομάδων καθώς και την ενίσχυση των υφιστάμενων που αναλαμβάνουν τον έλεγχο των τοπικών αποφάσεων. Με τον όρο *αυτοενεργοποίηση* ως είδος συμμετοχικής διαδικασίας, νοείτε μια τοπική κοινωνία που λαμβάνει αποφάσεις ανεξάρτητα από εξωτερικούς φορείς, με σκοπό την αναδιοργάνωση των διαχειριστικών πολιτικών (Ite, 1996).

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα συν-διαχείρισης, μελέτησε ο Angeles (1992), σε έρευνα του στο Huascarán World Heritage site στο Περού. Η τοπική κοινωνία συνεργάστηκε στενά στην διαδικασία λήψης αποφάσεων και ακολουθήθηκαν έξι στάδια: α) Διανομή σχεδίου διαχείρισης σε όλους τον αγροτικό και αστικό πληθυσμό σε όλη την πόλη, β) Συζητήσεις με τους χρήστες του Εθνικού Πάρκου, γ) Καθορισμός των βασικών προβλημάτων, δ) Ανακοίνωση των σχεδίων αυτών στα ΜΜΕ, ε) Οργάνωση διεπιστημονικών ομάδων εργασίας, ζ) Οργάνωση 12 ημερίδων για ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας για τα διαχειριστικά σχέδια.

Η παραπάνω συμμετοχική διαδικασία, διέπει τις προστατευόμενες περιοχές, που χαρακτηρίζονται από καθεστώς συν-διαχείρισης. Συγκεκριμένα, η διοικητική αρχή και η υπευθυνότητα των περιοχών αυτών, ανήκει σε δύο ή περισσότερους διαχειριστές συμπεριλαμβανομένων κυβερνητικών, τοπικών καθώς και μη κυβερνητικών φορέων και υπηρεσιών ή ακόμα και διαφορετικών κρατών, όπως στην περίπτωση των διασυνοριακών υδροτόπων (Kothari, 2003). Για την επίτευξη της συμμετοχής αυτής, των κοινωνικών ομάδων, στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, απαραίτητη θεωρείται η επαρκής πληροφόρηση καθώς και η σχεδιαζόμενη συμμετοχή όλων εκείνων, που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με το ζήτημα (Smajal, 2010).

Ανάλογα με το επίπεδο συμμετοχής των πολιτών, προκύπτουν και μια σειρά από οφέλη (Scholte;Κατσαδωράκης, 2003):

- *Ενίσχυση του αισθήματος της ιδιοκτησίας.* Κοινότητες που ζουν μέσα ή κοντά σε προστατευόμενες περιοχές, επισκέπτες-τουρίστες και άλλοι χρήστες των Εθνικών Πάρκων, αισθάνονται πολύ μεγαλύτερη δέσμευση και ευαισθησία, αν τους δοθεί η ευκαιρία να συμμετέχουν στον σχεδιασμό των διαχειριστικών πρακτικών.
- *Αυξημένη υποστήριξη της περιβαλλοντικής ασφάλειας των προστατευόμενων περιοχών.* Η επιτυχία του διαχειριστικού σχεδίου εξαρτάται άμεσα από την δημόσια και πολιτική υποστήριξη. Είναι βασικής σημασίας να διατηρηθεί αρμονική επικοινωνία των πολιτών και διαχειριστών.
- *Αυξημένη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας, στην λήψη αποφάσεων.* Αυτό επιτυγχάνεται βοηθώντας την τοπική κοινωνία, να αισθανθεί πώς η άποψη της έχει βαρύτητα στην διαδικασία του σχεδιασμού.
- *Σχεδιασμός διατήρησης ποικιλότητας με ταυτόχρονο προγραμματισμό για ανάπτυξη.* Μη λαμβάνοντας υπόψη, τις ανάγκες της κοινωνίας σε κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο, το διαχειριστικό σχέδιο έχει μηδαμινές πιθανότητες επιτυχίας.
- *Δημιουργία γέφυρας επικοινωνίας, όπου απόψεις, στάσεις, αντιλήψεις σχετικά με την διαχείριση της περιοχής θα μπορούν να μοιραστούν στις δύο ενδιαφερόμενες πλευρές.* Αυτό οδηγεί στον εντοπισμό και επίλυση των προβλημάτων καθώς προσδίδει το απαιτούμενο κύρος και ενδιαφέρον στην προστατευόμενη περιοχή.
- *Αξιοποιούνται πλήρως οι γνώσεις και η πείρα που έχει η τοπική κοινωνία, για την περιοχή τα γνωρίσματα της, αλλά και για τα προβλήματα και τους τρόπους επίλυσης τους.*
- *Διασφαλίζεται η διαφάνεια και γίνεται περισσότερο δημιουργική η διαδικασία λήψης απόφασης.*
- *Ελαχιστοποιούνται ή αποφεύγονται οι ενδεχόμενες συγκρούσεις, μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών, αφού τα επίμαχα σημεία, έχουν εντοπιστεί και συζητηθεί από την αρχή.*
- *Εξασφαλίζεται η συνέχεια ή συνέπεια στο έργο της διαχείρισης, αφού η τοπική κοινωνία, αποδέχεται και αναλαμβάνει να τηρήσει μια στρατηγική διαχείριση.*
- *Εξασφαλίζεται μια σχέση αμοιβαίας εμπιστοσύνης, μεταξύ των ειδικών και του τοπικού πληθυσμού, εφόσον από κοινού καταθέτουν τη γνώση τους, σχεδιάζουν και υλοποιούν.*

- Εμπλουτίζονται οι γνώσεις, των τοπικών πληθυσμών και των λοιπών εμπλεκομένων κοινωνικών ομάδων, σχετικά με τους πόρους, τα προβλήματα και τις δυνατότητες αυτών.
- Δημιουργούνται και ενδυναμώνονται, τοπικοί σύνδεσμοί και φορείς.
- Αυτοσυντηρείται η τοπική κοινωνία και ωριμάζει καθώς καλλιεργείται η πρωτοβουλία.

2.2.6. Περιβαλλοντική διαχείριση προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα η πρώτη προστατευόμενη περιοχή δημιουργήθηκε το 1938, βάσει του νόμου 856/37. Υπήρχαν ωστόσο και κάποια προγενέστερα νομοθετήματα τα οποία όριζαν την προστασία ορισμένων περιοχών, όπως ο νόμος **4273/29** που είχε εισαγάγει τον θεσμό των «Προστατευτικών δασών». Στην συνέχεια, στο πλαίσιο, της Δασικής Νομοθεσίας θεσπίστηκαν κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών, όπως Αισθητικά δάση, τα καταφύγια θηραμάτων, οι ελεγχόμενες κυνηγητικές περιοχές και τα εκτροφεία θηραμάτων. Η συμπλήρωση του Νόμου «περί αρχαιοτήτων», με τον **Νόμο 1469/50** έδωσε την δυνατότητα της κήρυξης ορισμένων περιοχών ως «Τοπίων Ιδιαίτερου Φυσικού Ειδικού Κάλλους».

Καθοριστικός σταθμός στην εξέλιξη, της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος αποτελεί ο Νόμος- πλαίσιο **1650/86**, ο οποίος παρέχει ιδιαίτερο κεφάλαιο για την προστασία της φύσης και του τοπίου. Οι σημαντικότερες ρυθμίσεις του Νόμου αυτού, είναι η κατηγοριοποίηση των προστατευόμενων περιοχών σε 5 κατηγορίες, καθώς και ο καθορισμός ειδικής διαδικασίας κήρυξης και διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών (Άρθρα 18, 19, 21, 22). Στο άρθρο 18 ο νόμος προβλέπει την δημιουργία των εξής κατηγοριών: Περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης, Περιοχές προστασίας της φύσης, Εθνικά Πάρκα, Προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί, Προστατευόμενα τοπία και στοιχεία του τοπίου, Περιοχές οικοανάπτυξης (WWF, Ελλάς, 2005:28-29). Ο δεύτερος νόμος που αφορά τις προστατευόμενες περιοχές είναι ο **2742/1999** για τον «Χωροταξικό σχεδιασμό και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις» ο οποίος αποσαφηνίζει την κατάσταση όσον αφορά την λειτουργία και διαχείριση προστατευόμενων περιοχών και συμπληρώνει τον προαναφερόμενο. Αφορά επίσης και τις ειδικές ζώνες Διατήρησης, καθώς με το άρθρο 15, ανοίγει τον δρόμο για την δημιουργία *Φορέων Διαχείρισης* ως νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου.

Η ορθή διαχείριση, απαιτεί αλλά και προκαλεί, την ενεργό συμμετοχή αλλά και ώριμη δράση της τοπικής κοινωνίας. Στην Ελλάδα, αυτή διασφαλίζεται νομικά μέσω των φορέων διαχείρισης, της κάθε προστατευόμενης περιοχής. Το 1999, εκδόθηκε ο Νόμος 2742/99 που

αφορά τον «Χωροταξικό σχεδιασμό, αειφόρο ανάπτυξη και άλλες διατάξεις», ο οποίος ρυθμίζει την διαδικασία ίδρυσης των Φορέων διαχείρισης σε προστατευόμενες περιοχές, καθώς και τις αρμοδιότητες και τον τρόπο λειτουργίας τους. Οι Φορείς διαχείρισης, εξουσιοδοτούνται με διάφορες αρμοδιότητες και ευθύνες, που περιλαμβάνουν την εκπόνηση διαχειριστικών σχεδίων και κανονισμών λειτουργίας, παρακολούθηση και εκτίμηση της εφαρμογής των κανονισμών, έλεγχο των παρεμβάσεων στις περιοχές, γνωμοδότηση για την προέγκριση χωροθέτησης και θέσπιση περιβαλλοντικών όρων, εκπόνηση μελετών, εφαρμογή έργων, διεξαγωγή έρευνας καθώς και ευαισθητοποίηση του κοινού (Λαζαρέτου&Καρέτσος, 2002). Την ίδια χρονιά, εκπονήθηκε μελέτη, για τον «Εθνικό σχεδιασμό και για το φυσικό περιβάλλον», με στόχο την ενσωμάτωση όλων των δεσμεύσεων για την προστασία της φύσης, σε μια ενιαία προσέγγιση (Λαζαρέτου&Καρέτσος, 2002).

Επιπρόσθετα, το 2002, με τον Νόμο 3044, Ιδρύονται οι 25 φορείς διαχείρισης. Συγκεκριμένα, ο ρόλος τους συνοψίζεται σε: **Τοπικό σήμα πράσινης ποιότητας:** Ο διαχειριστικός φορέας μπορεί να λειτουργήσει ως ένας συντονιστής και απονεμητής τοπικού σήματος πράσινης ποιότητας. Πρέπει προηγουμένως να καταφέρει να πείσει την τοπική κοινωνία που δραστηριοποιείται στην προστατευόμενη περιοχή, ότι η προστασία και η διατήρηση του περιβάλλοντος μαζί με την ανάδειξη του χρειάζονται μια ταυτότητα για την περιοχή (Ζήσης, 2004). **Παραγωγή και παροχή προϊόντων και υπηρεσιών:** Ο διαχειριστικός φορέας μπορεί να έχει πρόσθετους πόρους, παράγοντας ο ίδιος πρόσθετα προϊόντα ανάδειξης και προβολής συν-διαχειριζόμενος τέτοια προϊόντα με επιχειρηματίες (Ζήσης, 2004). **Συνεργασία με τοπικές επιχειρήσεις:** ο διαχειριστικός φορέας μπορεί και πρέπει να λειτουργήσει, σε περιβάλλον ανταποδοτικότητας, σε συνεργασία με τις τοπικές επιχειρήσεις. Η στρατηγική της ανταποδοτικότητας πρέπει να κλιμακωθεί τεκμηριωμένα και με κάθε νομιμότητα, συνυφασμένη με την κάλυψη του πολλαπλού κόστους στήριξης του φορέα προστασίας (Ζήσης, 2004). **Παραγωγή του σήματος του Δ.Φ:** ο διαχειριστικός φορέας μπορεί να εισπράττει παραχωρώντας και το δικό του σήμα σε προϊόντα και υπηρεσίες ανάδειξης, με το κύρος και την εγγυητική δυναμική του. Το σήμα αυτό είναι διαφορετικό από το σήμα ποιότητας (Ζήσης, 2004). **Χορηγίες και δωρεές:** οι διαχειριστικοί φορείς πρέπει να στραφούν στην αναζήτηση χορηγιών στην βάση των δραστηριοτήτων και δράσεων που είναι συναφείς με το πνεύμα των χορηγιών. **Δικτυακό έργο:** το έργο του διαχειριστικού φορέα μπορεί να είναι έργο δικτύωσης φορέων, δράσεων και πόρων για το περιβάλλον. Έτσι θα μπορέσει να ανταποκριθεί στην πρόκληση όχι μόνο ενός πλαισίου που απαγορεύει την παρέμβαση στην φύση και την καταστροφή της αλλά και στην ανάδειξη της θετικής αξίας για την οικονομία και τον άνθρωπο. Το περιεχόμενο και ο στόχος του διαχειριστικού φορέα, μέσα από την επάρκεια των δημοσιών

πόρων και υποδομών πρέπει να είναι όσο το δυνατόν ολιστικό και εναρμονισμένο με την τοπική οικονομία και κοινωνία στο σύνολο της (Ζήσης, 2004).

Στις αρμοδιότητες των μελών του φορέα διαχείρισης συμπεριλαμβάνονται μεταξύ άλλων: η κατάρτιση και εφαρμογή των κανονισμών λειτουργίας και διοίκησης, παρακολούθηση και αξιολόγηση του θεσμικού πλαισίου προστασίας, συλλογή και επεξεργασία επιστημονικών δεδομένων, ανάληψη και εκπόνηση εθνικών και ευρωπαϊκών προγραμμάτων και δράσεων, ενημέρωση και εκπαίδευση. Οι Φορείς Διαχείρισης μπορούν να αναπτύξουν μια σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ της κοινωνίας και της οικονομικής ανάπτυξης των προστατευόμενων περιοχών. Η αποδοχή αυτών από τους πολίτες, συνεπάγεται και κοινωνικά οφέλη, όπως: μείωση της ανεργίας, συγκέντρωση του πληθυσμού σε μια περιοχή και βελτίωση του κοινωνικού ιστού, διενεργώντας οργανώσεις δικτύων, εθελοντισμό, ενεργοποίηση συμμετοχικών διαδικασιών και τεχνικές επίλυσης συγκρούσεων στις προστατευμένες περιοχές ενισχύοντας την κοινωνική και περιβαλλοντική συνείδηση των πολιτών. Χαρακτηριστικό θεωρείται το παράδειγμα των εθελοντικών ομάδων δασοπροστασίας, που οργανώνονται σε προστατευμένα δάση, όπως για παράδειγμα η Πάρνηθα αλλά και το Δάσος της Δαδιάς (Μαραγκού, 2003).

Πιο συγκεκριμένα, οι Φορείς Διαχείρισης διοικούνται από επταμελή τμήματα έως ενδεκαμελή τμήματα διοικητικά συμβούλια. Στο ΔΣ, εκπροσωπούνται το ΥΠΕΧΩΔΕ, το Υπουργείο Γεωργίας, και άλλα κατά περίπτωση αρμόδια υπουργεία, η οικεία περιφέρεια, η οικείοι ΟΤΑ, κοινωνικοί, επιστημονικοί και παραγωγικοί φορείς που δραστηριοποιούνται στην προστατευόμενη περιοχή καθώς και περιβαλλοντικές οργανώσεις που «έχουν σύμφωνα με το καταστατικό τους ως σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος και διαθέτουν προηγούμενη δράση και εμπειρία σε σχετικά θέματα». Οι πόροι των Φορέων Διαχείρισης Προέρχονται από κρατικές και ευρωπαϊκές επιχορηγήσεις, εκμετάλλευση περιουσιακών στοιχείων, πώληση υλικών και πνευματικών δικαιωμάτων και διάφορες άλλες επιχορηγήσεις (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2003).

Γενικότερα, στην Ελλάδα η καταγραφή των τόπων που πληρούν τα κριτήρια της παρουσίας τύπων οικοτόπων και οικοτόπων ειδών της Οδηγίας 92/43/ΕΚ (296 περιοχές), έγινε από ομάδα περίπου 100 επιστημόνων που συστήθηκε ειδικά για τον σκοπό αυτό στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος LIFE με τίτλο «Καταγραφή, Αναγνώριση, Εκτίμηση και Χαρτογράφηση των τύπων οικοτόπων και των ειδών χλωρίδας και πανίδας της Ελλάδας» (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2006). Στον επιστημονικό κατάλογο εντάχθηκε το σύνολο σχεδόν των μέχρι τότε προστατευόμενων περιοχών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η Ελλάδα έχει χαρακτηρίσει μέχρι σήμερα 151 Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) και υπέβαλλε τμηματικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση (1996-2002) κατάλογο 239 προτεινόμενων τόπων Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ)-Εθνικός Κατάλογος. Οι δύο κατάλογοι παρουσιάζουν μεταξύ τους επικαλύψεις όσον αφορά τις εκτάσεις

τους. Σήμερα, περίπου το 20,6% της ελληνικής έκτασης συμπεριλαμβάνεται στο δίκτυο Natura 2000 (Καράβελλας&Κατσαδωράκης et al, 2003). Οι δράσεις λοιπόν στις προστατευόμενες περιοχές αναφέρονται στο σύνολο των περιοχών που έχουν προταθεί για ένταξη στο οικολογικό δίκτυο Natura 2000 (WWF, 2004).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

3.1. Προστατευόμενες περιοχές και αλληλεπιδράσεις με την τοπική κοινωνία

Οι ανθρώπινες κοινότητες ειδικά εκείνες που διαβιούν παρακείμενα προστατευομένων περιοχών, έχουν αναπτύξει σημαντικές και μακροπρόθεσμες σχέσεις με τις περιοχές αυτές. Οι γηγενείς κοινότητες χαρακτηρίζονται από σχέσεις εξάρτησης, όσον αφορά τους οικονομικούς πόρους καθώς και την πολιτιστική τους επιβίωση. Οι σχέσεις αυτές εμπρικλείουν την πολιτιστική ταυτότητα και το πνευματικό επίπεδο των ανθρώπων που διαβιούν στις περιοχές αυτές, που είναι άμεσα συνυφασμένο με την συντήρηση της βιολογικής ποικιλομορφίας των προστατευομένων περιοχών (IUCN, 1993).

Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, πολλές φορές οι σχέσεις αυτές έχουν αγνοηθεί ή δεν έχουν ληφθεί υπόψη από τις περικλείουσες διαχειριστικές πρωτοβουλίες καθώς και από τα εν λόγω μέτρα προστασίας. Έτσι συχνά παρατηρείται η ύπαρξη προστατευτικών ζωνών σε εδάφη που είναι ιδιόκτητα και προς χρήση των κατοίκων της περιοχής. Οι προστατευόμενες περιοχές, δεν μπορούν να συνυπάρξουν με τοπικές κοινωνίες που καλλιεργούν εχθρικό κλίμα απέναντι τους, αντίθετα προσδίδουν σημαντικά οικονομικά και κοινωνικά οφέλη όταν υπάρχει το κατάλληλο πλαίσιο προστασίας γύρω τους. Ο θεσμός των προστατευομένων περιοχών μπορεί να φέρει πραγματικά αποτελέσματα αν υπάρξει ευρεία συναίνεση και υποστήριξη (IUCN, 1993). Οι προϋποθέσεις αυτές συχνά συνεπάγονται ότι όλοι οι ενδιαφερόμενοι φορείς, τοπικά αλλά και όχι μόνο, έχουν πειστεί σε μεγάλο βαθμό ότι οι βασικές τους ανάγκες και ο τρόπος ζωής τους, δεν θα επηρεαστούν αρνητικά από την ύπαρξη της προστατευόμενης περιοχής καθώς και το καθεστώς προστασίας αυτής. Απαραίτητη, θεωρείται η πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με τις ανάγκες προστασίας, αλλά και τις ευκαιρίες για κοινωνικό-οικονομική ανάπτυξη που μπορεί να προσφέρει μια προστατευόμενη περιοχή.

3.2. Κοινωνικές συγκρούσεις σε προστατευόμενες περιοχές

Ανεξάρτητα, από τις κατευθύνσεις, για την διαχείριση των προστατευομένων περιοχών, πολύ συχνά οι σχέσεις, μεταξύ ανάπτυξης και προστασίας είναι, αντιφατικές και αρνητικές γεγονός που αντανακλάται και σε τοπικό επίπεδο (Pretty, 1998;Oltremari&Jackson, 2006; Bajracharya et al, 2006;Nepal, 2002). Σε πολλές περιπτώσεις, η συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού, στην διαχείριση των προστατευομένων περιοχών, δεν είναι ουσιαστική αλλά

τυπική, με τις αποφάσεις να λαμβάνονται από κλειστά γεωγραφικά πρότυπα ή από κεντρικούς φορείς. Επίσης πολλές φορές, τα οφέλη από την διαχείριση των περιοχών δεν φτάνουν και δεν διαχέονται στον τοπικό πληθυσμό (Ιωσιφίδης&Ζούρος, 2004;Bajracharya et al, 2006;Hajkowicz, 2008).

Παρόμοιο παράδειγμα, παρουσιάζεται στο Εθνικό Πάρκο “Donana” στην Ανδαλουσία, όπου επιτρέπεται επίσκεψη, μόνο μικρών παιδιών, με ειδικά οχήματα και συνοδεία. Παρόλα αυτά το πάρκο απειλείται από ερημοποίηση, λόγω των εντατικών καλλιεργειών, της έντονης τουριστικής ανάπτυξης και των αντιστοιχών γεωτρήσεων γύρω από αυτό (Καράβελλας et al, 2003). Επιπλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα, αρνητικής επίδρασης, αποτελεί η διαχειριστική πρακτική που εφαρμόστηκε στο “Royal Bardia” στο Νεπάλ, όπου η τοπική κοινωνία, αντέδρασε στην απαγόρευση εξαγωγής καυσόξυλου και εμπορίας χαρτιού, καθώς και αγροτικής εκμετάλλευσης της γης, στα συνοριακά πλαίσια της προστατευόμενης περιοχής. Σύμφωνα με τους αγρότες της περιοχής, οδηγούσε σε οικονομική αποδυνάμωση της τοπικής και αγροτικής οικονομίας (Alledorf, 2006).Οι άνθρωποι, προσπαθούν να αισθανθούν ευπρόσδεκτοι, να επισκεφτούν και να χρησιμοποιήσουν τις προστατευόμενες ζώνες, αλλά πρέπει να αναγνωρίσουν και να αποδεχτούν ότι πρέπει να δρουν, σύμφωνα με τα προκαθορισμένα μέτρα συντήρησης, που σχεδιάζονται για την προστασία των περιοχών αυτών. Σε πολλές περιπτώσεις, οι πρακτικές που επικρατούν και οι αξίες που εφαρμόζονται είναι αποτέλεσμα άμεσων ή έμμεσων κοινωνικών συγκρούσεων (Ιωσιφίδης&Ζούρος, 2004;Spiteri&Nepal, 2008).

3.3. Περιπτώσεις αποτελεσματικής διαχείρισης

Στην διεθνή βιβλιογραφία, παρουσιάζονται πολλές μελέτες που αποδεικνύουν, την θετική στάση και συνύπαρξη των ντόπιων κατοίκων, στην υιοθέτηση διαχειριστικών σχεδίων. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με μελέτη που έγινε, στον Εθνικό Δρυμό του “Abbruzzo”, στην κεντρική Ιταλία, έχει διαιρεθεί σε τέσσερις ζώνες, διαιρεμένες σε εγκαταστάσεις ενημέρωσης και ψυχαγωγίας, σε ειδικά μονοπάτια και ζώνες, όπου η παρουσία των επισκεπτών επιτρέπεται μόνο με συνοδεία οδηγού, καθώς και σε ζώνες μόνο με επιστημονική έρευνα (Raymend&Dickie, 2001). Το παράδειγμα αυτό, δείχνει ότι προκειμένου, να είναι αποτελεσματικό ένα σύστημα διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, θα πρέπει οπωσδήποτε να αποτελεί, τμήμα μιας περιφερειακής και ολοκληρωμένης διαχείρισης περιοχών. Σύμφωνα, με αυτό, οι προστατευόμενοι πυρήνες, με ειδικότερη έμφαση, των υγροτοπικών περιοχών, συνδέονται μεταξύ τους, με τις γύρω εκτάσεις, προβάλλοντας αφενός μεν με τον τρόπο αυτό, την οικονομική δραστηριότητα, των τοπικών κατοίκων και αφετέρου, οικολογικούς διαδρόμους, που επιτρέπουν ζωτικό χώρο για τα είδη και τις φυσικές διεργασίες. Η παραπάνω στρατηγική διαχείρισης, επιβεβαιώνεται με τον Νόμο «1650/86», σύμφωνα με τον οποίο μια

προστατευόμενη περιοχή, οριοθετείτε από τις περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης και περιοχές οικοανάπτυξης αντίστοιχα.

Επιπρόσθετα στο Εθνικό Πάρκο Βίκου-Αώου και στο Εθνικό Πάρκο των Πρεσπών, οι κάτοικοι των περιοχών, εξέφρασαν την αποδοχή τους, σε συγκεκριμένες απαγορεύσεις και περιορισμούς στην καθημερινές τους αγροτικές ή συναφείς επαγγελματικές δραστηριότητες που σχετίζονται άμεσα με τα Εθνικά Πάρκα, προκειμένου να προστατεύσουν την περιοχή. Ταυτόχρονα με την στάση τους, πέτυχαν την ενεργή συμμετοχή τους, στις συμμετοχικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων (Trakolis, 2001).

Η αναβάθμιση των προστατευόμενων περιοχών και ιδιαίτερα των υγροτόπων, συνδέεται άμεσα, με σημαντικές πτυχές της κοινωνικής τους διάστασης: την βελτίωση της ποιότητας ζωής των τοπικών κοινωνιών, την βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών μέσω της υποστήριξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού και δραστηριοτήτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, την παραγωγή περισσότερων οικολογικών προϊόντων ονομασίας προέλευσης από τον πρωτογενή τομέα. Τέτοιο παράδειγμα, είναι ο υγρότοπος των Πρεσπών, που αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση ταύτισης των συμφερόντων των οργανώσεων προστασίας, του φυσικού περιβάλλοντος, με αυτό των τοπικών κοινωνικών και διαμόρφωση ενός κοινά αποδεκτού, μοντέλου βιώσιμης ανάπτυξης (Διεθνές Συνέδριο Λέσβου, 2001).

Επιπλέον, μια ελπιδοφόρος δράση, στην κατεύθυνση της αρμονικής συνύπαρξης, λαμβάνει μέρος στην Λίμνη Βόλβη και Κορώνη, με την δημιουργία προγράμματος ενημέρωσης και πληροφόρησης θεμάτων περιβαλλοντικής και αγροτικής ανάπτυξης και διαχείρισης. Η ομάδα αυτή, έχει ως στόχο, να διενεργήσει εποικοδομητικές συναντήσεις και δράσεις, με τους αναπτυξιακούς φορείς, στα πλαίσια της συν-διαχείρισης της προστατευόμενης περιοχής (Maragou&Mantziou, 2000).

Επιπρόσθετη επιστημονική μελέτη του Wells, (1996), απέδειξε πώς, σε τοπικές κοινότητες, που διατηρούσαν εχθρική στάση, στην ίδρυση του Εθνικού Πάρκου του Pilansberg, μετά από διαπραγματεύσεις, σε συμμετοχικές διαδικασίες, του Εθνικού Κοινωνικού Προγράμματος στήριξης, προωθήθηκαν εργασιακές δράσεις συναφείς, με την διατήρηση της βιοποικιλότητας της προστατευόμενης περιοχής (Davies, 1993).

3.4. Ο ρόλος της πληροφόρησης

Απαραίτητη, για την διαμόρφωση των στάσεων και αντιλήψεων των πολιτών, θεωρείται η πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση του κοινού, σχετικά με τις ανάγκες προστασίας, αλλά και τις ευκαιρίες για κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, που μπορεί να προσφέρει μια προστατευόμενη περιοχή (Liu et al, 2010; Drew, 2005; Godgil et al, 1993). Μεταξύ των προτεινόμενων δράσεων, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών, είναι: α)

ενημερωτικό υλικό για τις προστατευόμενες περιοχές και την κατανόηση της οδηγίας των οικοτόπων, β) προσπάθεια να εξασφαλιστεί η συμμετοχή των εμπλεκόμενων μελών και του ευρύτερου κοινού στην διαδικασία του δικτύου Φύση, 2000, γ) Οργάνωση διαβουλεύσεων με ενδιαφερόμενους φορείς (ΜΚΠΟ, αγρότες, τοπική κοινωνία), δ) Οργάνωση ή πρόβλεψη διαβουλεύσεων κατά την διαδικασία ανάπτυξης διαχειριστικών σχεδίων και μέτρων διατήρησης, ε) Οργάνωση δράσεων ενημέρωσης, εκπαίδευσης και κατάρτισης των τοπικών κοινωνιών, σε θέματα σχετικά με την διαχείριση των Προστατευόμενων περιοχών (WWF, 2004).

Η επιλογή των σωστών εργαλείων, πληροφόρησης και ενημέρωσης, προκύπτει από την ορθή ανάλυση της κοινωνίας, απέναντι στα προωθούμενα διαχειριστικά σχέδια καθώς και της σωστής εκτίμησης της κουλτούρας, σε σχέση με την συμμετοχή στα κοινά (Dimitrakopoulos et al, 2010;Stoll-Kleeman, 2001;Rishi et a., 2008). Αναφορικά με την ενημέρωση των πολιτών, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη : α) ομάδες με ισχυρές αντιδράσεις στο θέμα της προστασίας, β)την διάθεση εκφοράς οργανωμένου λόγου σε μια δημόσια συζήτηση, γ) το αν είναι προτιμότερη η ενημέρωση και η συζήτηση στους χώρους καθημερινής εργασίας, δ) αν εκδηλώνεται καχυποψία σε χώρους συγκέντρωσης, ώστε να εντατικοποιηθεί και να γίνει πιο σημαντική η ενημέρωση, ε) το αν υφίστανται άλλα συλλογικά σχήματα, με τα οποία μπορεί να διεξαχθεί οργανωμένος διάλογος (οργανώσεις-συνεταιρισμοί- σύλλογοι), στ) την ύπαρξη ποσοστού της κοινωνίας που είναι αντίθετο και αδιάφορο, ζ) την ύπαρξη γενικότερου αισθήματος, απομόνωσης και αποκλεισμού από την αναπτυξιακή πολιτική της χώρας, στοιχεία που μπορεί να γεννά πικρίες και αντιδράσεις, που δεν σχετίζονται αποκλειστικά με το καθεστώς προστασίας και τους όρους ανάπτυξης που επιφέρει (Borrini-Feyeraberd, 1997). Ωστόσο στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει να γίνεται δεκτό το αίσθημα δυσαρέσκειας και να εξηγείται σταδιακά και με ειλικρίνεια, ότι προωθείτε η αναπτυξιακή πολιτική της περιοχής (Bremmer&Park, 2007).

Η μετάδοση της πληροφορίας, από τον γνώστη διαχειριστή ή φορέα διαχείρισης, στον αποδεκτή- μέλος της τοπικής κοινωνίας, στην καλύτερη περίπτωση, εξασφαλίζεται συναίνεση για την εφαρμογή της απόφασης.(Dimitrakopoulos et al, 2010;Low et al, 2009). Το κοινό συχνά εκφράζει άποψη που δεν είναι δεδομένο ότι θα εισακουστεί (Low et al, 2009). Είναι διαφορετική η περίπτωση, της αμφίδρομης επικοινωνίας, που επιτρέπει τόσο την μετάδοση της πληροφορίας, όσο και την σφυγμομέτρηση της κοινής γνώμης για ένα συγκεκριμένο θέμα (Borrini-Feyeraberd, 1997; Dimitrakopoulos et al, 2010).Η εφαρμογή της πληροφόρησης, αποδεικνύεται πιο αποτελεσματική, όταν μπορεί να υποστηριχτεί από ομάδα ειδικών, που καταγραφούν το πρόβλημα με επιστημονικά δεδομένα και μπορούν να προτείνουν λύσεις, (τεχνικές επιτροπές), όσο και από τους ειδικούς που μπορούν να μεταδώσουν πληροφορία

στους πολίτες. Ο ειδικός επιστήμονας, συντονίζει την διαδικασία, συνθέτει απόψεις καθώς εξασφαλίζει, την διεξαγωγή διαλόγου, μεταξύ της κοινής γνώμης και των ειδικών (Κατσακιώρη, 2001).

Σημαντικός παράγοντας επιρροής της στάσης της τοπικής κοινωνίας, αναφορικά των προστατευόμενων περιοχών, είναι οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, καθώς δαπανούν εκατομμύρια δολάρια, ετησίως σε ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες, με σκοπό την διατήρηση και προστασία των προστατευόμενων περιοχών. Σε εθνικό επίπεδο, πολυάριθμες κυβερνητικές οργανώσεις, επιδρούν σημαντικά στις προστατευόμενες περιοχές, αντιπροσωπεύοντας τα συμφέροντα της τοπικής κοινωνίας, των ενδιαφερόμενων μερών, αστικών κατοίκων, αγροτών και σπουδαστών (Mc Neely).

3.5. Ο ρόλος των δημογραφικών χαρακτηριστικών

Επιπροσθέτως, των προτεινόμενων εργαλείων πληροφόρησης και ενημέρωσης των πολιτών, σημαντικό ρόλο στην ερμηνεία των παραγόντων πρόβλεψης της σχέσης, προστατευόμενων περιοχών και περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινωνίας, θεωρούνται και οι *κοινωνικό-δημογραφικοί παράγοντες*, (ηλικία-φύλο-εκπαίδευση-υγεία-εισόδημα-κοινωνική θέση-μέγεθος νοικοκυριού), (Kaltborn et al, 2005;Dunlap et al, 2000;Stern et al, 1995) .

Ευρήματα κοινωνικών ερευνών, απέδειξαν πώς τα άτομα, με μεγάλο ζωικό κεφάλαιο και γεωργικές εκτάσεις, παρουσιάζουν αρνητική σχέση με εκείνους με λιγότερο. Αυτό συμβαίνει, καθώς οι αγρότες-κτηνοτρόφοι, αλληλεπιδρούν με τα φυσικά οικοσυστήματα, με τρόπο διαφορετικό από αυτό που ορίζει η περιοριστική και απαγορευτική για τις δραστηριότητες αυτές, νομοθεσία (Mc Clanahan, 2005;Nepal, 2002;Lewis, 2005, Young et al, 2005, Steinmetz, 2006). Επιπλέον, ο παράγοντας εκπαίδευση, είναι βασικός αναφορικά με καλύτερες επαγγελματικές προοπτικές και συνθήκες διαβίωσης. Άτομα με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, έχουν καλύτερη πρόσβαση, σε κυβερνητικές αλλά και ιδιωτικές θέσεις εργασίας, στους τομείς της εκπαίδευσης, προστασίας περιβάλλοντος και υγείας. Κατά αυτόν τον τρόπο, ελαχιστοποιούν την άμεση εξάρτησή τους, από την χρήση των προστατευόμενων περιοχών και την επίδραση των διαχειριστικών πρακτικών στους ίδιους (Kaltenborn et al,1999;Drew, 2005;Gadgil et al, 1993;Dunlap et al, 2000;Gunden&Miran, 2008). Παρόλα αυτά, έχουν διαπιστωθεί και οι αντίθετες επιπτώσεις. Ο δημογραφικός παράγοντας του φύλου, δεν παρουσιάζει τις περισσότερες των περιπτώσεων, καμιά επίδραση στην ευαισθητοποίηση των πολιτών, αναφορικά των προστατευόμενων περιοχών (Kaltenborn et al,1999).

Ακόμη, η κοινωνική ομάδα, αυτών που έχουν παθητική συμμετοχή στις προστατευόμενες περιοχές, διενεργώντας δράσεις αναψυχής, όπως πεζοπορία, φωτογραφία, κάμπινγκ,

παρουσιάζει, υψηλότερη περιβαλλοντική ανησυχία, από αυτούς που κάνουν πιο καταναλωτική χρήση, προστατευόμενων περιοχών, όπως αλιεία και κυνήγι (Schuett&Osterberg, 2003).

3.6. Οικονομικές διαστάσεις

Η στάση της τοπικής κοινωνίας απέναντι στις ρυθμίσεις που προβλέπονται από την κήρυξη της περιοχής ως προστατευόμενης και στα μέτρα διαχείρισης που θα προταθούν, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις οικονομικές δραστηριότητες, που ασκούνται στην περιοχή αυτή και τις χρήσεις γης που συνδέονται με αυτές. Τα οικονομικά οφέλη που προκύπτουν σε μια προστατευόμενη περιοχή είναι οι νέες θέσεις εργασίας που δημιουργούνται στην περιοχή αλλά και η ανθεκτικότητα της τοπικής κοινωνίας σε περιόδους κρίσης (Ratz, 2002;Badalamenti et al, 2000).

Αν περιοριστούμε, στα καθαρά οικονομικά μεγέθη και στις ευκαιρίες για οικονομική ανάπτυξη, τότε αυτά συνοψίζονται, στα εξής : α) Ανάγκες προστασίας και διαχείρισης μια προστατευόμενης περιοχής οδηγούν σε αύξηση της απασχόλησης τοπικά και περιφερειακά, β) Οι προστατευόμενες περιοχές αποτελούν ή μπορούν να αναδειχθούν σε τουριστικό προορισμό, κάτι που θα επιφέρει περισσότερα έσοδα και θα προωθήσει την ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας, γ) Οι προστατευόμενες περιοχές είναι επιλέξιμες για πολλά χρηματοδοτικά προγράμματα, όπως είναι το life,Leader κ.α. δ) Η τοπική κοινωνία μπορεί να καρπωθεί τα περιβαλλοντικά οφέλη μιας προστατευόμενης περιοχής(Beukering et al, 2002).

Επιπροσθέτως, εκτός από την απόλυτη οικονομική διάσταση της προστατευόμενης περιοχής, αξίζει να αναλογιστούμε και την αξία τους και από μη χρηστική και την χρηστική τους διάσταση. Η μη χρηστική αναφέρεται στις μελλοντικές τρέχουσες αξίες του περιβαλλοντικού πόρου, στις οποίες βασίζεται η συνέχεια της ύπαρξης του και δεν σχετίζονται με την χρήση (Pearce&Warford, 1993; Badalamenti et al, 2000;Walpole&Goodwin, 2000).

Η χρηστική αξία ενός υγροτόπου διακρίνεται σε άμεση και έμμεση, με την πρώτη να αναφέρεται στις οικείες προς τον άνθρωπο χρήσεις όπως είναι το ψάρεμα, ξύλευση, κυνήγι, αναψυχή (Walpole&Goodwin, 2000;Ezebelio&Mattsson, 2010). Συγκεκριμένα, περιλαμβάνει τις εμπορικές και μη εμπορικές χρήσεις καθώς και τις δραστηριότητες που σχετίζονται με την επιβίωση του πληθυσμού των αναπτυσσόμενων χωρών. Η χρηματική αποτίμηση των χρήσεων αυτών είναι ευκολότερη για τους διαχειριστές μιας προστατευόμενης περιοχής και αυτός είναι ο κυριότερος λόγος που αποτυγχάνουν στην αποτίμηση, των έμμεσων και μη εμπορικών χρήσεων (Lant, 1993; Ezebelio&Mattsson, 2010). Οι δύο αυτές διαστάσεις της οικονομικής αποτίμησης μιας προστατευόμενης περιοχής, χρησιμοποιούνται στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων στο πλαίσιο της συνολικής οικονομικής αξίας (TEV;Hussain et al, 2010;Millennium Ecosystem Assessment, 2003).

Εντούτοις, ένας υγρότοπος ή μια προστατευόμενη περιοχή, εκτός από την εμπορική της αξία, προσφέρει πλήθος οικοσυστημικών διεργασιών που δεν είναι εμπορεύσιμες και η ενίσχυση που προσδίδουν στην οικονομική δραστηριότητα, είναι μη αναγνωρίσιμη. Στην περίπτωση, των τροπικών υγροτόπων, πολλές από διεργασίες τους δεν αποτιμώνται και δεν λαμβάνονται υπόψη στην λήψη αποφάσεων (Barbier et al, 1997; Hussain et al, 2010; Unsworth et al, 2010). Ο αρμονικός συνδυασμός οικονομικών και κοινωνικών εργαλείων αποτίμησης της προστατευόμενης περιοχής συμβάλλει στην ισορροπημένη διαδικασία λήψης αποφάσεων καθώς και στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης εκ μέρους του τοπικού πληθυσμού για τις αποφάσεις που λαμβάνονται σχετικά με την διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών (Stuip et al, 2000; Unsworth et al, 2010).

3.7. Κοινωνικό Κεφάλαιο

Ο όρος κοινωνικό κεφάλαιο αφορά το σύνολο των μη οικονομικών πόρων, που αποδίδονται σε άτομα, ομάδα ή ένα δίκτυο κοινωνικών σχέσεων και χαρακτηρίζονται από εμπιστοσύνη, αμοιβαιότητα και κοινά αποδεκτούς κανόνες συμπεριφοράς, που διευκολύνουν την συνεργασία και την συλλογική δράση των ανθρώπων, με στόχο το συλλογικό συμφέρον (Putnam, 2004; Jones et al, 2010; Weyerhaveruser et al, 2010). Ο Loury, ήταν από τους πρώτους που εισήγαγε τον όρο του κοινωνικού κεφαλαίου στην ακαδημαϊκή ατζέντα. Σε έρευνες που έκανε στην Αμερική, στα μέσα της δεκαετίας του 1970, βρήκε ότι οι Αφροαμερικανοί πολίτες είχαν μεγαλύτερη δυσκολία πρόσβασης, μεταξύ άλλων, στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας σε σχέση με τους λευκούς συμπολίτες τους με τα ίδια τυπικά προσόντα. Απέδωσε την διαφορά αυτή, στο ότι οι Αφροαμερικανοί είχαν μικρότερη πρόσβαση στην ενημέρωση για τα τεκταινόμενα και τις διαθέσιμες πληροφορίες, δεν συμμετείχαν σε κοινωνικά δίκτυα και δεν έχαιραν εμπιστοσύνη από τους λευκούς. Συνεπώς χρησιμοποίησε τον όρο κοινωνικό κεφάλαιο, για να περιγράψει την έλλειψη όχι ατομικών, αλλά κοινωνικών προσόντων.

Το κοινωνικό κεφάλαιο μπορεί να εννοηθεί ως πόρος που έχει ως πηγή του, την συλλογική δράση και μπορεί να επηρεάζει ζητήματα σε οικονομική και κοινωνική καθώς και περιβαλλοντική κλίμακα. Το κοινωνικό κεφάλαιο, δεν αποτελεί περιουσία μιας οργάνωσης ή της αγοράς ή του κράτους, παρόλο που όλοι μπορούν να συμβάλλουν στην δημιουργία του. Είναι μια διαδικασία εκ των κάτω και αφορά κυρίως τους πολίτες, ίδιας ή διαφορετικής καταγωγής και κουλτούρας, που συνδέονται κοινωνικά και δημιουργούν δίκτυα και ενώσεις. Υπό αυτό το πρίσμα το Κοινωνικό Κεφάλαιο έχει χαρακτηριστεί ως η συνεκτική κόλλα που κρατά δεμένες τις κοινωνίες (Grootaert&Bastaleaer, 2002; Polman&Slangen, 2008). Το κοινωνικό κεφάλαιο, έχει μεγάλη βαρύτητα ως κοινωνική έννοια καθώς: α) τοποθετεί τα κοινωνικά δίκτυα στο ίδιο επίπεδο με άλλες μορφές κεφαλαίου, όπως το οικονομικό κεφάλαιο,

το φυσικό κεφάλαιο και το ανθρώπινο κεφάλαιο και αποκτά έτσι μεγαλύτερη βαρύτητα, σε ένα κόσμο με ορθολογική οικονομική θεώρηση των πραγμάτων, β) το κοινωνικό κεφάλαιο διαθέτει κοινά χαρακτηριστικά με άλλες μορφές κεφαλαίου, γιατί κάποιος μπορεί να επενδύσει σε αυτό και να αποκομίσει οφέλη αργότερα (Bullen&Onyx, 1999).

Σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία, το κοινωνικό κεφάλαιο μπορεί να διαχωριστεί σε τρεις βασικούς τύπους: α) **Bonding (συγγενικό)**: περιλαμβάνει τους δεσμούς μεταξύ μελών των ίδιων κοινωνικών ομάδων όπως της οικογένειας ή των φίλων, β) **Bridging (γεφυρωτικό)**: αφορά την γεφύρωση των διαφορών και τη διάδραση μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, ηλικιών, συνεργατών ή κρατών(διαπολιτισμική συνεργασία), γ) **Linking (διασυνδετικό)**: αφορά τους συνδέσμους για επικοινωνία, μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών και πολιτικών επιπέδων, όπως είναι μεταξύ πολιτικών elite και ψηφοφόρων(η αρνητική διάσταση αυτού του κεφαλαίου είναι η δημιουργία πελατειακών σχέσεων), (Putnam 2004;World Bank, 2000).

Στην παρούσα εργασία, εξετάζεται το κοινωνικό κεφάλαιο, κυρίως στα πλαίσια της ίδιας κοινωνικής ομάδας(συγγενικό) και αποτελεί ένα σύνολο που ενέχει μέσα του την κοινωνική οργάνωση καθώς και κοινωνικούς διαθρωτικούς πόρους, όπως είναι η **Κοινωνική εμπιστοσύνη**, η **Θεσμική εμπιστοσύνη**, τα **Κοινωνικά δίκτυα**, **συμμετοχή στην πολιτική και στα Κοινά** και άλλες μεταβλητές μέτρησης (Coleman, 1990). Η διάκριση αυτή του κοινωνικού κεφαλαίου σε συγκεκριμένες κοινωνικές μεταβλητές, είναι ένα δύσκολο εγχείρημα καθώς ενέχει δύο διαστάσεις, αρχικά την γνωστική διάσταση του κοινωνικού κεφαλαίου που σαν έννοια ταυτοποιείται κυρίως με την έννοια της εμπιστοσύνης και τη διαθρωτική ή δομική διάσταση που ταυτοποιείται με την έννοια της ένταξης και συμμετοχής σε κοινωνικά δίκτυα.

3.7.1 Κοινωνική εμπιστοσύνη

Η Κοινωνική εμπιστοσύνη, αποτελεί μεταβλητή του κοινωνικού κεφαλαίου, που αντιπροσωπεύει την ανάληψη ρίσκου, προϋποθέτει ότι οι άλλοι θα αντιδράσουν θετικά και υποστηρικτικά ή τουλάχιστον δεν θα υπονομεύσουν την πίστη στο κοινωνικό συμφέρον. Αποτελεί επίσης, κοινωνική γνώση αλλά και επιβεβαίωση μεταξύ των πολιτών μιας κοινωνίας, ενός οργανισμού και ιδρύματος και των κοινωνικών κανόνων που καθορίζουν τις θεμελιώδεις αντιλήψεις της ζωής των πολιτών. Η εμπιστοσύνη μπορεί να εμφανιστεί σε τρία επίπεδα της κοινωνικής δομής, μεταξύ δύο μεμονωμένα ατόμων, μεταξύ και τρίτου προσώπου, καθώς και μεταξύ ενός ατόμου και μιας οργάνωσης ή ενός θεσμοθετημένου ιδρύματος. Σημαντικό ρόλο, στην στήριξη της κοινωνικής εμπιστοσύνης, διαδραματίζει η κυβέρνηση καθώς και οι οργανισμοί. Σύμφωνα με όσα υποστηρίζουν οι Paxton (1999) και Putnam (2000), η

κοινωνικοποίηση και συμμετοχή στα πλαίσια κοινωνικών δικτύων, αποτελεί πρόδρομο της εμπιστοσύνης ευρύτερα. Όσον αφορά την σύνδεση της κοινωνικής εμπιστοσύνης, με την διαχείριση των περιβαλλοντικών αγαθών, η εμπιστοσύνη συνδέεται με την αντίληψη ότι τα περισσότερα άτομα, δρουν σύμφωνα με το συλλογικό συμφέρον. Κατά συνέπεια, σε κοινωνίες με υψηλότερα επίπεδα κοινωνικού κεφαλαίου, αναμένεται να υπάρχει διάχυτη η αντίληψη ότι τα μέλη της κοινότητας, θα παρουσιάζουν υπεύθυνη περιβαλλοντική συμπεριφορά (Pretty, 2003; Weyerhaeuser et al, 2003). Επιπλέον, η υψηλή κοινωνική εμπιστοσύνη, αυξάνει τα επίπεδα αποδοχής των διαχειριστικών πρακτικών, στην διαδικασία σχεδιασμού περιβαλλοντικής πολιτικής (Petts, 1998; Bourna et al, 2008).

Μία ακόμη, σημαντική επίπτωση της κοινωνικής εμπιστοσύνης, αφορά τα εργαλεία περιβαλλοντικής πολιτικής οικονομικών κινήτρων. Πιο συγκεκριμένα, τα οικονομικά εργαλεία έχουν αυξημένες απαιτήσεις κοινωνικής εμπιστοσύνης καθώς εμπεριέχουν τον κίνδυνο εμφάνισης του φαινομένου των λαθρεπιβατών (free riders) (Olson, 1965). Παρατηρούνται έντονα περιπτώσεις « free rider», στις οποίες οι πολίτες, αποδέχονται τις διαχειριστικές περιβαλλοντικές πρακτικές, κάνοντας χρήση αυτών, αρνούμενοι όμως να πληρώσουν το κόστος της εφαρμογής και χρήσης τους (Olson 1965 όπως παρατίθεται στο Jones et al, 2009).

3.7.2. Θεσμική εμπιστοσύνη

Αναφορικά με την θεσμική εμπιστοσύνη, οι Newton και Norris, (2000), υποστηρίζουν ότι όλοι οι πολίτες είναι εκτεθειμένοι στις κυβερνητικές ενέργειες. Η εμπιστοσύνη στους πολιτικούς θεσμούς, είναι πιθανό να κατανέμεται τυχαία μεταξύ των διάφορων τύπων προσωπικότητας και πολιτισμικών, κοινωνικών τύπων. Υποστηρίζεται ότι θεσμικοί οργανισμοί, που είναι αποτελεσματικοί και αποδοτικοί προσελκύουν πιο εύκολα την εμπιστοσύνη των πολιτών, σε σχέση με εκείνους που έχουν χαμηλή απόδοση, δημιουργώντας ένα κλίμα δυσπιστίας και χαμηλής εμπιστοσύνης (Wiskerke et al, 2003). Ο Putnam, (2000) αναφέρει την ισχυρή συσχέτιση μεταξύ πολιτικής-θεσμικής εμπιστοσύνης και κοινωνικής εμπιστοσύνης, επισημαίνοντας ότι παράλληλα με την μείωση του κοινωνικού κεφαλαίου στις ΗΠΑ, στις Εθνικές Εκλογές μειώθηκε το ποσοστό προσέλευσης στις κάλπες και της συμμετοχής σε εκστρατείες καθώς και ανάλογη μείωση παρουσιάστηκε στην συμμετοχή σε τοπικές διαβουλεύσεις. Η θεσμική εμπιστοσύνη αποκτά σπουδαιότητα σε κοινωνικό και διεθνικό επίπεδο και όχι σε ατομικό επίπεδο. Με άλλα λόγια, ενώ η θεσμική επίδοση εμπνέει εμπιστοσύνη σε ατομικό επίπεδο, σε κοινωνικό επίπεδο μπορεί να αποτελέσει αμφίδρομο παράγοντα, δημιουργίας θεσμικής εμπιστοσύνης. Στην περίπτωση των περιβαλλοντικών

αγαθών, ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην εμπιστοσύνη στους θεσμούς, που σχετίζονται άμεσα με την εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής (Wiskerke et al, 2003). Όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός αξιοπιστίας στους θεσμούς, τόσο μεγαλύτερη είναι η εμπιστοσύνη των πολιτών, σε θεσμούς περιβαλλοντικής διαχείρισης, όπως είναι ο φορέας διαχείρισης στις προστατευόμενες περιοχές, αποδεχόμενοι πιο εύκολα τις προτεινόμενες πρακτικές του (Petts, 1998; Jones, 2010;Gossum et al, 2010). Αντίστοιχα και η εμπιστοσύνη προς τους ειδικούς επιστήμονες (πχ εμπιστοσύνη των ειδικών-εμπειρογνομόνων από τους πολίτες μιας προστατευόμενης περιοχής), θα επηρεάσει το επίπεδο αποδοχής για τις προτεινόμενες περιβαλλοντικές διαχειριστικές πρακτικές (Petts, 1998;Sligo&Massey, 2007).

3.7.3. Κοινωνικά δίκτυα και συμμετοχή στα Κοινά

Μία ακόμη σημαντική πτυχή της θεσμικής εμπιστοσύνης, αποτελούν τα κοινωνικά δίκτυα. Ο ορισμός των κοινωνικών δικτύων, μπορεί να συμπεριλαμβάνει και την εθελοντική συμμετοχή των ατόμων ή ομάδων σε δίκτυα, στην βάση της ισότητας των μελών. Το κοινωνικό κεφάλαιο, αφορά οριζόντιες σχέσεις, μεταξύ των μελών της κοινότητας ή της οικογένειας, αλλά και κάθετες μεταξύ των κοινοτήτων και των διαφόρων θεσμών και κυβερνητικών φορέων (Grand, 2001;Badin&Crona, 2009;). Ο συνήθης τρόπος μέτρησης των κοινωνικών δικτύων, είναι με την καταγραφή της συμμετοχής ή μη, σε οργανώσεις (παθητική συμμετοχή) και την εθελοντική προσφορά τους και δραστηριότητα σε αντίστοιχες συλλογικότητες (ενεργή συμμετοχή) (Jones et al, 2009;Jones et al, 2010). Το συνδυασμένο αποτέλεσμα της εμπιστοσύνης των κοινωνικών δικτύων, των κανόνων και της αμοιβαιότητας, δημιουργεί μια ισχυρή κοινότητα, ικανή να απομακρύνει τον κίνδυνο είτε κοινωνικό, είτε περιβαλλοντικό. Το ισχυρό αίσθημα εμπιστοσύνης, αμοιβαιότητας και οι αποτελεσματικές κοινωνικές κυρώσεις, ενάντια στους παραβάτες κοινωνικών και περιβαλλοντικών κανόνων και στους «free-riders», μπορεί να διατηρήσει μια κοινότητα σε βιώσιμο επίπεδο σε μακροχρόνιο πλαίσιο (Putnam, 1993;Jones et al, 2010;Bulkeley, 2005).

Σύμφωνα με όσα αναφέρει ο Coleman, τα ισχυρά συγκροτημένα κοινωνικά δίκτυα, ενισχύουν την συν-διαχείριση και συνεργασία των πολιτών που συμμετέχουν σε αυτά. Το γεγονός αυτό έχει διττή ερμηνεία, αφενός προωθούν την κοινή μετάδοση γνώσης και πληροφορίας και αφετέρου ενισχύουν την αξιοπιστία και το κύρος της πληροφορίας που διαχέεται μέσα από το δίκτυο (Chwe, 1999;Andres&Berkes, 2010;Wiskerke et al, 2003). Το γεγονός αυτό ελαχιστοποιεί την πιθανότητα μη συμμόρφωσης και υπακοής στις προτεινόμενες πολιτικές, λόγω αγνοίας ή παρανόησης (Anderson, 2006; Andres&Berkes, 2010). Επιπλέον, η

πυκνότητα των κοινωνικών δικτύων, λειτουργεί ως δίαυλος παροχής πληροφοριών και κατά την εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής, αλλά και ως ταυτόχρονο μέσο συμμετοχής, ενεργοποίησης και συνεργασίας μεταξύ των πολιτών για την επίτευξη των στόχων της κάθε πολιτικής (Jones, 2006). Μέσω της συμμετοχής σε δίκτυα, οι πολίτες συμβάλλουν στην αποτελεσματικότερη εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής, αναπτύσσοντας παράλληλα ισχυρούς δεσμούς συν-διαχείρισης κράτους και πολιτών καθώς και αναπτύσσοντας το αίσθημα της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης (Jones et al, 2010).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, σημαντικής συμβολής κοινωνικών δικτύων, επισημαίνεται στην Βρετανία, όπου περιβαλλοντικές ομάδες έχουν την δυνατότητα να επηρεάζουν περιβαλλοντικές πολιτικές, επιπλήττοντας την κυβέρνηση για την αναίρεση προεκλογικών της ανακοινώσεων, που ανέστειλαν την περιβαλλοντική βελτίωση και την αειφορία της χώρας. Όπως χαρακτηρίστηκα αναφέρεται από τους Dryzek et al, (2003), τα μεγαλύτερα κοινωνικά δίκτυα στην Αγγλία, και ειδικότερα οι περιβαλλοντικές ομάδες όπως οι Friends of the Earth και London Cycle Campaign, έχουν υιοθετήσει ένα καινοτόμο και μεταρρυθμιστικό χαρακτήρα, μετατρέποντας τις δράσεις τους σε επαγγελματικό επίπεδο, μακριά από την χρήση επιθετικού ριζοσπαστισμού. Εν τέλει κατάφεραν, να αυξηθεί η συμμετοχή των πολιτών στις περιβαλλοντικές οργανώσεις, έναντι της συμμετοχής στις πολιτικές (Janse&Konijnendijk, 2007). Οι περιβαλλοντικές ομάδες, συχνά συγκροτούν ισχυρά κοινωνικά δίκτυα, καθώς τα μέλη ασκούν τα δικαιώματά τους, εκφράζοντας τις απόψεις τους για θέματα διακυβέρνησης και δημοκρατικής διαδικασίας (Janse&Konijnendijk, 2007). Αυτό που διέπει τα περιβαλλοντικά-κοινωνικά δίκτυα, είναι ένα κοινό επίπεδο συναίνεσης αξιών και δραστηριοτήτων των μελών, καθώς επικρατεί μια κοινή συμφωνία πίεσης και ευαισθησίας τους, σε θέματα περιβαλλοντικής πολιτικής και προστασίας (Campfens, 1997;Pretty&Ward, 2001).

Αντίστοιχα με τα κοινωνικά, η συμμετοχή στην πολιτική και στα κοινά, αποτελεί μέθοδο παραγωγής του κοινωνικού κεφαλαίου, καθώς μέσα από τα κοινωνικά δίκτυα οι οργανωμένοι πολίτες αξιοποιούν την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, ως δύναμη εκδημοκρατισμού από τα κάτω, καθώς και ως ένα όχημα για κοινωνικές δράσεις που συμβάλλουν στο κοινό καλό (Τακτικός, 2008; Janse&Konijnendijk, 2007;Renn, 2006). Η συμμετοχή των πολιτών στα κοινά, μπορεί να μετρηθεί με την συμμετοχή σε εκλογικές διαδικασίες, με το ενδιαφέρον τους στην πολιτική καθώς και με την ενεργή συμμετοχή τους, σε διαβουλεύσεις, διαμαρτυρίες και εκλογικές καμπάνιες (Jones, 2010;Renn, 2006). Αναφορικά, με την προστασία του περιβάλλοντος, η έννοια της συμμετοχής των πολιτών, περιλαμβάνει τρία στοιχεία: α) την πληροφόρηση των πολιτών και το δικαίωμά τους για πληροφόρηση, για όλα τα θέματα που αφορούν το περιβάλλον και την προστασία του, β)την συμμετοχή τους στις διοικητικές διαδικασίες λήψης περιβαλλοντικών αποφάσεων, γ)τα μέσα δικαστικής προστασίας που είτε

κατοχυρώνουν το δικαίωμα για πληροφόρηση και συμμετοχή στην λήψη αποφάσεων που αφορούν το περιβάλλον, είτε δίνουν την δυνατότητα για μια αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος (Σιούτη, 1998). Συνεπώς αναμένεται ότι οι κοινωνίες με αυξημένα επίπεδα συμμετοχής στα κοινά, θα χαρακτηρίζονται και από μεγαλύτερη συμμετοχή των πολιτών σε όλα τα στάδια διαμόρφωσης και εφαρμογής μιας περιβαλλοντικής πολιτικής (Jones, 2010).

3.8. Προστατευόμενες περιοχές και αλληλεπιδράσεις με την τοπική κοινωνία στην Ελλάδα

Το βασικό θεσμικό πλαίσιο, των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα, είναι επαρκές παρόλα αυτά, όμως εντοπίζονται προβλήματα, κυρίως στην ερμηνεία και εφαρμογή της νομοθεσίας (Ημερίδα, WWF Ελλάς, 2004). Σε έρευνα του Παπαγεωργίου και Κασσιούμη, (2005), ερωτήθηκαν οι επισκέπτες τριών σημαντικών πάρκων στην Ελλάδα (Ολύμπου, Βίκου-Αώου Πάρνηθας). Οι επισκέπτες χαρακτήρισαν την προστασία, την διαχείριση και την διοίκηση των πάρκων μη ικανοποιητική αλλά παράλληλα τόνισαν την σημασία της ρυθμιστικής διαχείρισης των πάρκων.

Επίσης, εντονότερες αντιδράσεις παρατηρήθηκαν στην Εύβοια, στην περιοχή της Καρύστου, καθώς η ένταξη της περιοχής στο Εθνικό Δίκτυο Natura 2000, καθώς θεωρήθηκε απειλή για την τοπική οικονομία, αφού θα έπληττε τους αγρότες του κάμπου και θα ανέστειλε την λειτουργία των λατομείων και αιολικών πάρκων. Θεωρήθηκε ότι η αντίδραση ήταν απόρροια της έλλειψης πληροφόρησης, διαβουλεύσεων και συμμετοχικών διαδικασιών, τα οποία οδηγούσαν στην επικράτηση ενός κλίματος δυσπιστίας απέναντι στο καθεστώς προστασίας (Σβορώνου et al, 2003). Ο Trakolis, (2001) με μια έρευνα ερωτηματολογίου μελέτησε τις αντιλήψεις, των τοπικών κατοίκων, αναφορικά με την διαχείριση στο Εθνικό Πάρκο Πρεσπών στην βορειοδυτική Ελλάδα. Διαπιστώθηκαν έντονες συγκρούσεις, λόγω έλλειψης της τοπικής κοινοτικής συμμετοχής στην διαδικασία χαρακτηρισμού και στην διαδικασία λήψης αποφάσεων. Συμπεραίνεται, το μειωμένο επίπεδο γνώσεων, η υψηλή προτεραιότητα για τις δασικές εγκαταστάσεις αναψυχής και η ανάγκη βελτίωσης της δυνατότητας πρόσβασης ως μέσο πιθανής ανάπτυξης τουρισμού.

Ένα ακόμη παράδειγμα μη άρτιας συν-διαχείρισης είναι αυτό στην περιοχή της Β. Εύβοιας. Ενώ η περιοχή εντάχθηκε στο δίκτυο Φύση 2000 και χαρακτηρίστηκε ως Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου γύρω από τον πύρινα του υδροτόπου, οι περιορισμοί στην δόμηση και στις χρήσεις γης προκάλεσαν κοινωνικές εντάσεις. Στα πλαίσια αυτού του κλίματος, εκπονήθηκε πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, σταδιακά οι μαθητές απέκτησαν αυξημένη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση σε αντίθεση με την πρότερη κατάσταση (Ζαρφτζιάν&Μπουλάκη, 1999). Η Christopoulou&Trizoni, (2005) ερεύνησαν μια ακόμη περίπτωση έλλειψης συν-διαχείρισης στο Πήλιο, σε περιοχή που αποτελεί μέρος του δικτύου Natura 2000. Τα αποτελέσματα

αποδεικνύουν ισχυρή σύγκρουση της τοπικής κοινωνίας και των σχεδιαστών πολιτικής. Προτείνεται από την τοπική κοινωνία, μακροπρόθεσμη και στενή συνεργασία καθώς και κοινή διαχείριση των πόρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Ερευνητικό ερώτημα

Απο την βιβλιογραφική επισκόπηση που πραγματοποιήθηκε, αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος, των τοπικών κοινωνιών για την αποτελεσματική διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών. Υπό το πρίσμα, αυτών των διαπιστώσεων, πραγματοποιήθηκε εμπειρική κοινωνική έρευνα, στα πλαίσια εκπόνησης της μεταπτυχιακής διατριβής, όπου επιχειρήθηκε να καθοριστεί ο βαθμός στον οποίο οι κοινωνικό-οικονομικοί παράγοντες, επηρεάζουν τα επίπεδα αποδοχής εναλλακτικών σεναρίων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών.

Συγκεκριμένα, τα βασικά ερευνητικά ζητήματα, τα οποία εξετάστηκαν μέσω της εμπειρικής έρευνας, αφορούν:

- Τις αντιλήψεις των πολιτών για σενάρια περιβαλλοντικής διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, τα οποία παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις, τόσο ως προς τα επίπεδα συμμετοχής των πολιτών αλλά και την παροχή κινήτρων στην τοπική κοινωνία.
- Η επίπτωση κοινωνικών παραγόντων, στις προαναφερόμενες αντιλήψεις, με ιδιαίτερη έμφαση, σε ζητήματα κοινωνικού κεφαλαίου.

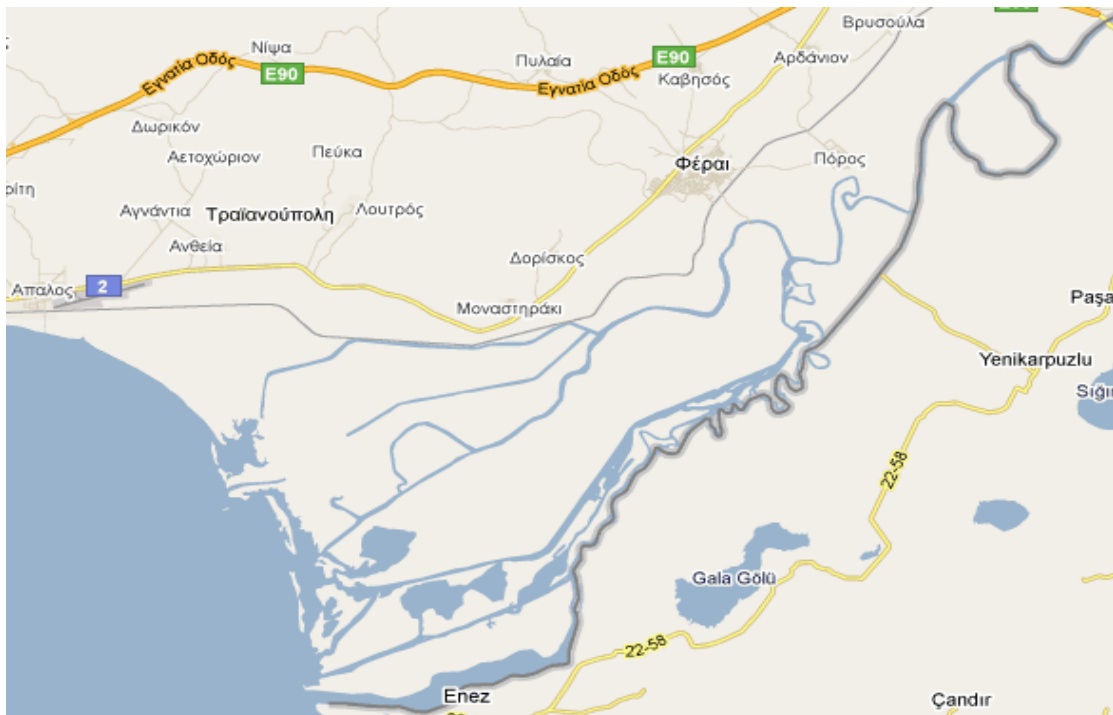
4.2. Περιοχή μελέτης Περίπτωσης

Ως περιοχή μελέτης επιλέχθηκε το Εθνικό Υγροτοπικό Πάρκο Δέλτα Έβρου που περιλαμβάνει, την θαλάσσια και χερσαία περιοχή των υγροτόπων του Δέλτα, στις εκβολές του ποταμού Έβρου και της ευρύτερης περιοχής που χαρακτηρίζεται ως Εθνικό Πάρκο με την επίσημη ονομασία «Εθνικό Υγροτοπικό Πάρκο Δέλτα Έβρου».

Η επιλογή της συγκεκριμένης περιοχής μελέτης, βασίστηκε αρχικά στην σημαντικότητα της περιοχής του Δέλτα του Έβρου, καθώς είναι ένας σημαντικός υγρότοπος σε Εθνικό, Ευρωπαϊκό και Διεθνές επίπεδο, αποτελεί εδώ και πολλά χρόνια προστατευόμενη περιοχή, καθώς έχει πολύ μεγάλη αξία, για την άγρια ζωή και τον άνθρωπο. Αποτελεί πολύ σημαντικό πόρο, για την τοπική κοινωνία καθώς και για όλη την ανθρωπότητα, λόγω της αξίας που έχει για την αλιεία, κτηνοτροφία, την γεωργία, το κλίμα, την προστασία από τις πλημμύρες, την εκπαίδευση, την αναψυχή και τις επιστήμες. Καθώς επίσης, και στο γεγονός ότι δεν έχουν δημοσιευτεί μέχρι σήμερα, μελέτες που να εξετάζουν τις κοινωνικές διαστάσεις της περιβαλλοντικής διαχείρισης της περιοχής.

Χάρτης 1: Τοποθεσία Εθνικού Υγροτοπικού Πάρκου Δέλτα Έβρου

Χάρτης 2: Πόλεις και χωριά εντός του Εθνικού Υγροτοπικού Πάρκου Δέλτα Έβρου

4.2.1. Νομικό πλαίσιο Περιοχής Μελέτης

Το Εθνικό Υγροτοπικό Πάρκο Δέλτα Έβρου, χαρακτηρίστηκε ως Εθνικό Πάρκο, με την υπογραφή της Κοινής Υπουργικής Απόφασης, τον Ιανουάριο του 2006. Έχει συνολική έκταση 200.000 στρέμματα (χερσαία και υδάτινη). Καλύπτει το Δέλτα του Ποταμού Έβρου, στο νότιο τμήμα του Νομού και καταλαμβάνει εκτάσεις στα διοικητικά όρια των δήμων Αλεξανδρούπολης-Τραϊανούπολης και Φερών Νομού Έβρου. Η περιοχή αποτελεί Ειδική Ζώνη Προστασίας (ΖΕΠ), περιλαμβάνεται στους υγροτόπους διεθνούς ενδιαφέροντος της Συνθήκης Ραμσάρ από το 1975 και έχει καταχωρηθεί στον Εθνικό Κατάλογο Περιοχών του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Δικτύου Natura 2000, σύμφωνα με την κοινοτική οδηγία 92/43/ΕΟΚ. Ο χαρακτηρισμός του Εθνικού Πάρκου γίνεται με βάση την Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη (Ε.Π.Μ) που εγκρίθηκε από το Υ.Π.Ε. ΧΩ.ΔΕ.

Σκοπός της Κοινής Υπουργικής Απόφασης, είναι ο καθορισμός χρήσεων, όρων και περιορισμών, ώστε να εξασφαλιστεί η προστασία, διατήρηση και διαχείριση της φύσης και του τοπίου στην συγκεκριμένη περιοχή. Επιδιώκεται επίσης, η αποκατάσταση της βιολογικής ποικιλότητας, η προστασία και διατήρηση των φυσικών χαρακτηριστικών των προστατευόμενων ειδών ορνιθοπανίδας και χλωρίδας και η πρόληψη δημιουργίας δυσμενών επιπτώσεων σε περιοχές και είδη που σήμερα δεν παρουσιάζουν οξυμένα προβλήματα.

Με την Απόφαση αυτή, η περιοχή χωρίζεται σε οκτώ ζώνες προστασίας, ενώ οριοθετείται και η Περιφερειακή Ζώνη. Συγκεκριμένα, οι ζώνες είναι οι εξής:

- **Ζώνη Α:**Χαρακτηρίζεται ως περιοχή προστασίας της Φύσης (αρ.19 του Νόμου 1650/1986). Περιλαμβάνει υγροτοπικές εκτάσεις, στην περιοχή Αλμύρες, ακτές και νησίδες των Δελταϊκών Σχηματισμών, την λίμνη των Νυμφών και αβαθή θαλάσσιο χώρο νοτιοδυτικά αυτών.
- **Ζώνη Β:**Καταλαμβάνει το Δυτικό τμήμα του Πάρκου. Περιλαμβάνει τις υγροτοπικές εκτάσεις των περιοχών Μαυρότοπος, Νησί, Βάλτος και αβαθή θαλάσσιο χώρο νότια των περιοχών αυτών.
- **Ζώνη Γ:**Καλύπτει μεγάλο τμήμα του Βόρειου και Ανατολικού μέρους του Πάρκου. Περιλαμβάνει τις λιμνοθάλασσες Δράνας, Αβγανών, Βουλγαρούδας, Μονολίμνης.
- **Ζώνη Δ:**Σε αυτήν υπάγεται η περιοχή που περικλείεται μεταξύ Λουτρού και Ε.Ο Αλεξανδρούπολης- Συνόρων.
- **Ζώνες Ε, Ζ, Η ΚΑΙ Θ:**Σε αυτές ανήκουν τμήματα που περικλείονται μεταξύ αναχωμάτων ή βραχιόνων του ποταμού Έβρου και της συνοριακής γραμμής. Η περιφερειακή ζώνη περιλαμβάνει τις περιοχές, νότια της σιδηροδρομικής γραμμής Αλεξανδρούπολης- Ορεστιάδας, που περιβάλλουν τις Ζώνες του Πάρκου.

Οι Ζώνες Α, Β, Γ περιλαμβάνουν το κύριο μέρος των ευαίσθητων περιοχών του οικοσυστήματος του Δέλτα, των βιοτόπων και της ορνιθοπανίδας. Εκεί διαβιούν τα είδη ορνιθοπανίδας που θεωρούνται κινδυνεύοντα, σύμφωνα με τις οδηγίες 74/409 και 92/43 της ΕΟΚ. Οι Ζώνες Δ, Ε, Ζ, Η, Θ είναι περιοχές που έχουν επίσης σημαντική οικολογική αξία αλλά ταυτόχρονα παρουσιάζουν μεγαλύτερη ανθεκτικότητα. Επομένως, η προστασία τους κρίνεται συμβατή με την άσκηση ορισμένων παραδοσιακών δραστηριοτήτων και συμβατών οικολογικών εκμεταλλεύσεων.

Το Εθνικό Πάρκο, προστατεύεται επίσης από Εθνική, όσο και από Ευρωπαϊκή και διεθνή νομοθεσία. Η Ελλάδα, έχει εντάξει στην δική της νομοθεσία, μια σειρά από διεθνείς συμβάσεις και κοινοτικές οδηγίες για την προστασία της φύσης:

- Διεθνής Σύμβαση Ραμσάρ, για τους υγροτόπους διεθνούς σημασίας ως βιότοπων των υδρόβιων πουλιών.
- Σύμβαση της Βαρκελώνης, για την προστασία της Μεσογείου από την ρύπανση.
- Σύμβαση της Βέρνης για την διατήρηση της Ευρωπαϊκής Άγριας ζωής και των φυσικών βιοτόπων.
- Σύμβαση της Βόννης, για την διατήρηση των μεταναστευτικών ειδών άγριων ζώων.
- Κοινοτική οδηγία, 79/409/ΕΟΚ για την διατήρηση άγριων πουλιών.
- Κοινοτική οδηγία, 92/43/ΕΕ για την διατήρηση των φυσικών οικοτόπων, και της άγριας πανίδας και χλωρίδας.

Ήδη από την δεκαετία του 1970, απαγορεύτηκε η αποξήρανση νέων εκτάσεων και αποφασίστηκε η προστασία της περιοχής και του εναπομείναντος φυσικού βιοτόπου, του Δέλτα του Έβρου:

- Συμπεριλαμβάνεται στους 11 υγροτόπους, που υπέδειξε η Ελλάδα, για την ένταξη τους, στην Σύμβαση Ραμσάρ, η οποία επικυρώθηκε με τον Ν.Δ.191/1974.
- Είναι ζώνη Ειδικής προστασίας (ΖΕΠ-SPA), σύμφωνα με την οδηγία, 74/409/ΕΟΚ για την προστασία των πουλιών και των βιοτόπων τους.
- Είναι προτεινόμενος τόπος κοινοτικής σημασίας, σύμφωνα με την οδηγία 92/43/ΕΕ για την διατήρηση φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας χλωρίδας και πανίδας της περιοχής (Δίκτυο Φύση, 2000).
- Τμήμα του υγροτόπου συνολικής έκτασης, 69.000 στρεμμάτων, είναι καταφύγιο θηραμάτων (ΦΕΚ 674/Β/91).
- Σύμφωνα με το Ν. 3044 (ΦΕΚ 197/Α/27-08-2002), άρθρο 13, συστήνονται 25 Φορείς Διαχείρισης (ΦΔ) προστατευόμενων περιοχών, ένας εκ των οποίων είναι ο Φορέας Διαχείρισης Δέλτα Έβρου.

- Με την Κοινή Υπουργική Απόφαση Αριθ. οικ. 125188/361 (ΦΕΚ126/Β/07-02-2003) καθορίζεται ο αριθμός μελών του 1^{ου} Διοικητικού Συμβουλίου του Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου, που θα συνεδριάζουν με έδρα το δήμο Τραϊανούπολης.
- Με την Υπ. Απόφαση 43716 του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε συγκροτείται το 2^ο Διοικητικό Συμβούλιο του Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου (ΦΕΚ: 65/7-11-2006).

Επιπρόσθετα, καθορίζεται ότι: α) επιτρέπεται σε όλη την έκταση του Εθνικού Υγροτοπικού Πάρκου, η επιστημονική έρευνα των χαρακτηριστικών του οικοσυστήματος, β) επιβάλλονται κανόνες που ρυθμίζουν την παραμονή και την διέλευση του κοινού, με σκοπό την παρακολούθηση της φύσης και την αναψυχή, την στάθμευση των οχημάτων, υπηρεσιών και των επισκεπτών, καθώς και την κατασκευή χώρων στάθμευσης των οχημάτων αυτών σε απολύτως προσδιορισμένα σημεία, γ) επιτρέπεται ακόμα, η εκτέλεση έργων διαχείρισης των υδατικών πόρων, εφόσον έχει προηγηθεί Μελέτη Περιβαλλοντικών επιπτώσεων, η επαγγελματική και ερασιτεχνική αλιεία, η κίνηση σκαφών αναψυχής, η χρήση και αποκατάσταση των λιμνοθαλασσιών οικοσυστημάτων ως φυσικών ιχθυοτροφείων και η λειτουργία των υφιστάμενων γεωτρήσεων, εφόσον δεν δημιουργούν προβλήματα αλάτωσης (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2006).

4.2.2. Φυσικό Περιβάλλον Περιοχής Μελέτης

Το Δέλτα του Έβρου, αποτελεί όπως ήδη προαναφέραμε, υγρότοπο Διεθνούς Σημασίας, προστατευόμενο από την Σύμβαση Ραμσάρ. Οι φυσικές και οι τεχνίτες περιοχές, αποτελούμενες από Έλη, είναι μονίμως ή προσωρινώς κατακλυζόμενες από νερό, που είναι στάσιμο ή ρέον, γλυκό, υφάλμυρό, ή αλμυρό. Ο ποταμός Έβρος, πηγάζει από την οροσειρά της Ρίλα, στην Βουλγαρία και στα νότια της Σόφιας. Διασχίζει την λεκάνη απορροής του μεταξύ των οροσειρών Ροδόπης και Αίμου, όπου δέχεται πλήθος παραποτάμων. Κοντά στην Ανδριανούπολη, δέχεται τους κυριότερους παραποτάμους, Τούνζα από Βόρεια, Άρδα από Δυτικά, Ερυθροπόταμου και Εργίνη. Ο Έβρος είναι ο μεγαλύτερος ποταμός της Βαλκανικής Χερσονήσου, και χαρακτηρίζεται από μεγάλο όγκο νερού και φερτών υλικών που μεταφέρει από τις εκβολές του.

Στην περιοχή απαντώνται όλοι οι τυπικοί σχηματισμοί και οι μονάδες βλάστησης ενός μεσογειακού Δέλτα. Έχουν καταγραφεί σε αυτό, όσο και στην ζώνη κατά μήκος του ποταμού, περισσότερο από 350 φυτικά είδη και η κατά τόπος βλάστηση, εξαρτάται από παράγοντες, όπως η σύσταση του εδάφους, η υγρασία και η αλατότητα. Αλλά και η πανίδα της περιοχής, είναι εξίσου πλούσια: έχουν βρεθεί 46 είδη ψαριών, 7 είδη αμφίβιων, 21 είδη ερπετών, και

περισσότερα από 40 είδη θηλαστικών. Αναμφίβολα όμως, η μεγάλη αξία του Δέλτα συνίσταται κυρίως στην πλούσια ορνιθοπανίδα του. Στην ευρύτερη περιοχή του Δέλτα, έχουν επισημανθεί 304 είδη πουλιών, από τα 423 είδη που απαντούν σε όλη την Ελλάδα (Φορέας Διαχείρισης Δέλτα Έβρου, 2010). Οι χειμερινοί μήνες, είναι καταξοχήν μήνες, των υδρόβιων πουλιών, αρκετά χιλιάδες από αυτά ξεχειμωνιάζουν στο Δέλτα καθώς στις βόρειες περιοχές της Ευρώπης και της Ασίας, οι χειμώνες είναι δριμείς. Τα κυριότερα υδρόβιων πουλιών είναι: Βουτηχτάρια, οι Κορμοράνοι, Λαγγόνες, Αργυροτσικνιάδες, Σταχτοτσικνιάδες, γλάροι και αρπακτικά κ.α.

4.2.3. Ανθρωπογενές περιβάλλον

Σε ότι αφορά τα διοικητικά χαρακτηριστικά της περιοχής μελέτης, εντάσσεται στο Δήμο Φερών, όπου διοικητικά ανήκει στον Νόμο Έβρου, Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Με βάση την τελευταία, διοικητική μεταρρύθμιση (1998), ο δήμος αποτελείται από 7 διαμερίσματα, τα οποία βρίσκονται σε μικρή γεωγραφική απόσταση, μεταξύ τους και ανήκουν διοικητικά στον Δήμο. Αυτά είναι: Φερών, Αρδανίου, Δορίσκου, Καβησού, Πέπλου, Πυλαίας, Τριφυλλίου (ΕΣΥΕ, 2001),(Χάρτης 2).

Η περιοχή Μελέτης, ανήκει γεωγραφικά στο Δήμο Φερών και στον Δήμο Τραϊανούπολης του Νομού Έβρου. Ο Δήμος Φερών, προέκυψε από την εθελούσια συνένωση των κοινοτήτων των δήμων, Δορίσκου, Καβησού, Αρδανίου και Φερών το 1986. Το 1997 με τον νόμο περί συνενώσεων (Ν.2539/97-Καποδιστρίας), συνενώθηκαν και τα δημοτικά διαμερίσματα της Πυλαίας, Τριφυλλίου, Πέπλου, ενώ η έδρα παρέμενε στις Φέρες. Χωροταξικά εντάσσεται, στο Νοτιοανατολικό τμήμα, του Νομού και συνορεύει Βόρεια, με τον Δήμο Τυχερού, Δυτικά με τον Δήμο Τραϊανούπολης. Ανατολικά χωρίζεται, με την Τουρκία, από τον ποταμό Έβρο, και Νότια Βρέχεται από το Θρακικό Πέλαγος. Ειδικότερα, ο Δήμος αποτελείται από 7 δημοτικά διαμερίσματα, καλύπτει το 9,69% της συνολικής έκτασης του Νομού και το 6,59% του πληθυσμού του (απογραφή 2001, ΕΣΥΕ).

Η απογραφή του 2001, απέγραψε στον Δήμο Φερών, συνολικά 9.627 άτομα. Η πληθυσμιακή πυκνότητα, ενδεικτικά του Δημοτικού Διαμερίσματος των Φερών είναι 64,68, του Αρδανίου είναι 35,8, του Δορίσκου 6,31, του Καβησού 29,96, του Πέπλου 29,78, της Πυλαίας 2,68, του Τριφυλλίου 11,39 (ΕΣΥΕ). Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του Δήμου Φερών, το 21% του συνολικού πληθυσμού, αποτελείται από άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω, το 13% αποτελείται από άτομα κάτω των 14 ετών, από 15-29 ετών είναι 26% του πληθυσμού, από 30-44 το 17% και 45-63% είναι το 23% του πληθυσμού

(ΕΣΥΕ). Επίσης, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή οι γυναίκες αποτελούν το 44,7% του πληθυσμού, ενώ οι άντρες υπερτερούν με 55,3%.

Η απασχόληση και η επιχειρηματικότητα του Δήμου Φερών και Τραϊανούπολης, κυμαίνεται στο 37,49% που αποτελείται από τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό των Δήμων και το 5,13% είναι άνεργοι (ΕΣΥΕ, 2001). Γενικότερα, το 9,63% του πληθυσμού του Νομού Έβρου, είναι αγρότες στον Δ.Φερών και Τραϊανούπολης, το 3,72% είναι άνεργοι και το 4,73% απασχολείται στον τριτογενή τομέα. Παρατηρείται, επίσης, ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων των δύο Δήμων, ασχολούνται με την γεωργία, μικρότερο σε υπηρεσίες και σχεδόν το ίδιο στην μεταποίηση, πράγμα που σημαίνει ότι πολλές υπηρεσίες εισάγονται ακόμα στην περιοχή, προσφέρονται ατελώς ή λείπουν εντελώς (ΕΣΥΕ, 2001).

4.3. Μεθοδολογία εμπειρικής έρευνας

Στην ενότητα αυτή, παρουσιάζονται στοιχεία μεθοδολογίας της εμπειρικής έρευνας, με σκοπό την αποτύπωση των αντιλήψεων, στάσεων, αντιδράσεων, και συμπεριφορών των πολιτών για το Εθνικό Υγροτοπικό Πάρκο Δέλτα Έβρου, αλλά και για τα εναλλακτικά διαχειριστικά σενάρια. Για την διερεύνηση των βασικών επιστημονικών ερωτημάτων, πραγματοποιήθηκε κοινωνική έρευνα, μέσω της διανομής δομημένων ερωτηματολογίων. Η συλλογή των στοιχείων διήρκησε 2 μήνες, από τον Μάιο του 2010-Ιούνιο του 2010 και ολοκληρώθηκε σε 2 φάσεις. Το σύνολο των ερωτηθέντων οριοθετήθηκε στα 240 άτομα.

4.3.1 Τεχνική δειγματοληψίας και χαρακτηριστικά του δείγματος

Για την διεξαγωγή της ποσοτικής εμπειρικής έρευνας, αρχικός στόχος ήταν η επιλογή ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος. Λόγω έλλειψης καταλόγων, με τους δημότες της περιοχής, αποφασίσθηκε να πραγματοποιηθεί δειγματοληψία με βάση την γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού. Αρχικά καθορίστηκαν τα χωριά που συνδέονται άμεσα με το Πάρκο και στην συνέχεια ορίστηκε ο αριθμός των ερωτώμενων από κάθε περιοχή, οι οποίοι επιλέχθηκαν με την τεχνική της χιονοστιβάδας (Κυριαζή, 2000). Για την διασφάλιση της αντιπροσωπευτικότητας, του δείγματος, η ερευνήτρια καθόλη την διάρκεια της έρευνας, διαπίστωνε αν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος, είναι παρόμοια με αυτά του πραγματικού πληθυσμού.

Πιο συγκεκριμένα, στην πλειοψηφία το δείγμα, αποτελείται από άνδρες σε ποσοστό 50,4%, με μικρή διαφορά από το ποσοστό των γυναικών που κυμαίνεται στα 49,6%. Σε ότι αφορά το έτος γέννησης, η μέγιστη ηλικία κατά μέσο όρο στο δείγμα είναι 70 ετών και η ελάχιστη είναι 18, ενώ ο συνολικός μέσος όρος ηλικία είναι 39 ετών. Αναφορικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο

των ερωτώμενων, το υψηλότερο ποσοστό της τάξης του 38,8% αποτελείται από αποφοίτους Λυκείου, ακολουθούν οι απόφοιτοι Γυμνασίου σε ποσοστό 24,6% και οι αναλφάβητοι αποτελούν το μικρότερο ποσοστό του δείγματος που κυμαίνεται στο 2,1%. Επιπρόσθετα στο οικογενειακό εισόδημα, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων ανήκει στην κατηγορία 12.000-30.000€ (48,5%), ενώ την δεύτερη θέση καταλαμβάνουν τα εισοδήματα 12.000€ (36,8%), τέλος τα εισοδήματα πάνω από 60.000€ καταλαμβάνουν ποσοστό 4% του δείγματος.

4.3.2 Περιγραφή ερωτηματολογίου

Το επιστημονικό εργαλείο, της έρευνας είναι το ερωτηματολόγιο (δομημένη συνέντευξη), σε αυτό περιλαμβάνονται ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου, που απευθύνονται σε κατοίκους που ζουν μέσα στα όρια της περιοχής του Δέλτα του Έβρου. Οι κλειστού τύπου ερωτήσεις, έχουν ως στόχο, ο ερωτώμενος να καλείται να διαλέξει, μεταξύ συγκεκριμένων ερωτήσεων, ενώ οι ανοικτού τύπου ερωτήσεις, αφήνουν στον ερωτώμενο την ελευθερία να συμπληρώσει όποια απάντηση επιθυμεί (Κατζουράκης, 1985). Οι ανοικτού τύπου, ερωτήσεις βοηθούν στην διευκρίνιση του νοήματος που ο ίδιος ο ερωτώμενος δίνει στην απάντηση. Επίσης, βοηθάει στην κατανόηση της στάσης, του ερωτώμενου, των παραγόντων που επηρέασαν την γνώμη του και στην υπόδειξη στατιστικών σχέσεων. Πιο συγκεκριμένα, στις κλειστού τύπου ερωτήσεις, χρησιμοποιήθηκε, η κλίμακα Λίκερτ που αποτελεί την πιο διαδεδομένη κλίμακα στην κοινωνική έρευνα. Στόχος της είναι, η μέτρηση στάσεων και απόψεων, κάνοντας χρήση ενός βαθμού που συμφωνούν ή διαφωνούν με μια σειρά από θέματα, που αντιπροσωπεύουν ένα γενικότερο φαινόμενο (Likert, 1934, σελ:140, Κυριαζή, 2003).

Σημαντικό ρόλο, στην κατασκευή των ερωτήσεων έπαιξε η διαύγεια και η σαφήνεια τους. Επιπλέον, δόθηκε ιδιαίτερο βάρος, στην αποφυγή αρνητικών, ευαίσθητων, με διπλή έννοια και καθοδηγούμενων ερωτήσεων. Το ερωτηματολόγιο, υποβλήθηκε γραπτά καθώς και στα πλαίσια προφορικής επικοινωνίας με τους ερωτώμενους. Η τελική μορφή του ερωτηματολογίου καθορίστηκε ύστερα από την υλοποίηση προέρευνας, σε μη αντιπροσωπευτικό δείγμα στον τοπικό πληθυσμό.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 4 κύρια μέρη (Παράρτημα Α). Το **Α' μέρος**, περιείχε ερωτήσεις που αφορούσαν **την Περιβαλλοντική Γνώση και Συμπεριφορά** τόσο σε γενικό πλαίσιο, όσο και πιο συγκεκριμένα για τις προστατευόμενες περιοχές, και τις περιβαλλοντικές πολιτικές που εφαρμόζονται σε αυτές. Ειδικότερα, περιλαμβάνονται ερωτήσεις που εξετάζουν: α) το ενδιαφέρον για περιβαλλοντικά ζητήματα (Κλίμακα Likert-από 0-10), β) την σημαντικότητα της προστασία της περιοχής του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου (Κλίμακα

Likert-από 0-10), γ) αναφορά των κυριότερων δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται εντός του Πάρκου, δ) εθελοντική συμμετοχή των πολιτών σε δραστηριότητες που αφορά την προστασία του Πάρκου (διχοτομικές ερωτήσεις), ε) γνώση του υπάρχοντος νομικού καθεστώτος (διχοτομικές ερωτήσεις), στ) τον βαθμό σημαντικότητας της ύπαρξης του Εθνικού Πάρκου, για τις παρακείμενες κοινότητες (Κλίμακα Likert-από 0-10), ζ) τις κυριότερες επαγγελματικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται εντός του Πάρκου.

Το **Β' Μέρος**, διερευνά τις στάσεις, αντιδράσεις καθώς και συμπεριφορές των πολιτών, απέναντι σε τρία διαφορετικά διαχειριστικά σενάρια περιβαλλοντικής πολιτικής. Το πρώτο σενάριο, αφορά την εφαρμογή ενός **Κανονιστικού Εργαλείου** περιβαλλοντικής πολιτικής, που κατά την εφαρμογή του οποίου, η είσοδος στο Πάρκο, θα επιτρέπεται σε συγκεκριμένες περιοχές και ισχύει το υπάρχον νομικό καθεστώς. Η ευθύνη της διαχείρισης, αφορά είναι αποκλειστικά ευθύνη του κράτους και του Υπουργείου Περιβάλλοντος. Οι οικονομικοί πόροι, για την διαχείριση της περιοχής, προέρχονται από τους κρατικούς φόρους.

Το δεύτερο σενάριο, αφορά την εφαρμογή ενός **Οικονομικού Εργαλείου** περιβαλλοντικής πολιτικής. Σύμφωνα με αυτό, η είσοδος στο Πάρκο επιτρέπεται μόνο με εισιτήριο, οι επισκέπτες πληρώνουν μηνιαίο εισιτήριο. Το ισχύον νομικό καθεστώς, αναφορικά με τις δραστηριότητες στο Πάρκο, ισχύει. Η διαχείριση της περιοχής, θα είναι ευθύνη των τοπικών αρχών. Κάθε τρεις μήνες, θα πραγματοποιείται ένα συμβούλιο, με την ελεύθερη συμμετοχή και εκφορά γνώμης των πολιτών, για τις προτεινόμενες διαχειριστικές πρακτικές. Οι οικονομικοί πόροι, θα προέρχονται από τα εισιτήρια εισόδου, διαχειριζόμενα από την τοπική αυτοδιοίκηση.

Εν τέλει, το τρίτο σενάριο, αφορά την εφαρμογή, ενός **Εθελοντικού Εργαλείου** περιβαλλοντικής πολιτικής, στο οποίο η είσοδος στο Πάρκο θα επιτρέπεται στους μόνιμους κατοίκους, ενώ οι επισκέπτες θα πρέπει να πληρώνουν εισιτήριο εισόδου. Η σημερινή νομοθεσία, σε σχέση με τις δραστηριότητες που επιτρέπονται στο Πάρκο, παραμένει. Η διαχείριση του Πάρκου, είναι ευθύνη, ενός νέου διαχειριστικού φορέα, ο οποίος περιλαμβάνει εκλεγμένους εκπροσώπους της τοπικής κοινωνίας, ΜΚΟ, τοπικούς δήμους, καθώς και την συνεργασία με το Υπουργείο Περιβάλλοντος. Επιπρόσθετα, θα πραγματοποιείται κάθε μήνα, ένα συμβούλιο όλων των μελών, προκειμένου να υλοποιούνται διαδικασίες λήψης αποφάσεων, για την διαχείριση του Πάρκου. Οι οικονομικοί πόροι, θα προέρχονται από το εισιτήριο των επισκεπτών, καθώς επίσης και από ένα μηνιαίο φόρο, τον οποίο πληρώνουν οι πολίτες, την διαχείριση του οποίου, θα αναλάβει ο φορέας διαχείρισης.

Στο Β' μέρος του ερωτηματολογίου, περιλαμβάνονται ερωτήσεις, που εξετάζουν: α) τον περιορισμό της καθημερινότητας του πολίτη σε κάθε σεναρίου περιβαλλοντικής πολιτικής (Κλίμακα Likert-από 0-10), β) την προθυμία πληρωμής του πολίτη, τους λόγους άρνησης

προθυμίας πληρωμής, γ) τον βαθμό σημαντικότητας των περιβαλλοντικών και κοινωνικών οφελών (Κλίμακα Likert-από 0-10).

Το Γ' μέρος του ερωτηματολογίου, διερευνά **μεταβλητές του Κοινωνικού Κεφαλαίου** καθώς και ευρύτερα **Κοινωνικά ζήτήματα**. Πιο αναλυτικά, εξετάζει: α) την θεσμική εμπιστοσύνη, (Εμπιστοσύνη προς τους παρακάτω θεσμούς: Κυβέρνηση, Υπουργείο περιβάλλοντος, Δημοτική αρχή, Φορέας διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου), (Κλίμακα Likert-από 0-10), β) την κοινωνική εμπιστοσύνη (Κλίμακα Likert-από 0-10) τόσο σε γενικευμένη, όσο και σε ειδικευμένη μορφή (Ερωτήσεις Γ1-Γ2-Γ3), γ) την κοινωνική δικτύωση μέσω της καταγραφής του επιπέδου συμμετοχής σε δραστηριότητες της κοινότητας (διχοτομική ερώτηση), την εθελοντική και μη συμμετοχή σε κάποια μη κυβερνητική οργάνωση (διχοτομικές ερωτήσεις) και την πραγματοποίηση κινητοποίησης για συλλογικά θέματα (Εκπαίδευσης, Υγεία, Δημόσιες Υπηρεσίες, Συγκοινωνίες-Οδικό δίκτυο, Αγορά, Ψυχαγωγικές και Πολιτιστικές δραστηριότητες, Περιβαλλοντικά ζητήματα), δ) το επίπεδο αποδοχής μη συμμόρφωσης με κοινωνικούς κανόνες που αφορούν το συλλογικό συμφέρον (Φοροδιαφυγή-Δωροδοκία Δημοσίων υπαλλήλων-Ρίψη Μπαζών σε απαγορευμένο χώρο-Χτίσιμο αυθαίρετου οικοδομήματος), (Κλίμακα Likert-από 1-5)

Το Δ' μέρος του ερωτηματολογίου, διερευνά τα Δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος. Πιο συγκεκριμένα εξετάζει: α) Φύλο, β) Έτος γέννησης, γ) Εκπαιδευτικό επίπεδο, δ) Ετήσιο Οικογενειακό εισόδημα, ε) Απασχόληση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

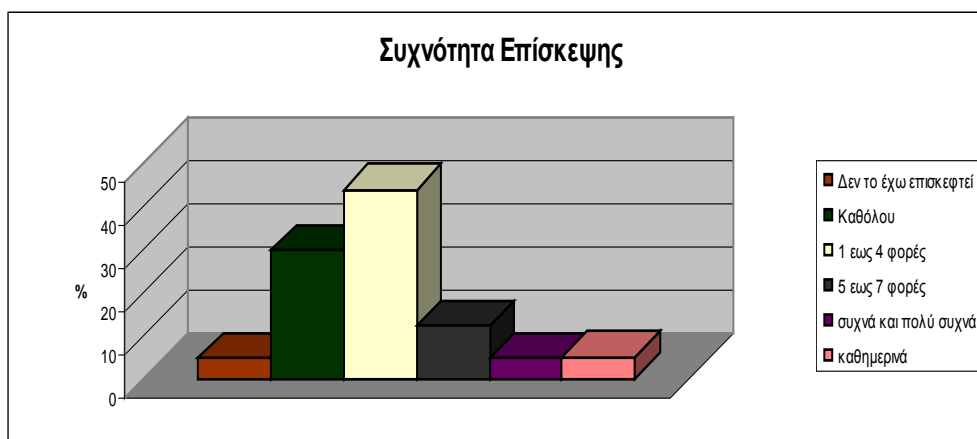
5.1. Περιβαλλοντικό ενδιαφέρον και σημαντικότητα του Πάρκου, για την τοπική κοινωνία

Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου, είχε ως στόχο την καταγραφή των αντιλήψεων των πολιτών και της περιβαλλοντικής τους συμπεριφοράς, το ενδιαφέρον τους σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον καθώς και πόσο σημαντική θεωρούν για την κοινότητα τους την ύπαρξη του Εθνικού Πάρκου.

Αρχικά εξετάστηκε το ευρύτερο ενδιαφέρον των ερωτηθέντων για θέματα που αφορούν το περιβάλλον, πόσο σημαντική θεωρούν την προστασία της περιοχής του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου καθώς επίσης και την σπουδαιότητα της ύπαρξης του. Για τον σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκε κλίμακα βαθμολόγησης από 0-10, όπου οι μικρότερες βαθμολογίες καταδεικνύουν, λιγότερο φιλοπεριβαλλοντικές αντιλήψεις. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, ο μέσος όρος στο δείγμα για το ενδιαφέρον σε θέματα περιβάλλοντος είναι 8,00 με τυπική απόκλιση (2,03). Όσον αφορά το βαθμό σημαντικότητας προστασίας της περιοχής, παρουσιάζεται ιδιαίτερα αυξημένος καθώς ο μέσος όρος των απαντήσεων, των ερωτώμενων ήταν 9(τυπική απόκλιση 1,76). Τελικά, ο μέσος όρος σημαντικότητας για την ύπαρξη του Εθνικού Πάρκου, ήταν 8,22 (τυπική απόκλιση 2, 58).

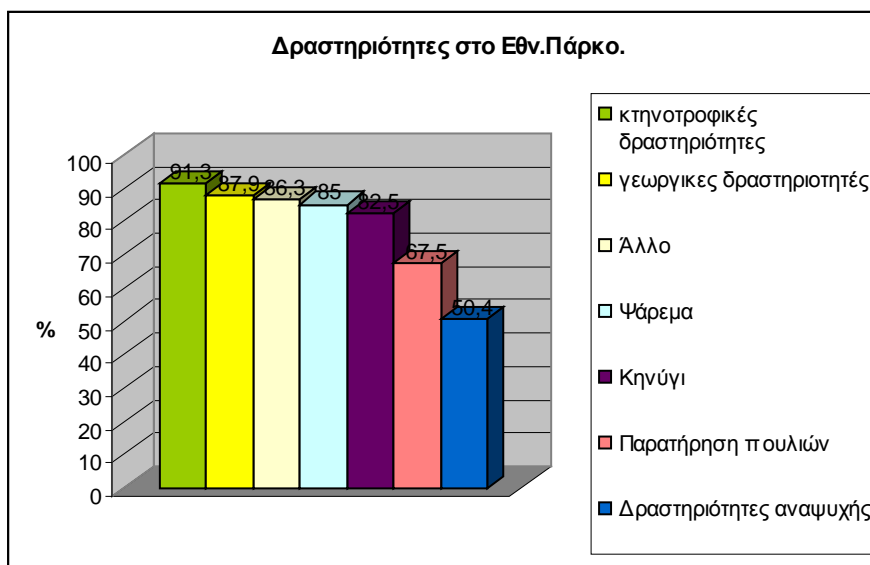
5.2. Συχνότητα επίσκεψης και δραστηριότητες στην περιοχή

Η συχνότητα επίσκεψης στην περιοχή του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου, διερευνήθηκε μέσω ερώτησης ανοιχτού τύπου. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, παρατηρήθηκε ποσοστό της τάξης του 43,8% να επισκέπτεται το Πάρκο 1 έως 4 φορές τον χρόνο, ποσοστό 12,1% έχει επισκεφτεί το πάρκο 5 έως 7 φορές τον χρόνο, ποσοστό 4,6% επισκέπτεται το Πάρκο συχνά και πολύ συχνά και ποσοστό 5% των ερωτηθέντων το επισκέπτεται καθημερινά. Επιπλέον, 34,2% των ερωτώμενων, δεν το έχει επισκεφτεί καθόλου μέχρι σήμερα. Επισημαίνεται, πως σε ποσοστό 4% του δείγματος των ερωτηθέντων, αρνήθηκαν να δώσουν οποιαδήποτε απάντηση (Γράφημα 5.1).

Γράφημα 1. Ποσοστά συχνότητας επίσκεψης στο Εθνικό Πάρκο Δέλτα Έβρου

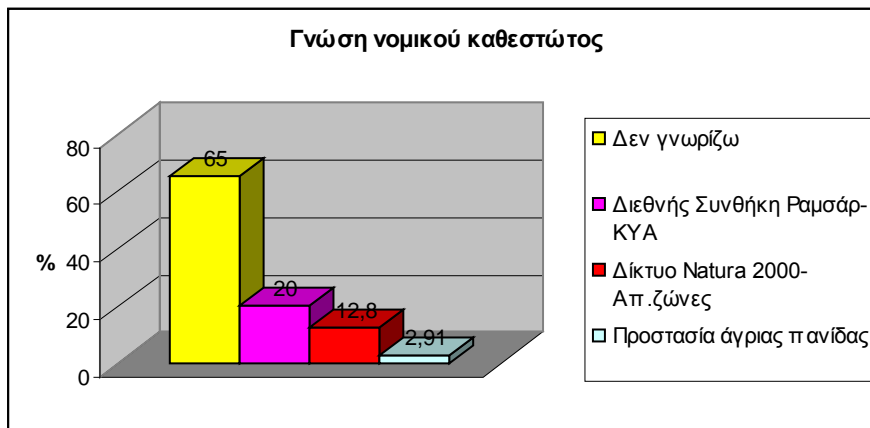
Αναφορικά με τις δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο Εθνικό Πάρκο Δέλτα Έβρου παρατηρούμε ότι: οι κτηνοτροφικές δραστηριότητες με ποσοστό 91,3% είναι οι πιο συχνές δραστηριότητες και ακολουθούν οι γεωργικές δραστηριότητες, 87,9%. Σημαντικά χαμηλότερο ποσοστό παρατηρείται, στις δραστηριότητες αναψυχής 50,4%.

Γράφημα 2. Δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο Ε.Π. Δέλτα Έβρου

5.1.3 Γνώση Νομικού Καθεστώτος

Σε ότι αφορά την γνώση νομικού καθεστώτος, που διέπει τις δραστηριότητες στο Εθνικό Πάρκο Δέλτα Έβρου, το των ερωτηθέντων, δήλωσε πώς δεν γνωρίζει το νομικό καθεστώς. Ενώ, το **20%** του δείγματος γνωρίζουν ότι το Δέλτα Έβρου διέπεται νομικά από την Διεθνή Συνθήκη Ραμσάρ και την Κοινή Υπουργική Απόφαση της Ελλάδας. Το **12,8%** του δείγματος, γνωρίζει το Δίκτυο Natura 2000 και την ύπαρξη απαγορευμένων ζωνών, το **2,91%** γνωρίζει την ότι είναι απαραίτητη η προστασία της άγριας πανίδας της περιοχής.

Γράφημα 3. Γνώση Νομικού Καθεστώτος

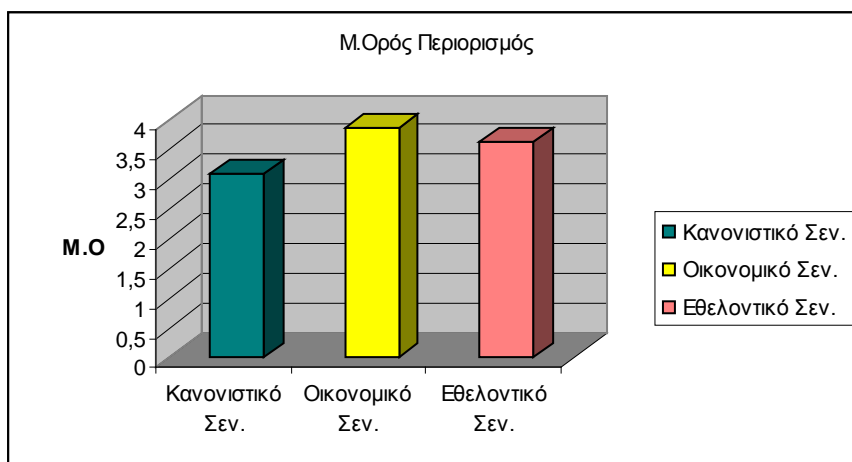
5.3 Σενάρια διαχείρισης και προθυμία πληρωμής

Κεντρικός στόχος, της εμπειρικής έρευνας, ήταν η διεύρυνση των αντιλήψεων, της τοπικής κοινωνίας σε 3 διαφορετικά διαχειριστικά σενάρια και πώς αυτά επιδρούν στην καθημερινότητα του πολίτη. Επιπρόσθετα, εξετάζετε και η προθυμία πληρωμής του πολίτη, για την οικονομική βιωσιμότητα των σεναρίων, καθώς και οι λόγοι που ωθούν ένα άτομο, να αρνείται να καταβάλλει χρηματικό ποσό, για την προστασία του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου.

Αναλυτικότερα, το **Κανονιστικό Σενάριο** αφορά την πρόσβαση στο Πάρκο, μόνο σε συγκεκριμένες περιοχές, ισχύοντας το υπάρχον νομικό καθεστώς, καθώς η διαχείριση της περιοχής είναι ευθύνη του κράτους και του Υπουργείου Περιβάλλοντος. Στην συνέχεια, στο Δεύτερο Σενάριο (**Οικονομικό Σενάριο**), οι πολίτες θα πληρώνουν μειωμένο εισιτήριο εισόδου στο Πάρκο, σε σχέση με αυτό των επισκεπτών-τουριστών. Η διαχείριση του Εθνικού Πάρκου, θα είναι ευθύνη των τοπικών αρχών, με δικαίωμα συμμετοχής των πολιτών σε ένα συμβούλιο, όπου θα μπορούν να εκφράζουν τις απόψεις τους. Η διαχείριση των εσόδων του Πάρκου, θα είναι ευθύνη της τοπικής αυτοδιοίκησης. Τέλος, το **Εθελοντικό Σενάριο** προϋποθέτει την ελεύθερη είσοδο στο Πάρκο στους μόνιμους κατοίκους, ενώ οι επισκέπτες θα πληρώνουν εισιτήριο εισόδου και η ευθύνη της διαχείρισης, θα είναι αρμοδιότητα ενός νέου Φορέα Διαχείρισης, στον οποίο συμμετέχουν η Κυβέρνηση, η Τοπική Αυτοδιοίκηση, καθώς και ΜΚΟ. Θα πραγματοποιείται ένα μηνιαίο Συμβούλιο, όπου εκεί θα συμμετέχουν όλοι οι παραπάνω, εκφράζοντας τις απόψεις τους. Οι οικονομικοί πόροι θα προέρχονται από το εισιτήριο των επισκεπτών, καθώς και από ένα μηνιαίο φόρο που θα πληρώνουν οι πολίτες, και θα το διαχειρίζεται ο νέος Διαχειριστικός Φορέας.

5.3.1. Περιορισμός της καθημερινότητας των πολιτών

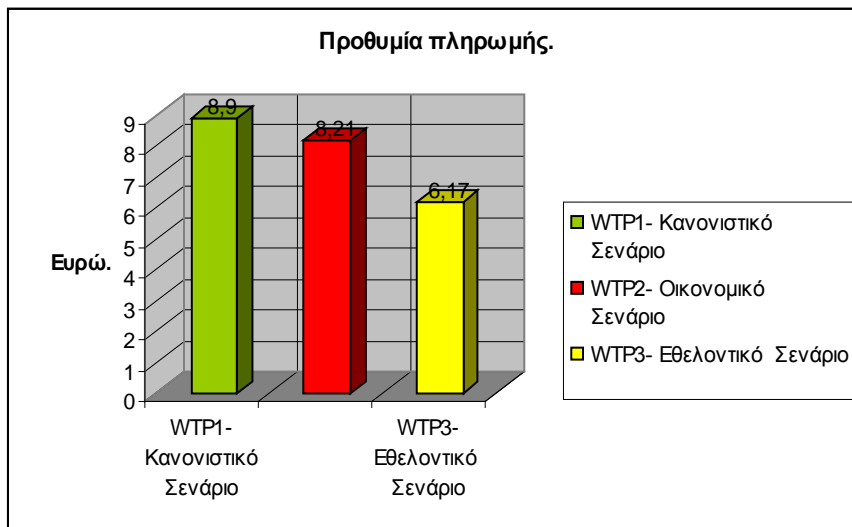
Στα πλαίσια της έρευνας, εξετάστηκε ο βαθμός περιορισμού, που δέχονται από την εφαρμογή των προτεινόμενων διαχειριστικών εργαλείων οι πολίτες. Για τον σκοπό αυτό, χρησιμοποιήθηκε δεκαβάθμια κλίμακα, με τις χαμηλές βαθμολογίες να καταδεικνύουν χαμηλό περιορισμό και τις υψηλές αντίστοιχα μεγάλο περιορισμό. Συγκριτικά με τα υπόλοιπα δύο, το **Οικονομικό Σενάριο** παρουσιάζει το μεγαλύτερο μέσο όρο περιορισμού 3,87, με τυπική απόκλιση(3,49). Ακολουθεί με διαφορά το **Εθελοντικό Σενάριο** με μέσο όρο 3,62 και τυπική απόκλιση(3,36), τέλος το **Κανονιστικό Σενάριο** με μέσο όρο 3,08 και τυπική απόκλιση(3,37).

Γράφημα 4. Μέσος όρος περιορισμού σε τρία Διαχειριστικά Σενάρια

5.3.2 Προθυμία πληρωμής διαχειριστικών σεναρίων

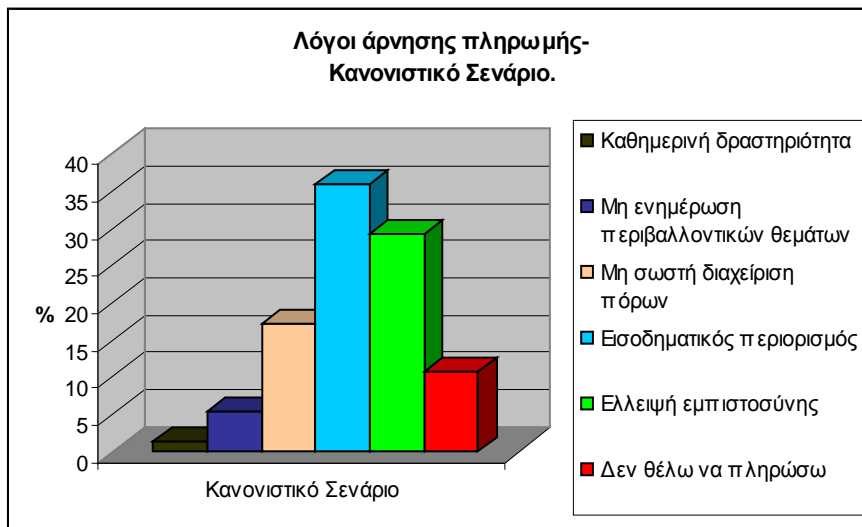
Στα πλαίσια της έρευνας μελετήθηκε σε ερώτηση ανοιχτού τύπου, η προθυμία πληρωμής, σε κρατικούς φόρους για το **Κανονιστικό Σενάριο**, προθυμία πληρωμής μηνιαίου εισιτηρίου πρόσβασης στο Πάρκο για το **Οικονομικό Σενάριο**, καθώς και η προθυμία πληρωμής εισιτηρίου επισκεπτών και μηνιαίου φόρου των μόνιμων κατοίκων της περιοχής για το **Εθελοντικό Σενάριο**. Το εύρος των τιμών της προθυμίας πληρωμής κυμαίνεται από **0 μέχρι 50€** και για τα τρία διαχειριστικά Σενάρια. Για το **Κανονιστικό Σενάριο**, η προθυμία πληρωμής η μέση προθυμία πληρωμής, είναι **8,90€** με τυπική απόκλιση (13,57). Στο **Οικονομικό Σενάριο**, η μέση προθυμία πληρωμής είναι **8,21€** ενώ το **Εθελοντικό Σενάριο** ο μικρότερος μέσος όρος προθυμίας πληρωμής είναι **6,17€**

Γράφημα 5. Προθυμία πληρωμής σε τρία Διαχειριστικά Σενάρια

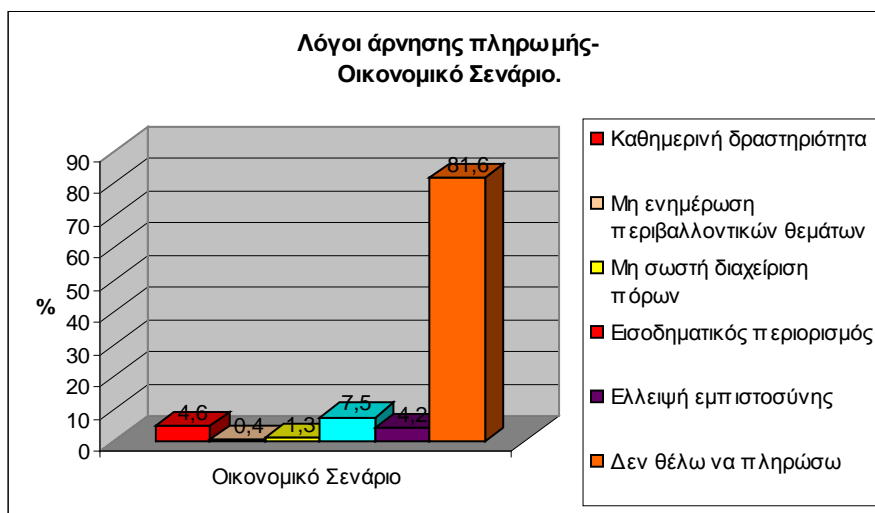
5.3.3 Αίτια Άρνησης πληρωμής

Διερευνήθηκε στην ερώτηση αυτή, ο λόγος που οι πολίτες δεν διατίθενται να πληρώσουν αναφορικά με τρία διαχειριστικά σενάρια. Στην περίπτωση του **Κανονιστικού Σεναρίου**, οι περισσότεροι πολίτες αρνήθηκαν να πληρώσουν στο μεγαλύτερο ποσοστό (**36%**) για λόγους εισοδηματικού περιορισμού. Κατόπιν, σε ποσοστό (**29,3%**) οι πολίτες απέδωσαν την άρνηση τους σε έλλειψη εμπιστοσύνης στο Κυβερνητικό έργο και στο Υπουργείο Περιβάλλοντος. Σε ποσοστό **17,3%** οι πολίτες απέδωσαν την άρνηση τους στην μη ορθή διαχείριση των πόρων από την Κυβέρνηση. Σε μικρότερο ποσοστό **1,3%** απέδωσαν την αιτία, στην καθημερινή δραστηριότητα των πολιτών στην περιοχή. Επισημαίνεται ότι το ποσοστό της τάξης του **68,8%** του δείγματος αρνήθηκε να δώσει απάντηση στο ερώτημα αυτό. Επιπρόσθετα, αξίζει να σημειωθεί ότι το ποσοστό άρνησης προθυμίας πληρωμής, κυμαίνεται στο **58,3%** για το Κανονιστικό σενάριο, σε **48,8%** για το Οικονομικό σενάριο και τέλος σε ποσοστό **56,3%** για το Εθελοντικό Σενάριο.

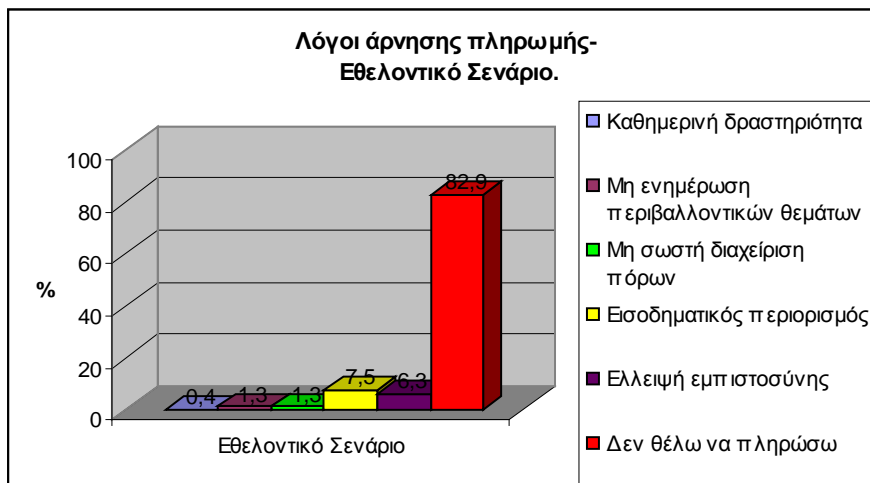
Γράφημα 6. Λόγοι άρνησης προθυμίας πληρωμής για το Κανονιστικό Σενάριο

Στην περίπτωση του **Οικονομικού Σεναρίου**, το μεγαλύτερο ποσοστό απαντήσεων απέδωσαν την άρνηση της προθυμίας πληρωμής, **7,5%** στον εισοδηματικό περιορισμό και το αμέσως επόμενο ποσοστό **4,6%** των ερωτηθέντων στο ότι δραστηριοποιείται καθημερινά στην περιοχή οπότε δεν τους είναι οικονομικά δυσβάσταχτο να πληρώνουν εισιτήριο εισόδου. Το χαμηλότερο ποσοστό των ερωτηθέντων **0,4%** απάντησε πώς η μη ενημέρωση των περιβαλλοντικών θεμάτων λειτούργησε ως ανασταλτικός παράγοντας στην άρνηση προθυμίας πληρωμής. Επισημαίνεται ότι ποσοστό της τάξης του **81,6%** αρνήθηκε να απαντήσει για τον λόγο άρνησης του.

Γράφημα 7. Λόγοι άρνησης προθυμίας πληρωμής για το Οικονομικό Σενάριο

Στην περίπτωση του **Εθελοντικού Σεναρίου**, **7,5%** του δείγματος απέδωσε την μη προθυμία πληρωμής, σε εισοδηματικό περιορισμό, ενώ το **6,3%** στην έλλειψη εμπιστοσύνης στο Νέο Διαχειριστικό Φορέα. Επισημαίνεται ότι **82,9%** των ερωτηθέντων, αρνήθηκε να απαντήσει για τον λόγο άρνησης του, δηλώνοντας μόνο ότι δεν επιθυμεί να πληρώσει.

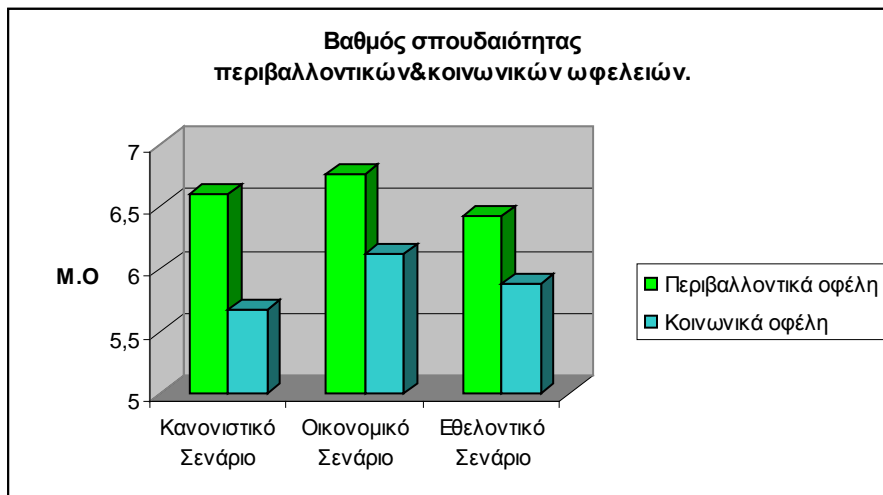

Γράφημα 8. Λόγοι άρνησης προθυμίας πληρωμής για το Εθελοντικό Σενάριο

5.3.4 Περιβαλλοντικά και Κοινωνικά οφέλη

Σε ότι αφορά την μελέτη των κοινωνικών και περιβαλλοντικών ωφελειών από την εφαρμογή των τριών Διαχειριστικών Σεναρίων, για την διεύρυνση τους χρησιμοποιήθηκε δεκαβάθμια κλίμακα. Οι χαμηλές βαθμολογίες καταδεικνύουν χαμηλή σπουδαιότητα και οι υψηλές, υψηλή αντίστοιχα.

Από την ανάλυση των δεδομένων, διαπιστώθηκε, για το **Κανονιστικό Σενάριο**, οι πολίτες βαθμολόγησαν τα κοινωνικά οφέλη με **5,68** κατά μέσο όρο και τα περιβαλλοντικά με **6,6**. Στο **Οικονομικό Σενάριο**, τα κοινωνικά οφέλη παρουσιάζουν μέσον όρο **6,12** και τα περιβαλλοντικά **6,76**, τα οποία είναι και τα πιο υψηλά από τα τρία σενάρια. Λιγότερα σημαντικά θεωρούνται τα οφέλη, από το Εθελοντικό Σενάριο με μέσο όρο κοινωνικών ωφελειών **5,88** και περιβαλλοντικών **6,42**. Επισημαίνεται, ότι τα περιβαλλοντικά οφέλη, συγκεντρώνουν υψηλότερες βαθμολογίες από τα κοινωνικά στην εφαρμογή και των τριών διαχειριστικών σεναρίων (Γράφημα 5.9).

Γράφημα 9. Κοινωνικά και Περιβαλλοντικά Οφέλη

5.4 Κοινωνικές διαστάσεις

Στα πλαίσια της έρευνας, εξετάστηκε η περίπτωση παραμέτρων του κοινωνικού κεφαλαίου, στις στάσεις και αντιλήψεις των πολιτών για το Εθνικό Πάρκο Δέλτα Έβρου. Προτού πραγματοποιηθεί, η ανάλυση των αντίστοιχων συσχετίσεων, θα παρουσιαστούν συνοπτικά σε αυτήν την ενότητα τα βασικά στοιχεία μέτρησης του Κοινωνικού Κεφαλαίου, στην περιοχή έρευνας.

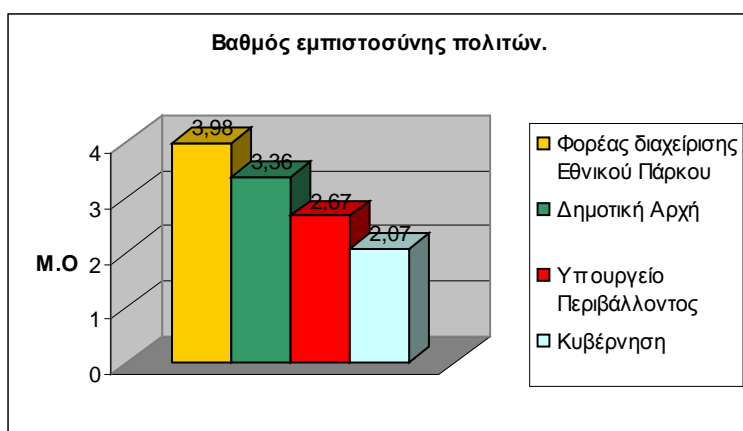
5.4.1 Κοινωνική εμπιστοσύνη

Μετά την επεξεργασία των αποτελεσμάτων διερευνήθηκε, ο βαθμός της Γενικευμένης εμπιστοσύνης-(Ερώτηση Γ1), των ερωτηθέντων ως προς το κοινωνικό τους περιβάλλον σε μια δεκαβάθμια κλίμακα. Με '0'ως πάντα επιφυλακτικός και με '10'ως εμπιστοσύνη στους περισσότερους ανθρώπους. Ο μέσος όρος της βαθμολογίας των ερωτηθέντων, κυμάνθηκε στο **3,69** με τυπική απόκλιση (**3,02**). Έπειτα, διερευνήθηκε η βαθμολογία των ερωτηθέντων ως προς την Δικαιοσύνη-(Ερώτηση Γ2), με μέσο όρο **3,98** και τυπική απόκλιση (**2,80**). Τέλος, διερευνήθηκε, η εξειδικευμένη εμπιστοσύνη των πολιτών με μέσο όρο βαθμολογίας το **5,03** και τυπική απόκλιση **2,08**.

5.4.2 Θεσμική Εμπιστοσύνη

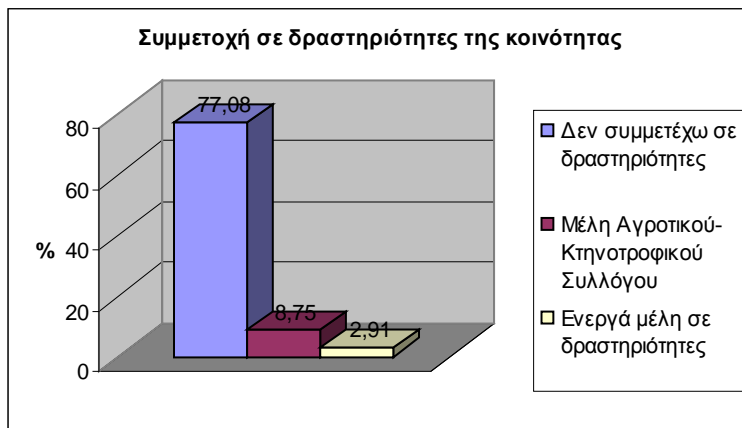
Με την ερώτηση αυτή, διερευνήθηκε η εμπιστοσύνη των πολιτών, για τους παραπάνω θεσμούς (Κυβέρνηση, Υπουργείο Περιβάλλοντος, Δημοτική Αρχή, Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου), σε κλίμακα διαβάθμισης από 0-10. Ο μεγαλύτερος μέσος όρος των ερωτηθέντων παρουσιάζουν μέσο όρο εμπιστοσύνης στον Φορέα Διαχείρισης **3,98** και τυπική απόκλιση (3,02). Ακολουθεί, η εμπιστοσύνη στην Δημοτική Αρχή με Μέσο Όρο, **3,36** και τυπική απόκλιση (2,99). Έπειτα τα Υπουργείο Περιβάλλοντος, με μέσο όρο **2,67** και τυπική απόκλιση (2,71). Ο χαμηλότερος μέσος όρος **2,07**, παρουσιάζεται στην εμπιστοσύνη των πολιτών στην Κυβέρνηση, με τυπική απόκλιση (2,61). (Γράφημα 5.10).

Γράφημα 10. Θεσμική Εμπιστοσύνη των πολιτών

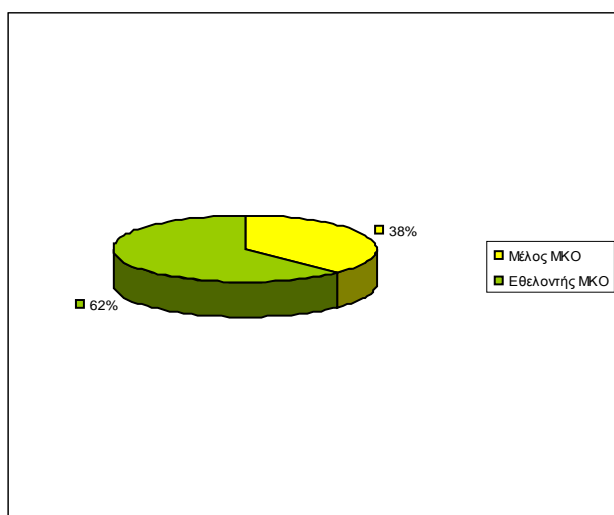
5.4.3 Συμμετοχή σε δραστηριότητες και κινητοποίηση

Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας, διαπιστώθηκε ότι το **15,4%** των ερωτηθέντων συμμετέχει εθελοντικά σε κάποια εργασία που να αφορά την προστασία του Εθνικού Πάρκου. Επιπρόσθετα, αναφορικά με τον τρόπο συμμετοχής των πολιτών, σε δραστηριότητες της κοινότητας, το **97,8%** του δείγματος απάντησε στην ερώτηση αυτή. Πιο συγκεκριμένα από το ποσοστό αυτό, **77,08%** δηλώνουν πως δεν συμμετέχουν σε δραστηριότητες της κοινότητας τους, το **8,75%** αποτελούν μέλη Αγροτικού- Κινηγητικού Συλλόγου, και τέλος μόλις, **2,91%** συμμετέχει ενεργά σε διάφορες δραστηριότητες της κοινότητας τους.

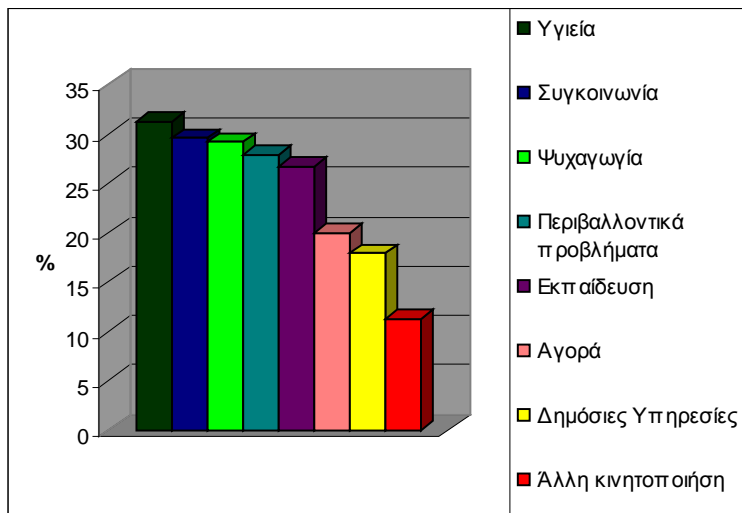
Γράφημα 11. Συμμετοχή σε δραστηριότητες της κοινότητας

Αναφορικά με την διερεύνηση της συμμετοχής των πολιτών εθελοντικά ή μη, σε ΜΚΟ, το πρόσφατο τελευταίο διάστημα, διαπιστώθηκε πώς το **8,3%** των ερωτηθέντων αποτελούν μέλη μιας ΜΚΟ, ενώ οι εθελοντές είναι **13,8%** (Γράφημα 5.12).

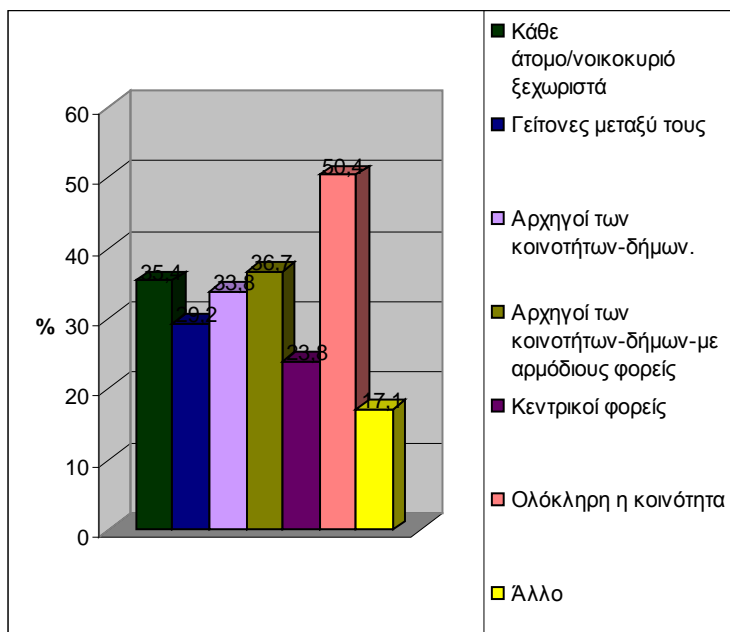
Γράφημα 12. Μέλος και Εθελοντής σε ΜΚΟ

Επιπρόσθετα, διερευνήθηκε αν έχει πραγματοποιηθεί στην κοινότητα κάποια κινητοποίηση ή διαμαρτυρία που να αφορά τους τομείς, της εκπαίδευσης, της υγείας, των δημόσιων υπηρεσιών, της Συγκοινωνίας-οδικού δικτύου, Αγοράς, Ψυχαγωγικές-πολιτιστικές δραστηριότητες, περιβαλλοντικά ζητήματα κ.α. Διαπιστώθηκε ότι, το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων καταδεικνύει κινητοποιήσεις για θέματα Υγείας **31,3%** και αμέσως μετά ακολουθούν θέματα Συγκοινωνίας σε ποσοστό **29,6%**, σε θέματα ψυχαγωγίας **29,2%**, σε Περιβαλλοντικά Προβλήματα **27,9%**, στην εκπαίδευση **26,7%**, σε θέματα αγοράς **20%**, σε δημόσιες υπηρεσίες **17,9%**, άλλη κινητοποίηση **11,3%**.

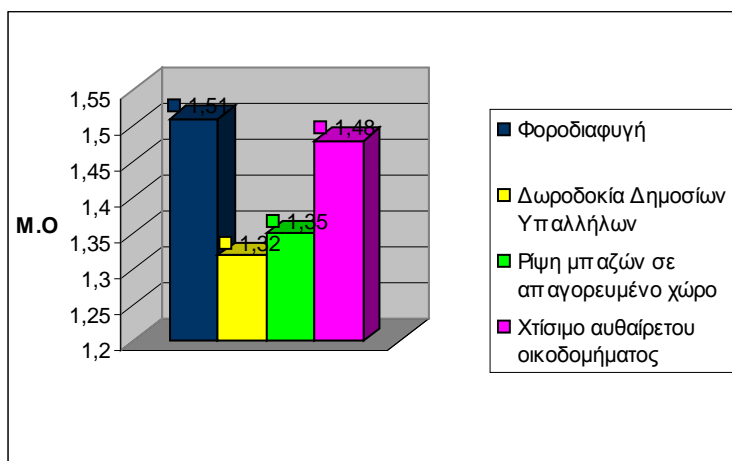
Γράφημα 13. Κινητοποίηση της κοινότητας.

Επιπλέον διερευνήθηκε, ποιοι θεωρούνται οι κατάλληλοι φορείς, για να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά κάποιο πρόβλημα της κοινότητας και διαπιστώθηκε ότι, το **50,4%** των ερωτηθέντων πιστεύει πώς ολόκληρη η κοινότητα, είναι ικανή να δώσει μια αποτελεσματική λύση, το **36,7%** οι αρχηγοί των κοινοτήτων δήμων, μαζί με τους αρμόδιους φορείς και στην τελευταία κατάταξη είναι η διαφορετική επιλογή, πέρα των προαναφερθέντων.

Γράφημα 14. Κινητοποίηση φορέων

Εν τέλει, διερευνήθηκε και πόσο δικαιολογημένες θεωρούν οι πολίτες, πράξεις όπως είναι η Φοροδιαφυγή, η Δωροδοκία δημοσίων υπαλλήλων, ή Ρίψη Μπαζών σε απαγορευμένο χώρο, το χτίσιμο αυθαίρετου οικοδομήματος και διαπιστώθηκε ότι τον μεγαλύτερο μέσο όρο της βαθμολογίας των ερωτηθέντων, συγκεντρώνει η Φοροδιαφυγή 1,51 με τυπική απόκλιση (1,1), αμέσως μετά είναι το Χτίσιμο αυθαίρετου οικοδομήματος με ποσοστό 1,48 και τυπική απόκλιση (1,05), η Ρίψη Μπαζών σε απαγορευμένο χώρο με μέσο όρο 1,35 και τυπική απόκλιση 1,48, καθώς και η Δωροδοκία Δημοσίων Υπαλλήλων με μέσο όρο 1,32 και τυπική απόκλιση (0,92).

Γράφημα 15. Αποδοχή πράξεων

5.5. Συσχετίσεις κοινωνικών μεταβλητών με περιβαλλοντικές αντιλήψεις

Τελικός στόχος, της εργασίας ήταν να διαπιστωθεί, αν υπάρχουν συσχετίσεις μεταξύ των κοινωνικών μεταβλητών και των περιβαλλοντικών αντιλήψεων των πολιτών. Για τον σκοπό αυτό, χρησιμοποιήθηκαν μη παραμετρικοί συντελεστές συσχέτισης, ο έλεγχος χ^2 καθώς επίσης και τεχνικές σύγκρισης μέσων.

5.5.1 Κανονιστικού Εργαλείου- Σενάριο Α

Όσον αφορά, τα Περιβαλλοντικά οφέλη του Κανονιστικού Εργαλείου- Σενάριο Α, παρατηρούνται κάποιες σημαντικές συσχετίσεις, με διάφορες μεταβλητές του κοινωνικού κεφαλαίου. Ειδικότερα, διαπιστώνετε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, με την ερώτηση της γενικευμένης αντίληψης για δικαιοσύνη ($r=0,154$, $p=0,018<0,05$), με το επίπεδο εμπιστοσύνης στο Υπουργείο Περιβάλλοντος ($r=0,134$, $p=0,040<0,05$), με το επίπεδο εμπιστοσύνης στον Φορέα Διαχείρισης ($r=0,191$, $p=0,013<0,05$), με το πόσο αδικαιολόγητο θεωρούν οι ερωτώμενοι το χτίσιμο αυθαίρετου οικοδομήματος ($r=0,131$, $p=0,044<0,05$). Όλες οι

προαναφερόμενες συσχετίσεις, είναι θετικές. Κατά συνέπεια, όσο αυξάνονται οι τιμές σε αυτές τις μεταβλητές, τόσο πιο σημαντικά θεωρούν οι ερωτώμενοι τα περιβαλλοντικά οφέλη του Σεναρίου Α. Επιπλέον, πραγματοποιώντας Σύγκριση Μέσων, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει Στατιστικά Σημαντική σχέση, με το επίπεδο δραστηριοποίησης των πολιτών ($p=0,008<0,05$). Ειδικότερα, τα άτομα που δραστηριοποιούνται σε εθελοντικές δραστηριότητες αναγνωρίζουν μεγαλύτερα επίπεδα περιβαλλοντικών ωφελειών (7,94), σε σχέση με εκείνα που δεν συμμετέχουν (6,42). Είναι ενδιαφέρον, να παρατηρήσουμε σε αυτό το σημείο, ότι το αντίθετο συμπέρασμα εξάγεται, πραγματοποιώντας σύγκριση μέσων, χρησιμοποιώντας την μεταβλητή μέτρησης για το αν ο πολίτης, είναι μέλος σε μια ΜΚΟ. Συγκεκριμένα διαπιστώθηκε, ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ($p=0,026<0,05$) των μέσων όρων στα περιβαλλοντικά οφέλη, μεταξύ των πολιτών που είναι μέλη (4,90) και εκείνων που δεν είναι (6,81).

Αναφορικά με τα **Κοινωνικά Οφέλη** του Σεναρίου Α, παρατηρούνται λιγότερες συσχετίσεις, με διάφορες μεταβλητές του Κοινωνικού Κεφαλαίου. Ειδικότερα, διαπιστώνετε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, με το επίπεδο κοινωνικής εμπιστοσύνης ($r=0,036<0,05$, $p=0,136$), με εμπιστοσύνη στον Φορέα Διαχείρισης ($r=0,013<0,05$, $p=0,161$). Όλες οι προαναφερόμενες συσχετίσεις είναι θετικές, κατά συνέπεια, όσο αυξάνονται οι τιμές σε αυτές τις μεταβλητές, τόσο πιο σημαντικά θεωρούν οι ερωτώμενοι τα κοινωνικά οφέλη του Σεναρίου Α. Επιπλέον, πραγματοποιώντας σύγκριση μέσων, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ($p=0,006<0,05$) των μέσων όρων στα κοινωνικά οφέλη, μεταξύ των πολιτών που είναι μέλη σε μια ΜΚΟ, (3,85) και εκείνων που δεν είναι (5,85).

Αναφορικά με την Συσχέτιση της μεταβλητής του Περιορισμού της καθημερινότητας του Κανονιστικού Εργαλείου, παρουσιάζει στατιστικά σημαντική σχέση με την πράξη της ρίψης μπαζών σε απαγορευμένο χώρο ($p=0,021<0,05$, $r=0,149$). Κατά συνέπεια, διαπιστώνετε ότι όσο αυξάνεται ο περιορισμός της δραστηριότητας του πολίτη κατά την εφαρμογή του Κανονιστικού Εργαλείου, τόσο πιο αδικαιολόγητη θεωρούν οι πολίτες, την Ρίψη Μπαζών σε απαγορευμένο χώρο.

5.5.2 Οικονομικό Εργαλείο- Σενάριο Β

Αναφορικά με τα **Περιβαλλοντικά Οφέλη** του Οικονομικού Εργαλείου-Β, παρατηρούνται κάποιες σημαντικές συσχετίσεις, με διάφορες μεταβλητές του Κοινωνικού Κεφαλαίου. Ειδικότερα, διαπιστώνετε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, με το επίπεδο κοινωνικής εμπιστοσύνης ($p=0,006<0,05$, $r=0,177$), με το επίπεδο γενικευμένης εμπιστοσύνη (πολίτες εντός του Πάρκου), ($p=0,005<0,05$, $r=0,180$) και με την εμπιστοσύνη στον Φορέα Διαχείρισης

($p=0,001<0,05$, $r=0,253$). Όλες οι προαναφερόμενες συσχετίσεις, είναι θετικές, κατά συνέπεια όσο αυξάνεται η τιμή της κοινωνικής μεταβλητής, τόσο σημαντικά θεωρούν και οι ερωτώμενοι τα περιβαλλοντικά οφέλη του Σεναρίου Β. Επιπλέον, πραγματοποιώντας σύγκριση μέσων, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ($P\text{-value}=0,026<0,05$) των μέσων όρων στα περιβαλλοντικά οφέλη μεταξύ των ατόμων που είναι μέλη ΜΚΟ (5,35) και εκείνων που δεν είναι (6,89).

Στα **Κοινωνικά Οφέλη** του Οικονομικού Εργαλείου-Β, παρατηρούνται κάποιες στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις με μεταβλητές του κοινωνικού κεφαλαίου. Αυτές αφορούν το επίπεδο κοινωνικής εμπιστοσύνης ($p=0,006<0,05$, $r=0,177$), με το επίπεδο γενικευμένης εμπιστοσύνης προς τους άλλους ($p=0,044<0,05$, $r=0,130$), με το επίπεδο εμπιστοσύνης στους πολίτες του Πάρκου ($p=0,003<0,05$ και $r=0,191$), με εμπιστοσύνη στην Δημοτική Αρχή ($p=0,005<0,05$ και $r=0,180$), με εμπιστοσύνη στον Φορέα Διαχείριση ($p=0,001<0,05$, $r=0,201$). Όλες, οι προαναφερόμενες μεταβλητές, χαρακτηρίζονται από θετική συσχέτιση μεταξύ τους. Κατά συνέπεια, όσο αυξάνονται οι τιμές των μεταβλητών αυτών, τόσο περισσότερο οι ερωτώμενοι θεωρούν σημαντικά τα Κοινωνικά Οφέλη του Οικονομικού Εργαλείου.

5.5.3 Εθελοντικό Εργαλείο- Σενάριο Γ

Αναφορικά με τα **Περιβαλλοντικά Οφέλη** του Εθελοντικού Σεναρίου-Γ, παρατηρούνται κάποιες σημαντικές συσχετίσεις, με διάφορες μεταβλητές του Κοινωνικού Κεφαλαίου. Ειδικότερα, με το επίπεδο γενικευμένης εμπιστοσύνης προς τους συμπολίτες ($p=0,005<0,05$, $r=0,180$), με το επίπεδο εμπιστοσύνης στους πολίτες του Πάρκου ($p=0,015<0,05$, $r=0,156$), με την εμπιστοσύνη στο Υπουργείο Περιβάλλοντος ($p=0,013<0,05$, $r=0,161$) και με το επίπεδο αποδοχής της πράξης του Χτισίματος Αυθαίρετου οικοδομήματος ($p=0,030<0,05$, $r=0,140$). Όλες, οι παραπάνω μεταβλητές, είναι θετικές και επομένως, όσο αυξάνονται οι τιμές των μεταβλητών αυτών, τόσο περισσότερο οι ερωτώμενοι θεωρούν σημαντικά τα Περιβαλλοντικά Οφέλη του Εθελοντικού Σεναρίου.

Σε ότι αφορά, τα **Κοινωνικά Οφέλη** του Εθελοντικού Σεναρίου-Γ, παρατηρούνται κάποιες σημαντικές συσχετίσεις, με διάφορες μεταβλητές του Κοινωνικού Κεφαλαίου. Ειδικότερα, με το επίπεδο γενικευμένης εμπιστοσύνης ($p=0,006<0,05$, $r=0,178$), με το επίπεδο εμπιστοσύνης στον Φορέα Διαχείρισης ($p=0,001<0,05$, $r=0,310$). Όλες οι παραπάνω μεταβλητές είναι, θετικές, επομένως όσο αυξάνονται οι τιμές των μεταβλητών αυτών, τόσο περισσότερο οι ερωτώμενοι θεωρούν σημαντικά τα Κοινωνικά Οφέλη του Εθελοντικού Σεναρίου. Επιπλέον, πραγματοποιώντας Σύγκριση Μέσων, διαπιστώνουμε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική

διαφορά ($p=0,025<0,05$), των μέσων όρων στα Κοινωνικά Οφέλη, αυτών που είναι μέλη σε ΜΚΟ (5,65) και αυτών που δεν είναι μέλη (3,44). Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η στατιστικά σημαντική σχέση ($P\text{-value}=0,025<0,05$), αυτών που συμμετέχουν εθελοντικά σε δραστηριότητες, διαπιστώνοντας ότι αναγνωρίζουν περισσότερα κοινωνικά οφέλη (6,94), σε σχέση με αυτούς που δεν συμμετέχουν (5,68).

Επιπρόσθετα, το επίπεδο του περιορισμού της καθημερινότητας του πολίτη, από την εφαρμογή του Εθελοντικού Εργαλείου, παρουσιάζει αρνητική στατιστικά σημαντική σχέση με την εμπιστοσύνη στον Φορέα Διαχείρισης ($p= 0,007<0,05$, $r= -0,175$) και θετική με την πράξη της ρίψης μπαζών σε απαγορευμένο χώρο ($p=0,030<0,05$, $r=0,140$). Επομένως, όσο αυξάνεται το επίπεδο αποδοχής του Φορέα Διαχείρισης τόσο μειώνεται ο περιορισμός της καθημερινότητας του πολίτη.

5.5.4 Σημαντικότητα προστασίας και ύπαρξης του Εθνικού Πάρκου

Αναφορικά με την **Σημαντικότητα προστασίας της περιοχής του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου**, υπάρχουν κάποιες σημαντικές συσχετίσεις, με διάφορες μεταβλητές του Κοινωνικού Κεφαλαίου. Ειδικότερα, διαπιστώνετε ότι, υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση με την κοινωνική εμπιστοσύνη των πολιτών ($p=0,038<0,05$, $r=0,134$), με το επίπεδο εμπιστοσύνης των πολιτών του Εθνικού Πάρκου ($p= 0,008<0,05$, $r= 0,170$), , με την εμπιστοσύνη στον Φορέα διαχείρισης ($p=0,006<0,05$, $r=0,177$), με την εμπιστοσύνη στην Δημοτική Αρχή ($p=0,027<0,05$, $r=0,143$). Όλες οι προαναφερόμενες συσχετίσεις, είναι θετικές. Κατά συνέπεια, όσο αυξάνονται οι τιμές σε αυτές τις μεταβλητές, τόσο πιο σημαντική θεωρούν οι ερωτώμενοι, την προστασία της περιοχής του Εθνικού Πάρκου. Επιπρόσθετα, παρατηρήθηκαν κάποιες συσχετίσεις, που παρουσιάζουν αρνητική συσχέτιση με την σημαντικότητα προστασίας της περιοχής, όπως είναι η Φοροδιαφυγή ($p=0,028<0,05$, $r=-0,142$), η Δωροδοκία Δημοσίων Υπαλλήλων ($p= 0,002<0,05$, $r=-0,198$), το Χτίσιμο Αυθαίρετου οικοδομήματος ($p=0,002<0,05$, $r=-0,132$). Κατά συνέπεια, όσο πιο αδικαιολόγητη θεωρούν οι πολίτες, την παραβίαση των συγκεκριμένων κανόνων, τόσο πιο σημαντική για εκείνους είναι, η προστασία της περιοχής.

Επιπλέον, πραγματοποιώντας σύγκριση μέσων, διαπιστώθηκε η ύπαρξη στατιστικά σημαντικής σχέσης ($p=0,019<0,05$) με την εθελοντική συμμετοχή των πολιτών σε δραστηριότητες του Εθνικού Πάρκου ($p=0,012<0,05$), μεταξύ των πολιτών που έχουν συμμετάσχει εθελοντικά (9,32) και σε αυτούς που δεν έχουν εθελοντική συμμετοχή (8,01) καθώς επίσης και με την γνώση νομικού καθεστώτος ($p= 0,021<0,05$), και συγκεκριμένα μεταξύ αυτών που γνωρίζουν το νομικό καθεστώς (9,36) και αυτούς που δεν γνωρίζουν το

νομικό καθεστώς (8,82). Κατά συνέπεια, οι πολίτες, που είναι πιο ενεργοί και γνωρίζουν το νομικό καθεστώς, θεωρούν περισσότερο σημαντική την προστασία της περιοχής.

Τέλος, το επίπεδο σημαντικότητας της ύπαρξης του Εθνικού Πάρκου, συσχετίζεται θετικά με την εμπιστοσύνη στην δημοτική αρχή ($p=0,027<0,05, r=0,143$) και με την εμπιστοσύνη στον φορέα διαχείρισης ($p=0,048<0,05, r=0,128$). Συνεπώς όσο μεγαλύτερη είναι, η εμπιστοσύνη σε αυτούς τους φορείς, τόσο πιο σημαντική θεωρούν οι ερωτώμενοι, την προστασία της περιοχής του Εθνικού Πάρκου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σε αυτό το κεφάλαιο της εργασίας, συνοψίζονται τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την έρευνα, αναφορικά με τα εναλλακτικά σενάρια διαχείρισης της προστατευόμενης περιοχής του υγροτοπικού Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου, καθώς και τις κοινωνικές διαστάσεις αυτών, στον τοπικό πληθυσμό της περιοχής. Διερευνώνται, επίσης ζητήματα περιβαλλοντικής γνώσης και ενδιαφέροντος, περιβαλλοντικών και κοινωνικών ωφελειών από τα διαχειριστικά σενάρια, ζητήματα προθυμίας πληρωμής καθώς και κινητοποίησης και δραστηριοποίησης της κοινότητας.

6.1. Ζητήματα περιβαλλοντικής γνώσης και ενδιαφέροντος

Ένα από τα βασικότερα συμπεράσματα της συγκεκριμένης έρευνας, συνδέεται με το περιβαλλοντικό ενδιαφέρον, την γνώση και τον βαθμό σπουδαιότητας του Εθνικού Υγροτοπικού Πάρκου Δέλτα Έβρου για τον τοπικό πληθυσμό. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζει, αυξημένο επίπεδο περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. Εντυπωσιακό είναι το γεγονός, ότι η τοπική κοινωνία της περιοχής μελέτης, έχει σε μεγάλο βαθμό γνώση των περιβαλλοντικών προβλημάτων τα οποία εμφανίζονται στην περιοχή καθώς αποδίδει μεγάλο βαθμό σημαντικότητας στην ύπαρξη και στην προστασία του υγροτοπικού πάρκου για την περιοχή καθώς και στον θεσμό των προστατευόμενων περιοχών. Το συμπέρασμα αυτό μπορεί να αποδοθεί στην κρατική και τοπική μέριμνα, αναφορικά με την πληροφόρηση, κατάρτιση, εκπαίδευση, που αποσκοπεί στην περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και στην οικολογική διαπαιδαγώγηση των κατοίκων της περιοχής (Bhattacharya et al 2010;Guerreiro et al 2010;Davos et al 2007).

Επιπλέον, βάση των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας η υψηλή γνώση και ευαισθητοποίηση των κατοίκων της περιοχής μελέτης, συνδέεται και με μεταβλητές του κοινωνικού κεφαλαίου. Συγκεκριμένα, η κοινωνική και θεσμική εμπιστοσύνη, συσχετίζονται έντονα με την ύπαρξη φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς (Weyerhaeuser et al, 2003;Bourna et al, 2008).

Σημαντικός επεξηγηματικός παράγοντας για την ύπαρξη υπεύθυνης περιβαλλοντικής συμπεριφοράς, αποτέλεσε, η αρνητική στάση των κατοίκων της περιοχής σε κοινωνικά μη αποδεκτές πράξεις, όπως είναι η φοροδιαφυγή, η δωροδοκία δημοσίων υπαλλήλων και το χτίσιμο αυθαίρετου οικοδομήματος. Κατά συνέπεια οι πολίτες που απαξιώνουν την διαφθορά, συνδέονται άμεσα με την συμμόρφωση σε εσωτερικούς κοινωνικούς κανόνες και σε μια υπεύθυνη περιβαλλοντική συμπεριφορά (Jones, 2009). Γεγονός, που επιβεβαιώνεται και από

άλλες σχετικές έρευνες, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η ενεργή συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και στην διαχείριση μιας προστατευόμενης περιοχής τους καθιστά και περιβαλλοντικά υπεύθυνους πολίτες (Jones, 2009;Badin&Crona, 2009;Dimitrakopoulos et al, 2010).

6.2 Περιορισμός από τα εναλλακτικά σενάρια διαχείρισης

Στο πλαίσιο της εμπειρικής έρευνας, στόχος ήταν και η διεύρυνση των αντιλήψεων της τοπικής κοινωνίας σε τρία διαφορετικά διαχειριστικά σενάρια περιβαλλοντικής πολιτικής. Διαπιστώθηκε ότι το **Οικονομικό σενάριο**, αποτέλεσε το σενάριο με τον μεγαλύτερο βαθμό περιορισμού στην καθημερινότητα των πολιτών, στην περιοχή μελέτης. Το σενάριο αυτό, περιελάμβανε ότι η είσοδος στο πάρκο προϋποθέτει εισιτήριο μειωμένο για τους μόνιμους κατοίκους της περιοχής, σε σχέση με αυτό των επισκεπτών-τουριστών. Ακόμη η διαχείριση του πάρκου, είναι ευθύνη το της τοπικής αυτοδιοίκησης, με το δικαίωμα των κατοίκων, να συμμετέχουν σε ένα συμβούλιο όπου θα μπορούν να εκφράζουν τις απόψεις τους. Αμέσως μετά οι ερωτώμενοι επιλέγουν ως το λιγότερο περιοριστικό το Εθελοντικό σενάριο και τελευταίο το κανονιστικό σενάριο. Τα αποτελέσματα της μελέτης συμφωνούν με τα συμπεράσματα της προηγούμενης έρευνας, σε τρεις προστατευόμενες περιοχές Natura 2000 στην Ελλάδα, στο Πάρκο Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, στον κόλπο Καλλονής στην Λέσβο και στην λίμνη Ταυρωπού (Dimitrakopoulos et al, 2010).

Πιο συγκεκριμένα, το *οικονομικό σενάριο*, περιλαμβάνει την είσοδο στο Εθνικό Πάρκο, να πραγματοποιείται με εισιτήριο, μειωμένο με αυτό των επισκεπτών. Το γεγονός αυτό, ερμηνεύεται στο χαμηλό ποσοστό αποδοχής του σεναρίου από την τοπική κοινωνία, καθώς και στην οικονομική επιβάρυνση που αυτό επιφέρει με την εφαρμογή του (Dimitrakopoulos et al, 2010). Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας μας, μπορεί να αποδοθεί στο υψηλό επίπεδο κοινωνικής και ειδικότερα γενικευμένης εμπιστοσύνης καθώς και στο επίσης υψηλό επίπεδο θεσμικής εμπιστοσύνης.

Αντίθετα, το κανονιστικό σενάριο παρουσιάζει τον μεγαλύτερο βαθμό αποδοχής στο σύνολο των ερωτώμενων, καθώς ο κρατικός τομέας διαχειρίζεται τις προστατευόμενες περιοχές στην χώρα μας καθώς και αποτελεί την επικρατούσα περιβαλλοντική πολιτική κατάσταση της χώρας μας (Papageorgiou&Bogiatzakis, 2006;Dimitrakopoulos et al, 2010;Lockwood, 2009). Η αυξημένη αποδοχή του κανονιστικού εργαλείου, εναπόκειται και στην απαξίωση της κοινωνικής διαφθοράς και σύμφωνα με όσα προκύπτουν από την παρούσα έρευνα, στην πράξη της ρίψης μπαζών σε απαγορευμένο χώρο. Κατά συνέπεια, αντιλαμβανόμαστε ότι το κανονιστικό σενάριο, συνδέεται άμεσα με το κοινωνικό κεφάλαιο, διαπιστώνοντας ότι η τοπική

κοινωνία, αποδέχεται τους κοινωνικούς κανόνες και νόρμες με τις οποίες γαλουχήθηκε, έχοντας επίγνωση της συμπεριφοράς τους στην κοινωνία.

Επιπλέον, στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε και τα αποτελέσματα παρελθουσών ερευνών, που αποδεικνύουν την ελλιπή διαχείριση του κρατικού τομέα, υποστηρίζοντας ότι η έμμεση συμμετοχική πολιτική είναι ικανή να προάγει σε μεγαλύτερο βαθμό τους στόχους της περιβαλλοντικής πολιτικής (Oikonomou&Dikou, 2008;Parageorgiou&Kasioumis, 2004).

6.3 Περιβαλλοντικά και κοινωνικά οφέλη διαχειριστικών σεναρίων

Μέσω της έρευνας, εξετάστηκαν και τα περιβαλλοντικά και κοινωνικά οφέλη, των εναλλακτικών σεναρίων. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι τα **περιβαλλοντικά οφέλη**, αποτελούν ζήτημα εξέχουσας σημασίας και στα τρία διαχειριστικά σενάρια, για την τοπική κοινωνία. Τον μεγαλύτερο βαθμό σπουδαιότητας περιβαλλοντικών ωφελειών τον συγκεντρώνει το **Οικονομικό σενάριο**. Το γεγονός αυτό μπορεί να αποδοθεί, στο υψηλό επίπεδο θεσμικής εμπιστοσύνης και ειδικότερα εμπιστοσύνης στην τοπική αυτοδιοίκηση, συγκριτικά με άλλους θεσμούς του κοινωνικού κεφαλαίου. Επιπλέον διαπιστώθηκε πώς η ενεργή συμμετοχή των ατόμων στα κοινά, είτε μέσω μιας ΜΚΟ ή στα πολιτικά δρώμενα, συνδέεται άμεσα με τα περιβαλλοντικά οφέλη του Οικονομικού σεναρίου, καθώς αντιλαμβάνονται και αποδέχονται σε μεγαλύτερο βαθμό, τα περιβαλλοντικά οφέλη της εφαρμογής του οικονομικού σεναρίου (Dimitrakopoulos et al, 2010;Jones, 2006; Pretty&Ward, 2001). Το Κανονιστικό σενάριο, συγκεντρώνει επίσης μεγάλο ποσοστό αποδοχής από την τοπική κοινωνία, αναφορικά με τα περιβαλλοντικά οφέλη που προσφέρει. Ο κρατικός φορέας, που πρεσβεύει το Κανονιστικό σενάριο, διαχρονικά διαχειρίζεται περιβαλλοντικά ζητήματα στην Ελλάδα, επομένως είναι φυσικό να έχει δημιουργηθεί υψηλή εμπιστοσύνη στο πρόσωπο του.

Αναφορικά των **κοινωνικών ωφελειών**, το **Οικονομικό σενάριο**, συγκεντρώνει την μεγαλύτερη αποδοχή κοινωνικών οφελών κατά την εφαρμογή του. Το γεγονός αυτό μπορεί να αποδοθεί σε ορισμένα χαρακτηριστικά του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου όπως είναι η συγκριτική υψηλή εμπιστοσύνη των πολιτών στους τοπικούς παράγοντες της περιοχής (Dimitrakopoulos et al, 2010;Parageorgiou&Kasioumis, 2004). Την αμέσως επόμενη θέση στον βαθμό σπουδαιότητας των κοινωνικών ωφελειών, λαμβάνει το Εθελοντικό σενάριο και συνδέεται πιθανότατα με την δυνατότητα που παρέχεται στους πολίτες να λαμβάνουν μέρος στην διαδικασία λήψης αποφάσεων καθώς και στον θεσμό της συνδιαχείρισης των περιβαλλοντικών ζητημάτων.

6.4 Προθυμία πληρωμής

Ένα ακόμη σημαντικό συμπέρασμα, που εξετάστηκε στα πλαίσια της παρούσας έρευνας, αφορά την προθυμία πληρωμής της τοπικής κοινωνία, σε κρατικούς φόρους για το Κανονιστικό σενάριο, προθυμία πληρωμής μηνιαίου εισιτηρίου πρόσβασης στο Πάρκο για το Οικονομικό σενάριο καθώς και προθυμία πληρωμής εισιτηρίου επισκεπτών και μηνιαίου φόρου των μόνιμων κατοίκων της περιοχής για το Εθελοντικό σενάριο. Μέσω των αποτελεσμάτων της έρευνας, παρατηρείται ότι η μεγαλύτερη μέση προθυμία πληρωμής, παρουσιάζεται στο Κανονιστικό σενάριο, κατόπιν στο Οικονομικό σενάριο και η μικρότερη προθυμία πληρωμής, στο Εθελοντικό σενάριο. Τα συγκριτικά υψηλότερα επίπεδα προθυμίας πληρωμής, στο κανονιστικό σενάριο, μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός, ότι ο κρατικός φορέας διαχρονικά διαχειρίζεται τα περιβαλλοντικά ζητήματα των προστατευόμενων περιοχών. Το μικρό επίπεδο αποδοχής και ταυτόχρονα προθυμίας πληρωμής των πολιτών στο Εθελοντικό σενάριο, αποδίδεται στην μειωμένη εμπειρία των πολιτών σε συμμετοχικές διαδικασίες στην Ελλάδα (Karamichas, 2007;Close, 1999), καθώς και στο μειωμένο επίπεδο θεσμικής εμπιστοσύνης στο πρόσωπο του φορέα διαχείρισης που αντιπροσωπεύει το Εθελοντικό σενάριο.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το αυξημένο ποσοστό άρνησης πληρωμής, καθώς παρατηρούνται συνολικά και στα τρία διαχειριστικά σενάρια ως κυριότεροι λόγοι, ο εισοδηματικός περιορισμός και η οικονομική δυσπραγία και η χαμηλή θεσμική και κοινωνική εμπιστοσύνη ιδιαίτερα στον κρατικό τομέα καθώς η τοπική κοινωνία επικαλείται μη ορθή διαχείριση των πόρων που συλλέγονται από την φορολογία. Επιπρόσθετα, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει στην μη προθυμία πληρωμής, η διαφωνία των πολιτών με κάποιο στοιχείο της προτεινόμενης πολιτικής (προσφορές διαμαρτυρίας-free riders), γεγονός που οφείλεται στην μειωμένη αποδοχή και συμμόρφωση των πολιτών σε κοινωνικούς κανόνες και νόρμες καθώς και στην μειωμένη εμπιστοσύνη στον θεσμό της συνδιαχείρισης (Tsoukalas, 1995;Jones et al, 2008b).

6.5 Δραστηριοποίηση της κοινότητας

Τέλος, όσον αφορά τη δραστηριοποίηση και κινητοποίηση της τοπικής κοινωνίας, παρατηρήθηκαν έντονα χαμηλά ποσοστά συμμετοχής των τοπικών κοινοτήτων σε δραστηριότητες που αφορούσαν τα κοινά πολιτικά και πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει, την διαχρονικά πολιτική και κοινωνική αδυναμία των πολιτών της χώρας, καθώς και τα μικρά ποσοστά προσωπικής κινητοποίησης (Dimitrakopoulos et al, 2010). Ενώ μικρό ποσοστό του δείγματος της έρευνας, αποτελεί μέλος αγροτικού και συνεταιριστικού

συλλόγου, γεγονός που ερμηνεύεται, καθώς η πλειοψηφία του δείγματος κατ'επάγγελμα ασχολείται με γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες. Επιπλέον διαπιστώνεται ότι ένα μικρό μέρος του δείγματος αποτελεί ή θα ήθελε να αποτελέσει μέλος μιας πανελλήνιας ή τοπικής μη κυβερνητικής οργάνωσης και συγκεκριμένα περιβαλλοντικής οργάνωσης. Η παραπάνω διαπίστωση σε συνδυασμό με το ότι οι περισσότεροι ερωτηθέντες εξέφρασαν έντονα την διαμαρτυρία τους, σχετικά με την συν-διαχείριση της περιοχής από μη κυβερνητικές οργανώσεις, πολιτική διαχείρισης που προτάθηκε στο Εθελοντικό σενάριο, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η τοπική κοινωνία έχει μειωμένη εμπιστοσύνη στις περιβαλλοντικές οργανώσεις όσον αφορά την συνεργασία της, για την επίλυση των διάφορων περιβαλλοντικών ζητημάτων.

Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει το συμπέρασμα, ότι οι πολίτες αντιλαμβάνονται ως το πιο αποτελεσματικό φορέα στην επίλυση προβλημάτων της κοινότητας, την ίδια την κοινότητα και τους συμπολίτες τους (Dimitrakopoulos et al, 2010). Το γεγονός, αυτό επιβεβαιώνεται από τα υψηλά ποσοστά κοινωνικής εμπιστοσύνης των πολιτών, που θεωρούνται συνήθη κοινωνικά φαινόμενα σε κλειστές αποκεντρωμένες κοινωνίες. Το παραπάνω συμπέρασμα, αποτελεί καταφανή απόδειξη της αποτελεσματικότητας πρακτικών και πολιτικών συν-διαχείρισης της τοπικής κοινωνίας με τους λήπτες αποφάσεων.

6.6. Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Κλείνοντας, το κεφάλαιο της συζήτησης, θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούν ορισμένες προτεινόμενες πρακτικές, προκειμένου ο θεσμός και η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών να είναι αποτελεσματικός και οι πολιτικές διαχείρισης να ενσωματώνουν την προστασία του εκάστοτε οικοσυστήματος καθώς και την βιώσιμη ανάπτυξη, μέσα από την προώθηση της τοπικής συμμετοχής.

Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει οι αρμοδιότητες του φορέα διαχείρισης να κατανέμονται με ορθή πρακτική και ταυτόχρονα να ενισχύεται η συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης, των περιβαλλοντικών και κοινωνικών οργάνωσεων καθώς και των ειδικών επιστημόνων, στις διαδικασίες σχεδιασμού εφαρμογής και ελέγχου των περιβαλλοντικών αποφάσεων.

Οι πολίτες της περιοχής, δεδομένου ότι αποτελούν κατοίκους υπαίθρου, σε μια περιοχή που κατά κύριο λόγο θεωρείται αγροτική υποστήριξαν ότι η σημερινή και μελλοντική ανάπτυξη της περιοχής, στο μεγαλύτερο ποσοστό της στην γεωργία και κτηνοτροφία υποστηρίζοντας ότι η σημερινή και μελλοντική ανάπτυξη της περιοχής, στηρίζεται στο μεγαλύτερο ποσοστό της στην γεωργία και κτηνοτροφία. Επομένως κρίνεται σκόπιμη, η αναγκαία πληροφόρηση και ενημέρωση μέσω της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης του πληθυσμού σχετικά με την σχέση ανάμεσα στην προστασία και στην ανάπτυξη. Θα πρέπει να γίνει κατανοητό από την τοπική

κοινωνία, ότι η ανάπτυξη της υπαίθρου θα πρέπει να πραγματοποιείται με βιώσιμο και αναπτυξιακό τρόπο, στηριζόμενη στις χρήσεις γης και στα φυσικά της αποθέματα.

Αναφορικά με τα εργαλεία περιβαλλοντικής πολιτικής, θα πρέπει να τονιστεί ότι η χρήση τους θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα ιδιαίτερα κοινωνικό-οικονομικά στοιχεία και τις μεταβλητές του κοινωνικού κεφαλαίου, της εκάστοτε προστατευόμενης περιοχής. Η Ελλάδα, συμπεραίνοντας και από την παρούσα έρευνα, παρουσιάζει χαμηλά ποσοστά κοινωνικής και θεσμικής εμπιστοσύνης, επομένως κρίνεται απαραίτητη η αναπροσαρμογή των διαχειριστικών εργαλείων, λαμβάνοντας υπόψη της ιδιαιτερότητες του ελληνικού στοιχείου και προωθώντας το στοιχείο της συν-διαχείρισης καθώς και της κοινωνικής δικτύωσης των πολιτών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Γεράκης Π.Α., Τσιούρης Σ.Ε., 1991, Υγρότοποι της Ελλάδας, ΑΠΘ, Τμήμα Γεωπονίας.
- Δημητρακόπουλος Π., 2004. Σχεδιασμός προστατευόμενων περιοχών, Σημειώσεις Μαθήματος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Διεθνές Συνέδριο Λέσβου, 2001, Προστατευόμενες φυσικές περιοχές και περιβαλλοντική εκπαίδευση. Πρακτικά Συνεδρίου, Λέσβος.
- ΕΚΒΥ, 1998, Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων Υγροτόπων, 1998: Μεσογειακή Επιτροπή για τους υγροτόπους (MEDCOM), Περιοδικό Αμφίβιον, Τεύχος 19, Μάρτιος.
- Ζήσης Ι., 2003, «Πράσινο επιχειρείν», ΠΑΝ.Δ.ΟΙΚΟ, ΥΠΕΧΩΔΕ, Αθήνα.
- Ιωσιφίδης Θ., Ζούρος Ν., 2004, Προστατευόμενες περιοχές και τοπική ανάπτυξη: Διερευνώντας τις αντιφάσεις. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Γεωγραφίας, Μουσείο Φυσικής Ιστορίας- Απολιθωμένου δάσους, Λέσβος.
- Κασιούλης Κ., 1995, Διαχείριση Εθνικών Δρυμών και Προστατευόμενων περιοχών στα επιλεγμένα θέματα Διαχείρισης Περιβάλλοντος, Μουσείο Γουλανδρή-Φυσικής Ιστορίας, Αθήνα, page: 54.
- Κατσαδωράκης Γ., 2003, Σύστημα Επιστημονικής Περιβαλλοντικής Παρακολούθησης Προστατευόμενης περιοχής, Κεφάλαιο 3, Διαχείριση Προστατευόμενων Περιοχών.
- Κατσακιώρη Μ., 2001, Κατευθυντήριες γραμμές για τον σχεδιασμό Έργων Ενημέρωσης και Ευαισθητοποίησης Κοινού σε θέματα Υγροτόπων, ΥΠΕΧΩΔΕ-ΕΚΒΥ- MedWet: Θεσσαλονίκη, 2001
- Μαραγκού Π., 2003, Οι προστατευόμενες περιοχές του 21^{ου} αιώνα, η πορεία από τα περιφραγμένα καταφύγια, στην αρμονική συνύπαρξη ανθρώπου και φύσης. Οδηγός Ορθής Πρακτικής, ΥΠΕΧΩΔΕ.
- Καραβέλας Δ., Κατσαδωράκης Γ., Μαραγκού Π., Νάντσου Θ., Σβαρώνου Ε., 2003, Διαχείριση προστατευόμενων περιοχών: Οδηγός Ορθής Πρακτικής. WWF ΕΛΛΑΣ. ΥΠΕΧΩΔΕ.
- Καραβέλλας Δ., Κατσαδωράκης Γ., Μαραγκού Π., Νάντσου Θ., Σβαρώνου Ε., 2003, Διαχείριση Προστατευόμενων περιοχών: Οδηγός Ορθής Πρακτικής, WWF Hellas, ΥΠΕΧΩΔΕ, Αθήνα.
- Λαζαρέτου Θ., Καρέτσος Γ., 2002, Προστατευόμενες Φυσικές περιοχές, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, ΕΚΚΕ, Αθήνα.
- Λαζάρου Α., 1996, Οδηγία Πλαίσιο για τα νερά(2000/60/ΕΚ). Προκλήσεις και ευκαιρίες για την Ελλάδα. ΥΠΕΧΩΔΕ.

- Σβορώνου Ε., Συμβουλίδου Μ., Μάντζιου Δ., 2003, Εργαλεία Συμμετοχικών διαδικασιών, οι συμμετοχικές διαδικασίες στην διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών. Οδηγός Ορθής Πρακτικής, ΥΠΕΧΩΔΕ.
- Σκούλλος Μ., Η εξέλιξη της προστασίας των φυσικών οικοσυστημάτων και των προστατευόμενων περιοχών και η σχέση τους με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την ΕΕΑ.
- ΥΠΕΧΩΔΕ, 2003, Επιτροπή Φύση 2000, Προστατευόμενες Φυσικές περιοχές: προς ένα ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης.
- ΥΠΕΧΩΔΕ, Γενικές πληροφορίες για τις προστατευόμενες περιοχές.
- WWF Ελλάς, Σεπτέμβριος 2004, Αξιολόγηση του συστήματος Προστατευόμενων περιοχών: Οδηγός Ορθής Πρακτικής.
- WWF, 2004. Αξιολόγηση συστήματος Προστατευόμενων Περιοχών της Ελλάδας: Από την Θεωρία στην πράξη, WWF Ελλάς, Κείμενο Πολιτικής, Σεπτέμβριος, 2004.
- WWF, Ελλάς, 2005, « Δεσμεύσεις χωρίς εφαρμογή: Η περιβαλλοντική νομοθεσία στην Ελλάδα, Αθήνα, 2005.

Ξένη Βιβλιογραφία:

- Alexander M., 1996, A guide to the product of management plans for nature reserves and protected areas. Countryside Council for Wales Bangor, Page: 102.
- Alledorf T.D., 2006, Residents attitudes toward three protected areas in Southern Nepal, Biodiversity Conservation, Volume 16, pp:2087-2102.
- Brandon K., 1996, Ecotourism and Conservation, Environment Department Papers, Biodiversity Series, No 033, The World Bank, Washington, DC.
- Christopoulou O., Trizoni E., 2005, Planning Of Human Activities, Based on views of local communities in Protected Areas: The case of mountain Pelion, Greece, Discussion Paper Series, Volume 11, pp: 141-162.
- Conference of the parties to the Ramsar Convention, 8th Meeting 2002, Resolutions VIII14. New guidelines for management planning for Ramsar sites and other wetlands, page : 38.
- Davey A.G., 1998, National System Planning for protected areas. IUCN, Gland Switzerland and Cambridge, UK, IUCN, 1994.
- Dimitrakopoulos P., Mentsas D., Troumbis A., 2004. Questioning the effectiveness of the Natura 200 special areas of conservation strategy: the case of Crete. Global Ecological Biogeography, Volume 13, pp: 199-207.

- Dimitrakopoulos P.G., Jones N., Iosifides T., Florocapi I., Lasda O., Paliouras F., Evangelinos K.I., 2010, Local attitudes on protected areas: Evidence from three Natura 2000 Wetland sites in Greece, *Journal of Environmental Management*, pp:1-8.
- Durrant O.J. and Sunway J.M., 2004, Attitudes Toward Wilderness Study Areas: A survey of six South-eastern Utah Countries, *Journal of Environmental Management*, Volume 33(2), pp: 271-283.
- Eiken D.K, 1992, Revenue Programs in State Parks of the United States. Paper presented at the IV World Congress on National Parks and the Protected Areas, Caracas Venezuela, February 1992.
- European Commission, 1996, Progress Report from the Commission implementation of the European Community Programme of Policy and Action in Relation to the Environment and Sustainable Development.
- Frazier S., 1999, Ramsar Sites Overview. *Wetlands International*, VI, page:42.
- Funding Protected Area in the Wider Caribbean, A guide for managers and Conservation Organizations, UNEP, 2001.
- Grossman and Koch, 1995, Nature tourism in South Africa: links with reconstruction and Development Program report from Satour Pretoria, South Africa, *Environmental Conservation*, Volume 23, pp: 331-332.
- Hayden B.P., Dolan R, 1979, Barrier Islands, Lagoon and Marshes. *Journal of Sedimentary Petrology*, Vol.49,(4), pp: 1061-1072.
- Idles E.T., Bines T.J., 2004, Management planning for protected areas: A guide for practioners and their bosses. Page: 34.
- Indigenous people and protected areas: A collaborative management learning Network in South East Asia.
- Ite U.I., 1996, Community perceptions of the Cross River National Park, Nigeria. *Journal of Environmental conservation*, Volume 23(4), pp: 351-357.
- IUCN, 1993, Parks for life Report on the IV World Congress on National Parks and Protected areas. Gland: IUCN.
- IUCN, 1993, World Parks Congress, Durban, South Africa, September 2003.
- IUCN, 1994, Guidelines for protected area Management Categories, IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK.
- Jim C.Y., Xu S.W., 2002, Stifled Stakeholders and Subdued Participation: Interpreting Local responses Toward Shimentai Nature Reserve in South China, *Environmental Management*, Volume 30(3), pp: 327-341.

- Kothari A., Suri S., Singh N., 1995. People and protected areas-rethinking conservation in India. *The ecologist*, Volume 25, (5), pp: 188-194.
- Kothari A., Suri S., Singh N., 1997, *Building Binges for Conservation-towards joint management of protected areas in India*, New Delphi: Indian Institute of public Administration
- Leant C.L., 1993, The role of property rights in economic research on US Wetlands policy, *Ecological Economics*, Volume 11, pp 27-33.
- Lockwood M., 2009, Good governance for terrestrial protected areas: a framework principles and performance outcomes, *Journal of Environmental Management*.
- Maragou P., Mantziou D., 2000, *Assessment of the Greek Ramsar Wetlands*. WWF-Greece.
- Mc Clanahan T.R., Davies J., Maina J., 2005, Factors influencing resource users and environmental change in Tanzania, *Environmental Assessment Management*, Volume 9, pp: 88-102.
- Mc Neely J.A, *Protected Areas in 2023. Scenarios for an Uncertain future*. Conservation Practice at the Landscape Scale, IUCN- The World Conservation Union.
- Mc Neely, J.A., 1995, *Expanding partnership conservation*. Washington DC: Island Press.
- Mose I., 2007, *Protected areas and regional Development in Europe*. Hampshire: Ash gate Publishing Limited.
- Oikonomou Z.S., Dikou A., 2008, Integrating conservation and development at the national Marine Park of Alonissos Northern Sporades, Greece, perception and practise, *Environmental management*, Volume 42, pp: 847-866.
- Papageorgiou K., Kasioumis K., 2005, The National Park policy context in Greece Parks user's perspectives of issues in park administration, *Journal for Conservation and policy effectiveness*.
- Papageorgiou K., Kasioumis K., 2005, The national park policy context in Greece park users perspectives of issues in park administration, *Journal of Nature conservation*, Volume 13, pp: 231-246.
- Papageorgiou K., Vogiatzakis I.N., 2006, Nature protection in Greece: an appraisal of the factors shaping integrative conservation and policy effectiveness. *Environmental science and policy*, Volume 9, pp: 476-486.
- Pearce D.W., Warford J.J., 1993, *World without end*. Oxford University Press, Oxford.
- Pearce F., Crivelli A.J., 1994, *Characteristics of Mediterranean wetlands*, MedWet/Tour du Valat Publications, France.

- Phillips A., 2003, A modern paradigm, pp: 6-7, In World Conservation, Vth IUCN, Number2, IUCN Bulletin, IUCN.
- Phillips A., Miller K, 2000, Protected areas. Benefits beyond boundaries. WCPA in action.
- Pimbert M.P., Pretty J.N., 1997, Parks, people and professionals: Putting participation into protected area management.
- Pretty J., 1998, Sustainable Development for local Economics. University of Essex, Centre of environment and development.
- Skinner J., Zalewski S., 1995, Functions and values of Mediterranean Wetlands, Tourdu Valat- Arles, France. Page:80, Publications MedWet.
- Stuip M.A., Baker C.J., Osterberg W., 2002, The socioeconomic Wetlands, Wetlands International and the Riza, Netherlands.
- Thomas L., Middleton J., 2003, Guidelines for management planning of protected areas. Adrian Phillips Series Editor. Best Practice Protected Area Guidelines Series No10, World Commission on Protected areas (WCPA), IUCN.
- Trakolis D., 2001, Locals people perceptions of planning and management issues in Prespes Lakes National Park, Journal of Environmental Management, Volume 61, pp: 227-241.
- Trakolis D.,2001, Perceptions, Preferences and reactions of Local inhabitants in Vicos-Aoos National Park Greece, Journal of Environmental management, Volume 28, pp:665- 676.
- Vandekerkhove K., et al, 2004. Cost Action. Protected forest areas in Europe- Working group 2: «Harmonization and improvement of information on European Protected Forest Areas- international dimension». Discussion paper: International classification and reporting on Protected Forest Areas. Scientific analysis and elements for improvement.
- Wells M.P, Brandon COB, 1992. People and parks: linking protected areas management with local communities, Washington D.C: World Bank.
- Wells M.P.,1996, The social role of protected areas in the new South Africa, Environmental Conservation, Volume 23,4, pp:331-332.
- Kaltenborn B.P., Bjerke T., Vitterso J., 1999. Attitudes toward large carnivores among sheep farmers, wildlife managers and research biologists in Norway Human Dimen and Wildlife, Volume 4, pp: 88-102.
- Kothari A., WPC, Recommendation 25, Co-management of protected areas, 2003, IUCN, pp:1-3.

Ιστοτόποι:

- www.brainyencyclopedia.com.
- www.natura.org
- www.ekby.gr
- www.minenv.gr
- www.ypeka.gr
- www.ekby.gr
- www.ramsar.org
- www.medwet.org
- www.iucn.org
- www.wetlands.org
- Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1992 για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας. Διαθέσιμη στο: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31992L0043:EL:HTML>
- Οδηγία 79/409/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 2ας Απριλίου 1979 περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών. Διαθέσιμη στο: <http://eur-lex.europa.eu>.
- Οδηγία 2000/60/ΕΟΚ. Διαθέσιμη στο: <http://eur-lex.europa.eu>.
- Οδηγία 2003/4/ΕΚ. Διαθέσιμη στο: <http://eur-lex.europa.eu>.
- <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=432>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΜΕΡΟΣ Α. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

1. Ενδιαφέρεστε για θέματα που αφορούν το περιβάλλον;

<i>Δεν ενδιαφέρομαι καθόλου</i>										<i>Ενδιαφέρομαι πάρα πολύ</i>
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

2. Πόσο σημαντική θεωρείτε την προστασία της περιοχής του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου;

<i>Καθόλου σημαντική</i>										<i>Πάρα πολύ σημαντική</i>
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

3. Πόσο συχνά επισκέπτεστε την περιοχή του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου;

4. Ποιες δραστηριότητες πραγματοποιείτε εντός του Πάρκου;

Ψάρεμα	
Κτηνοτροφικές δραστηριότητες	
Γεωργικές δραστηριότητες	
Κυνήγι	
Παρατήρηση πουλιών	
Δραστηριότητες αναψυχής	
Άλλο	

5. Έχετε συμμετάσχει εθελοντικά σε κάποια δραστηριότητα για την προστασία της περιοχής του Εθνικού Πάρκου;

Ναι	Όχι
-----	-----

6. Γνωρίζετε το υπάρχον καθεστώς για την προστασία της περιοχής του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου;

Ναι	Όχι
-----	-----

7. Αν ναι, παρακαλώ προσδιορίστε τι γνωρίζετε

8. Πόσο σημαντική είναι για την κοινότητά σας η περιοχή του Εθνικού Πάρκου?

<i>Καθόλου σημαντική</i>										<i>Πάρα πολύ σημαντική</i>
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

9. Ποιες είναι οι 3 βασικές επαγγελματικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στην κοινότητά σας;

- (α) _____
 (β) _____
 (γ) _____

ΜΕΡΟΣ Β. ΣΕΝΑΡΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΘΥΜΙΑ ΠΛΗΡΩΜΗΣ

ΣΕΝΑΡΙΟ Α. (Κανονιστικό εργαλείο).

Η είσοδος στο πάρκο επιτρέπεται σε συγκεκριμένες περιοχές και ισχύει το υπάρχον νομικό καθεστώς όσον αφορά τις δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιηθούν. Η διαχείριση της περιοχής είναι αποκλειστικά ευθύνη του κράτους και του Υπουργείου Περιβάλλοντος. Οι οικονομικοί πόροι για τη διαχείριση της περιοχής προέρχονται από τους κρατικούς φόρους. Ο έλεγχος για παράνομες δραστηριότητες είναι ευθύνη του κράτους (Υπουργείο Περιβάλλοντος) και της αστυνομίας.

1. Πόσο περιορίζει την καθημερινότητά σας η εφαρμογή της παραπάνω πολιτικής στην περιοχή του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου;

<i>Καθόλου</i>											<i>Πάρα πολύ</i>
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

2. Πόσο είστε διατεθειμένος/η να πληρώσετε το μήνα σε κρατικούς φόρους για την προστασία της περιοχής του Δέλτα Έβρου;

3. Αν δεν είστε διατεθειμένος/η να πληρώσετε, παρακαλώ αιτιολογήστε την απάντησή σας.

4. Πόσο σημαντικά θεωρείτε τα οφέλη από την εφαρμογή του σεναρίου πολιτικής;

	<i>Καθόλου σημαντικά</i>										<i>Πάρα πολύ σημαντικά</i>
Κοινωνικά οφέλη	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Περιβαλλοντικά οφέλη	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

ΣΕΝΑΡΙΟ Β. (Οικονομικό εργαλείο)

Η είσοδος στο πάρκο επιτρέπεται με εισιτήριο. Οι επισκέπτες πληρώνουν ημερήσιο εισιτήριο ενώ οι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής πληρώνουν μηνιαίο εισιτήριο (μειωμένης αξίας σε σχέση με αυτό των επισκεπτών). Το ισχύον νομικό καθεστώς όσον αφορά τις δραστηριότητες εντός του πάρκου παραμένει. Η διαχείριση της περιοχής θα

είναι ευθύνη των τοπικών αρχών. Κάθε 3 μήνες θα πραγματοποιείται ένα συμβούλιο στο οποίο οι πολίτες μπορούν να εκφράσουν τις απόψεις τους για τη βελτίωση της διαχείρισης της περιοχής. Τα έσοδα από τα εισιτήρια εισόδου θα χρησιμοποιούνται για τη διατήρηση της περιοχής και θα τα διαχειρίζεται η τοπική αυτοδιοίκηση. Ο έλεγχος για παράνομες συμπεριφορές και η επιβολή ποινών θα είναι ευθύνη των τοπικών αρχών.

5. Πόσο περιορίζει την καθημερινότητά σας η εφαρμογή της παραπάνω πολιτικής στην περιοχή του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου;

<i>Καθόλου</i>											<i>Πάρα πολύ</i>
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

6. Πόσο είστε διατεθειμένος/η να πληρώσετε για το μηνιαίο εισιτήριο πρόσβασης στο πάρκο;

7. Αν δεν είστε διατεθειμένος/η να πληρώσετε, παρακαλώ αιτιολογήστε την απάντησή σας.

8. Πόσο σημαντικά θεωρείτε τα οφέλη από την εφαρμογή του σεναρίου πολιτικής;

	<i>Καθόλου σημαντικά</i>										<i>Πάρα πολύ σημαντικά</i>
Κοινωνικά οφέλη	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Περιβαλλοντικά οφέλη	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

ΣΕΝΑΡΙΟ Γ. (Εθελοντικό εργαλείο)

Η είσοδος στο πάρκο επιτρέπεται στους μόνιμους κάτοικους ενώ οι επισκέπτες θα πρέπει να πληρώνουν εισιτήριο εισόδου. Η σημερινή νομοθεσία σε σχέση με τις δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιηθούν στο πάρκο παραμένει. Η διαχείριση του πάρκου είναι ευθύνη ενός νέου φορέα διαχείρισης ο οποίος περιλαμβάνει εκλεγμένους εκπροσώπους της τοπικής κοινωνίας (πολίτες), ΜΚΟ και των τοπικών δήμων οι οποίοι θα συνεργάζονται με το Υπουργείο Περιβάλλοντος. Θα πραγματοποιείται ένα συμβούλιο του φορέα διαχείρισης κάθε μήνα με τη συμμετοχή όλων των μελών του προκειμένου να υλοποιούνται διαδικασίες λήψης αποφάσεων για τη διαχείριση του πάρκου. Ο έλεγχος για παράνομες συμπεριφορές θα είναι ευθύνη του νέου φορέα διαχείρισης. Σε περίπτωση παράνομης συμπεριφοράς, θα πρέπει να γίνεται αναφορά στον φορέα διαχείρισης ο οποίος θα είναι υπεύθυνος και για την επιβολή προστίμων. Οι οικονομικοί πόροι για το πάρκο θα προέρχονται από το εισιτήριο των

επισκεπτών καθώς επίσης και από ένα μηνιαίο φόρο τον οποίο θα πληρώνουν οι πολίτες, τη διαχείριση του οποίου θα αναλάβει ο φορέας διαχείρισης.

9. Πόσο περιορίζει την καθημερινότητά σας η εφαρμογή της παραπάνω πολιτικής στην περιοχή του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου;

<i>Καθόλου</i>											<i>Πάρα πολύ</i>
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

10. Πόσο είστε διατεθειμένος/η να πληρώσετε για τον φόρο διαχείρισης του πάρκου κάθε μήνα?

11. Αν δεν είστε διατεθειμένος/η να πληρώσετε, παρακαλώ αιτιολογήστε την απάντησή σας.

12. Πόσο σημαντικά θεωρείτε τα οφέλη από την εφαρμογή του σεναρίου πολιτικής;

	<i>Καθόλου σημαντικά</i>										<i>Πάρα πολύ σημαντικά</i>
Κοινωνικά οφέλη	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Περιβαλλοντικά οφέλη	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

ΜΕΡΟΣ Γ. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ

1. Γενικά θα λέγατε ότι τα περισσότερα άτομα μπορείτε να τα εμπιστευτείτε ή πρέπει να είστε επιφυλακτικός/ή;

<i>πάντα επιφυλακτικός</i>											<i>εμπιστοσύνη τους περισσότερους ανθρώπους</i>
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

2. Πιστεύετε ότι οι περισσότεροι άνθρωποι θα προσπαθούσαν να σας εκμεταλλευτούν αν είχαν την ευκαιρία, ή ότι θα προσπαθούσαν να είναι δίκαιοι απέναντί σας;

<i>Προσπαθούν να εκμεταλλευτούν</i>											<i>Είναι δίκαιοι</i>
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

13. Πόσο εμπιστεύεστε τους πολίτες που διαμένουν στις περιοχές του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου;

<i>Καθόλου</i>											<i>Απόλυτα</i>
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

14. Πόσο εμπιστεύεστε τους παρακάτω θεσμούς

	<i>Καθόλου</i>										<i>Απόλυτα</i>
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Κυβέρνηση	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Υπουργείο Περιβάλλοντος	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Δημοτική αρχή	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Φορέας διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

15. Πως συμμετέχετε στις δραστηριότητες της κοινότητάς σας;

16. Είστε μέλος ή εθελοντής κάποιας μη κυβερνητικής οργάνωσης τους τελευταίους 12 μήνες;

Μέλος	Ναι	Όχι
Εθελοντής	Ναι	Όχι

17. Έχει πραγματοποιηθεί κάποια κινητοποίηση στην κοινότητά σας προκειμένου να επιλυθεί κάποιο πρόβλημα τα τελευταία 3 χρόνια για τα παρακάτω ζητήματα;

Εκπαίδευση	
Υγεία	
Δημόσιες Υπηρεσίες	
Συγκοινωνίες – οδικό δίκτυο	
Αγορά	
Ψυχαγωγικές-πολιτιστικές δραστηριότητες	
Περιβαλλοντικά ζητήματα	
Άλλο	

18. Αν υπήρχε κάποιο πρόβλημα το οποίο επηρέαζε όλη την κοινότητα στην οποία ανήκετε, ποιο θεωρείτε ότι θα συνεργάζονταν αποτελεσματικά για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση;

	Ναι	Όχι
--	-----	-----

Κάθε άτομο/ νοικοκυριό ξεχωριστά		
Γείτονες μεταξύ τους		
Όλοι οι αρχηγοί των κοινοτήτων/δήμων		
Οι αρχηγοί των κοινοτήτων/δήμων με τους αρμόδιους κεντρικούς φορείς		
Οι κεντρικοί φορείς (Υπουργείο, Κυβέρνηση)		
Ολόκληρη η κοινότητα		
Άλλο		

19. Πόσο δικαιολογημένες θεωρείτε τις παρακάτω πράξεις σε κλίμακα 1-5;

	Απόλυτα ΑΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΕ Σ				Απόλυτα ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝ ΕΣ
Φοροδιαφυγή	1	2	3	4	5
Δωροδοκία δημοσίων υπαλλήλων	1	2	3	4	5
Ρίψη μπαζών σε απαγορευμένο χώρο	1	2	3	4	5
Χτίσιμο αυθαίρετου οικοδομήματος	1	2	3	4	5

ΜΕΡΟΣ Δ. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Σας υπενθυμίζουμε ότι τα στοιχεία που θα συλλεχθούν από το ερωτηματολόγιο θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς και είναι ανώνυμα και απόλυτα εμπιστευτικά

1. Φύλο

2. Έτος γέννησης _ _ _ _

Άνδρας	
Γυναίκα	

3. Εκπαιδευτικό επίπεδο

Αναλφάβητος/ μερικές τάξεις του Δημοτικού	
Απόφοιτος Δημοτικού	
Απόφοιτος Γυμνασίου	
Απόφοιτος Λυκείου	
Μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση (π.χ. ΙΕΚ)	
Πτυχιούχος ΑΕΙ/ΤΕΙ	
Κάτοχος μεταπτυχιακού/ διδακτορικού διπλώματος	

4. Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα

Χωρίς εισόδημα	
Έως 12000 ευρώ	
Πάνω από 12000 έως 30000 ευρώ	
Πάνω από 30000 έως 60000 ευρώ	
Πάνω από 60000 ευρώ	

Άλλο _____	
------------	--

4. Απασχόληση

<u>Σε αμειβόμενη εργασία (μισθωτός, αυτοαπασχολούμενος/η, εργαζόμενος/η στην οικογενειακή σας επιχείρηση)</u>	
<u>Αγρότης</u>	
<u>Σε εκπαίδευση (φοιτητής, εκπαιδευτική άδεια)</u>	
<u>Άνεργος/η σε άμεση αναζήτηση εργασίας</u>	
<u>Άνεργος/η αλλά όχι σε άμεση αναζήτηση εργασίας</u>	
<u>Χρόνια ασθενής ή ανάπηρος</u>	
<u>Συνταξιούχος</u>	
<u>Στρατιωτική ή κοινωνική θητεία</u>	
<u>Οικιακά, φροντίδα παιδιών ή άλλων προσώπων</u>	
<u>Σε άδεια (π.χ. άδεια εγκυμοσύνης)</u>	
<u>Άλλο</u>	

Παρακαλώ συμπληρώστε όποια σχόλια ή παρατηρήσεις έχετε για τους τρόπους βελτίωσης των πολιτικών που αφορούν τη διαχείριση της Εθνικού Πάρκου Δέλτα Έβρου

Σας ευχαριστούμε πολύ για τη συμμετοχή σας